بيان الإسلام
Bayan AL-Islam
جمعية الدعوة والإرشاد وتوعية الجاليات بالربوة
جمعية خدمة المحتوى الإسلامي باللغات

هغه څه چې يو مسلمان تري بايد باخبره وي

دكتور خالد بن حمد الخريف

ما لا يسع المسلم جهله

بشتو - پښتو

ح جمعية خدمة المحتوى الإسلامي باللغات، 1445 هـ
الخريف ، خالد بن حمد
ما الا يسع المسلم جهله - بشتو. / خالد بن حمد الخريف ؛ جمعية
خدمة المحتوى الإسلامي باللغات - ط.١ -. الرياض ، ١٤٤٥

129 ص ؛ 14 × 21 سم

ردمك: 978-603-8442-11-1

1445 // 18173

شركاء التنفيذ:

دار الإسلام جمعية الربوة رواد الترجمة المحتوى الإسلامي

يتاح طباعة هذا الإصدار ونشره بأي وسيلة مع
الالتزام بالإشارة إلى المصدر وعدم التغيير في النص.

Tel: +966 50 244 7000
info@islamiccontent.org
Riyadh 13245- 2836
www.islamhouse.com

هغه څه چې يو مسلمان ترې
باید باخبره وي

لیکونکی:

دکتور خالد بن حمد الخريف

سريزه

إن الحمد لله نحمده، ونستعينه، ونستغفره، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا، ومن سيئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضل له، ومن يضلل فلا هادي له، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمدًا عبده ورسوله.

اما بعد: پر هر مسلمان فرض ده چې هغه څه زده کړي چې د دين په چارو کې هغې باندې ناپوهه پاتي کيدلی نشي، هغه که عقيده، عبادت او يا معامله وي، هغه ته روا نه ده چې د الله تعالی له دين څخه مخ واړوي، چې نه يې زده کوي او نه پرې عمل کوي.

نو مسلمان مکلف دی چې هغه څه زده کړي چې د هغه سره د هغه دين سم شي، تر څو په علم او پوهې سره د الله تعالی عبادت وکړي، ترڅو د عيسويانو تقليد و نشي چې پرته له پوهې څخه عمل کوي، او نه د يهودانو په څير چې پوهيږي ليکن عمل نه کوي، له الله څخه غواړو چې موږ د هغوی له لارې څخه وساتي، د هغه څه په نظر کې نيولو سره چې ما د دين له اساساتو څخه د ډيری خلکو ناپوهی ليدلې، او په ډيرو باندې ناپوهي غالبه ده، پرته له هغو چې الله تعالیورباندې رحم کړی وي؛ ما پريکړه وکړه چې بايد هغه څه وليکم کوم چې الله عزوجل ما ته اسانه کړي وي چې هر مسلمان نارينه او ښځينه ورته د عقيدې او عباداتو په برخه کې اړتيا لري چې له هغې څخه بې نيازه پاتې کيدلی نشي.

او دغه کتاب مې په دريو څپرکو ويشلی دی:

لومړی څپرکی: د عقيدې په اړه.

او دويم څپرکی: د عباداتو په اړه.

او دريم څپرکی: د معاملاتو په اړه.

له الله عزوجل څخه غواړم چې هر د حق غوښتونکی ددې کتاب څخه ګټه واخلي او زما دغه هڅه خاص د خپلې رضا په خاطر قبوله کړي، ځکه چې هغه ډير سخي او کريم ذات دی.

وصلى الله وسلم على نبينا محمد وآله وصحبه وسلم تسليمًا كثيرًا

ليکنه: ډاکټر خالد بن حمد الخريف

بسم الله الرحمن الرحيم

لومړی څپرکی:د عقیدې په اړه

لومړی مطلب: د اسلام مفهوم او رکنونه

اسلام: په توحيد سره الله ته تسليميدل، او د اطاعت له لارې هغه ته غاړه ايښودل، او د شرک او د هغه له اهل څخه بې زاري ده.

اسلام پنځه رکنونه لري:

لومړی: ګواهي ورکول چې له الله پرته بل معبود نشته او محمد د الله رسول دی.

دويم: لمونځ کول.

دريم: زکات ورکول.

څلورم: د رمضان د مياشتې روژه نيول.

پنځم: د بيت الله الحرام حج ترسره کول د هغه چا لپاره چې توان يې ولري.

د توحيد اهميت:

پوه شه چې الله تعالى انسانان د دې لپاره پيدا کړي چې د هغه عبادت وکړي او هيڅ شی ورسره شريک نه کړي. الله تعالى فرمايلي: ﴿وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴿٥٦﴾﴾ [الذاريات: 56] (او ما پېريان او انسانان نه دي پيدا کړي مګر د دې لپاره چې زما عبادت وکړي) [الذاريات: 56]. او دې عبادت باندې پوهيدل يوازې د علم په واسطه کيدی شي، لکه څنګه چې الله تعالى فرمايلي دي: ﴿فَٱعْلَمْ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ وَٱسْتَغْفِرْ لِذَنۢبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ ۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَىٰكُمْ ﴿١٩﴾﴾ [محمد: 19]، (نو ته پوه شه چې بېشکه شان دا دی چې د عبادت هېڅ لايق نشته مګر الله دی او د خپلې ګناه مغفرت وغواړه او د مومنو سړيو او مومنو ښځو لپاره هم، او الله ستاسو په ګرځېدنځی او اوسېدنځی عالِم دی).

نو هغه د وينا او عمل دمخه پر پوهې باندې پيل وکړ، د يو مسلمان لپاره تر ټولو مهم شی چې بايد زده يې کړي هغه د الله تعالى توحيد دی؛ ځکه دا د دين اصل او بنسټ دی.ځکه چې دين

نه قايميږي مګر پر توحيد باندې، او دا لومړی او اخري واجب څيز دی پر مسلمان باندې، توحيد د اسلام له رکنونو څخه لومړی رکن دی چې هر مسلمان بايد پرې پوه شي او عمل پرې وکړي او هغه پنځه رکنونه ديلکه څنګه چې د عبدالله بن عمر رضي الله عنهما په حديث کې راغلي دي، هغه فرمايلي: ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه اورېدلي چې ويل يې: «بُني الإسلام على خمس: شهادة أن لا إله إلا الله وأن محمدًا رسول الله، وإقام الصلاة، وإيتاء الزكاة، وحج البيت، وصوم رمضان». "اسلام په پنځو شيانو ولاړ دی: ګواهي ورکول چې له الله پرته بل معبود نشته او دا چې محمد صلى الله عليه وسلم د الله رسول دی، لمونځ قايمول، زکات ورکول، حج کول، او د رمضان د مياشتې روژه نيول"[1].

مسلمان لپاره د توحيد معنى زده کول واجب دي، کوم چې د الله تعالى لپاره د عبادت خاص ګڼل دي.نو د هغه په عبادت کې هيڅوک نه شريکوي، نه نږدې ملايکه او نه کوم راليږل شوی پيغمبر.

د "شهادة أن لا إله إلا الله"، " ګواهي ورکول چې له الله پرته بل معبود نشته" معنا:

هغه دا چې بنده په کلکه عقيده ولري چې پرته د الله عزوجل هيڅ بل حقيقي معبود نشته، نو هغه يوازې د الله عبادت کوي، او هغه تعالى د ټولو عبادتونو لپاره ځانګړې کوي؛ که هغه دعا، وېره، هيله، توکل او داسې نورو وي.

ګواهي ورکول نه محقق کيږي مګر په دوو رکنونو باندې:

لومړی: د الله څخه ما سوا د الوهيت او عبادت نفي کول، له ټولو شريکانو، معبودانو او طاغوتيانو څخه.

دويم: يوازې الله تعالى لره د الوهيت او حقيقي عبادت اثباتول. الله تعالى فرمايي: ﴿وَلَقَدۡ بَعَثۡنَا فِي كُلِّ أُمَّةٖ رَّسُولًا أَنِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ وَٱجۡتَنِبُواْ ٱلطَّٰغُوتَۖ﴾ [النحل: 36]. (او يقينًا يقينًا مونږ په هر يو امت کې يو رسول لېږلی و (په دې سره) چې تاسو د الله عبادت کوئ او له طاغوت نه ځان وساتئ) [النحل: 36].

(1) متفق عليه.

او د لا إله إلا الله (شرطونه دادي:)

لومړی: هغه علم چې جهل نفي کوي.

دويم: هغه يقين چې شک نفي کوي.

دريم: هغه اخلاص چې شرک نفي کوي.

څلورم: هغه رېښتونولي چې درواغ نفي کوي.

پنځم: هغه مينه چې کرکه نفي کوي.

شپږم: هغه تابعداري چې پرېښودل نفي کوي.

اووم: هغه قبولي چې رد کول نفي کوي.

اتم: پر هغه څه کفر کول چې له الله تعالی پرته يې عبادت کيږي.

او پر دې شرطونو بايد عمل وشي، او دا شرطونه په لاندې دوو بيتونو کې راټول شوي دي:

علم، يقين، اخلاص او ستا رېښتينولي، سره له *** مينې، تسليمېدو او منلو سره

او اتمه يې ستا کافرېدل پر *** هغو شيانو دي چې پرته له الله يې عبادت کېږي

د ګواهۍ محقق کېدل يوازې د الله تعالی په عبادت سره کېږي کوم چې هيڅ شريک نلري، او په اخلاص سره د هغه عبادت کولو باندې کېږي، له الله پرته بل څوک نه را بلي، له الله پرته پر بل چا توکل نه کوي، له الله پرته له هيچا څخه هيله نکوي، له الله پرته بل چا ته لمونځ نه کوي، او له الله تعالی پرته بل چا ته قرباني او ذبحه نه کوي.

هغه څه چې ځينې خلک يې ترسره کوي لکه قبرونو باندې طواف، او د قبرونو له اوسيدنکو څخه مرسته غوښتل، او له الله پرته له هغوی څخه دعا او غوښتنه کول؛ دا ټول په عبادت کې شرک کول دي، نو د دې مواردو په هکله بايد محتاط واوسو او خلک ترې و وېروو؛ ځکه چې دا هغه څه دي چې مشرکين يې د الله تعالی پرته د بتانو، ډبرو او ونو عبادت کوي. او دا هغه شرک دی چې کتابونه پرې نازل شوي او رسولان يې د خبرداري او منع کولو لپاره راليږل شوي دي.

ددې ګواهی معنا چې محمد د الله رسول دی:

د هغه اطاعت کول په هغه څه کې چې هغه پرې امر کړی او پر هغه څه چې خبر ورکوي تصدیق کول، او له هغه څه څخه یې چې منع او خبرداری ورکړی ډډه کول، او د الله عبادت نه کول پرته له هغې طریقې چې هغه پرې حکم کړی وي. مسلمان دا منې چې محمد بن عبد الله القرشي الهاشمي: د ټولو مخلوقاتو (پیریانو او انسانانو) لپاره د الله رسول دی. لکه څنګه چې الله تعالی فرمایلي دي: ﴿قُلۡ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنِّي رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيۡكُمۡ جَمِيعًا﴾ [الأعراف: 158]. (ته ووایه: ای خلقو! بېشکه زه ستاسو د ټولو په طرف د هغه الله (رالېږل شوی) رسول یم) [الأعراف: 158].

او دا چې الله د دې لپاره رالېږلی چې د هغه دین ورسوي او خلکو ته لارښوونه وکړي، لکه څنګه چې الله تعالی فرمایلي دي: ﴿وَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ إِلَّا كَآفَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا﴾ [سبأ: 28] (او ته نه یې لېږلی مونږ مګر د ټولو خلقو (انسانانو) لپاره زېری ورکوونکی او وېروونکی) [سبأ: 28]. او لکه څنګه چې الله تعالی فرمایلي دي: ﴿وَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ إِلَّا رَحۡمَةً لِّلۡعَٰلَمِينَ ١٠٧﴾ [الأنبياء: 107]. (او مونږ ته نه یې لېږلې مګر د عالمونو لپاره رحمت) [الأنبياء: 107]. د دې ګواهی تقاضا دا ده چې: داسې عقیده ونلرې چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د ربوبیت او په کایناتو باندې د تصرف حق لري، او یا د عبادت حق لري، بلکې هغه (صلی الله علیه وسلم) یو بنده دی چې عبادت یې نه کیږي، او رسول دی چې درواغ نه ګڼل کیږي، هغه د ځان او نورو لپاره د ګټې او ضرر هیڅ واک نه لري مګر هغه څه چې الله یې وغواړي. لکه څنګه چې الله تعالی فرمایلي دي: ﴿قُل لَّآ أَقُولُ لَكُمۡ عِندِي خَزَآئِنُ ٱللَّهِ وَلَآ أَعۡلَمُ ٱلۡغَيۡبَ وَلَآ أَقُولُ لَكُمۡ إِنِّي مَلَكٌۖ إِنۡ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰٓ إِلَيَّۚ﴾ [الأنعام: 50]. (ته ووایه: زه تاسو ته نه وایم چې ما سره د الله خزانې دي او نه زه عالم الغیب یم او نه زه تاسو ته دا وایم چې بېشکه زه مَلَك یم، زه پَیروي نه کوم مګر د هغه شي چې ما ته وحي کولی شي) [الأنعام: 50].

دویم مطلب: د ایمان معنا او رکنونه

ایمان: په زړه اقرار، په ژبه وینا، په زړه او اندامونو سره عمل کولو ته وایي، په اطاعت سره زیاتیږي او په نافرمانی سره کمیږي.

ایمان د عباداتو د صحت او قبلیدو شرط دی، او څرنګه چې شرک او کفر ټول عبادات له منځه وړي، او لکه څرنګه چې الله تعالی پرته له اودس څخه لمونځ نه قبلوي، همدا ډول له ایمان پرته عبادت هم نه قبلیږي. لکه څرنګه چې الله تعالی فرمایلي دي: ﴿وَمَن يَعْمَلْ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُو۟لَٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا﴿١٢٤﴾﴾ [النساء: 124]. (او چې چا هم د نېکیو عمل وکړ، نر وي یا که ښځه، خو چې مومن وي، نو دغه خلق به جنت ته داخلېږي او پر دوی به د کجورې د زړي د داغ هومره ظلم هم نه کیږي) [النساء: 124].

او دا يې بيان کړ چې شرک عمل له منځه وړي. څرنګه چې الله تعالی فرمايلي دي: ﴿وَلَقَدْ أُوحِىَ إِلَيْكَ وَإِلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ﴿٦٥﴾﴾ [الزمر: 65]. (او يقينًا يقينًا تا ته وحي کړى شوې ده او هغو کسانو ته چې له تا نه مخکې وو (داسې چې) قسم دى که تا شرك وکړ (نو) ستا عمل به خامخا لازمًا برباد شي او ته به خامخا لازمًا له تاوانیانو څخه شې) [الزمر: 65].

او د ایمان شپږ رکنونه دي: پر الله، د هغه پر ملائکو، د هغه پر کتابونو، د هغه پر رسولانو، د آخرت په ورځ او د خیر او شر په تقدیر ایمان لرل دي.

(په الله -تعالی- ایمان درلودل) او دا درې کارونو ته شاملیږي:

١- د الله په ربوبیت ایمان لرل:

او هغه د الله تعالی یووالی دی، د هغه په افعالو کې؛ لکه پیدا کول، روزي ورکول، ژوندي کول او مړکول، نو له الله پرته بل هیڅ خالق او روزي ورکوونکی نشته، پرته له الله ژوندی کوونکی او مړ کوونکی نشته، او په کایناتو کې له هغه سبحانه و تعالی پرته بل څوک تصرف نشي کولی.

هیڅ کوم مخلوق د الله تعالی د ربوبیت څخه انکار ندی کړی، پرته له دې چې هغه تکبر کړی وي او په هغه څه چې وایي عقیده ونلري، لکه څرنګه چې د فرعون په اړه پیښ شول، کله يې چې وویل: ﴿فَقَالَ أَنَا۠ رَبُّكُمُ ٱلْأَعْلَىٰ﴿٢٤﴾﴾ [النازعات: 24]، (زه ستاسو رب یم، تر ټولو اوچت (رب)) [النازعات: 24]، مګر دا خبره د هغه د عقیدې پر بنیاد نه وه، لکه څنګه چې الله تعالی

د موسی علیه السلام په اړه فرمايلي دي:﴿قَالَ لَقَدۡ عَلِمۡتَ مَآ أَنزَلَ هَٰٓؤُلَآءِ إِلَّا رَبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ بَصَآئِرَ وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَٰفِرۡعَوۡنُ مَثۡبُورٗا ١٠٢﴾ [الإسراء: 102]

(ويې ويل: يقيناً يقيناً ته پوهېږې (په زړه کې) چې دا (نهه معجزې) نه دي نازلې کړې مګر د اسمانونو او ځمکې رب، په داسې حال کې چې دليلونه دي، او ببشکه زه خامخا هرومرو په تا باندې ای فرعونه! د هلاك شوي يقين کوم) [الإسراء: 102]، الله تعالی فرمايلي دي: ﴿وَجَحَدُواْ بِهَا وَٱسۡتَيۡقَنَتۡهَآ أَنفُسُهُمۡ ظُلۡمٗا وَعُلُوّٗاۚ فَٱنظُرۡ كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ١٤﴾ [النمل: 14]. (او دوی له دغو (معجزو) نه انکار وکړ، د ظلم او سرکشی په وجه، حال دا چې د دوی نفسونو په دغو يقين کړی و) [النمل: 14].

نو دغه مخلوق بايد يو خالق ولري، ځکه مخلوق پخپله خپل ځان نشي پيدا کولی؛ ځکه چې شی پخپله نه جوړيږي، او هيڅ امکان نلري چې ناڅاپه پيدا شي؛ ځکه چې هر پيدا شوی بايد پيدا کوونکی ولري، او دا ځکه چې د دې مخلوق موجوديت په زړه پورې سيستم، تنسيق او همغږي ددې خبرې مخه نيسي چې دا به يو تصادفي کار وي، نو دا د دې خبرې پخلی کوي چې دا بايد يو خالق ولري، چې هغه رب العالمين الله تعالی دی. الله تعالی فرمايي:

﴿أَمۡ خُلِقُواْ مِنۡ غَيۡرِ شَيۡءٍ أَمۡ هُمُ ٱلۡخَٰلِقُونَ ٣٥ أَمۡ خَلَقُواْ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَۚ بَل لَّا يُوقِنُونَ ٣٦﴾ [الطور: 35-36]

(ايا دوی بې له څه شي پيدا کړی شوي دي، يا هم دوی، پخپله پيدا کوونکي دي؟ ايا دوی اسمانونه او ځمکه پيدا کړي دي؟ بلکې دوی يقين نه کوي) [الطور: 35-36].

مشرکانو به د الله تعالی په ربوبيت اعتراف کاوه، په داسې حال کې چې دوی د الله سره په الوهيت کې شرک کاوه، نو هغوي پدې کار سره و نه توانيدل چې په اسلام کې داخل شي، او رسول الله صلی الله عليه وسلم له هغوی سره جګړه وکړه، او د هغوی وينه او مال يې حلال وګرځاوه؛ ځکه چې هغوی په عبادت کې شرک کړی و، نو هغوی له الله تعالی پرته د مخلوق عبادت کاوه، لکه بتان، ډبرې، ملايکې او داسې نور.

۲- د الله پر الوهيت ايمان لرل:

د هغه په الوهيت ايمان لرل، يعنې: هغه يوازې او يو ريښتينی الله دی چې هيڅ شريک نلري، او (إله) د (مألوه) په معنا ده، يعني د مينې، تعظيم او عاجزی له مخې (معبود او د عبادت وړ).

الله تعالى فرمايي: ﴿وَإِلَٰهُكُمۡ إِلَٰهٞ وَٰحِدٞۖ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلرَّحۡمَٰنُ ٱلرَّحِيمُ ١٦٣﴾ [البقرة: 163] (او ستاسو حق معبود يو معبود دی، هيڅ لايق د عبادت نشته مگر يوازې هغه دی چې ډېر زيات مهربان، بې حده رحم کوونکی دی) [البقرة: 163]. او هر هغه څوک چې له الله تعالى سره بل څوک په عبادت کې شريکوي نو د هغه الوهيت باطل دی، الله تعالى فرمايي: ﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدۡعُونَ مِن دُونِهِۦ هُوَ ٱلۡبَٰطِلُ وَأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡكَبِيرُ﴾ [الحج: 62]. (دغه په دې سبب چې بېشکه الله، هم دی حق دی او دا چې بېشکه هغه چې دوی يې له هغه (الله) نه غير بولي، همغه باطل دی او دا چې بېشکه الله، هم دی ډېر اوچت، ډېر لوی دی) [الحج: 62].

له همدې امله د نوح څخه تر محمد صلى الله عليه وسلم پورې رسولانو خپل قوم ته د الله تعالى د وحدانيت او يووالي بلنه ورکوله چې يوازې د هغه تعالى عبادت وکړي. او الله تعالى د مشرکينو هغه معبودان چې د الله تعالى سره يې د هغوی عبادت کولو او له هغوی څخه يې مرسته او امداد غوښته په دوو عقلي دليلونو سره باطل کړل:

لومړی: په دې معبودانو کې چې هغوی د ځان لپاره غوره کړي وو داسې څه نشته چې د الوهيت ځانگړنې ولري، هغوی پيدا مخلوق دي، خلقت نشي کولی، او خپلو عبادت کوونکو ته کومه گټه نه رسوي، او نه د هغوی څخه د ضرر مخنيوی کولی شي، او د ژوند، مرگ او بيا راژوندي کولو واک نه لري، څرنگه چې الله تعالى فرمايي: ﴿وَٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةٗ لَّا يَخۡلُقُونَ شَيۡـٔٗا وَهُمۡ يُخۡلَقُونَ وَلَا يَمۡلِكُونَ لِأَنفُسِهِمۡ ضَرّٗا وَلَا نَفۡعٗا وَلَا يَمۡلِكُونَ مَوۡتٗا وَلَا حَيَوٰةٗ وَلَا نُشُورٗا ٣﴾ [الفرقان: 3]. (او دوی (کفارو) له هغه نه غير نور داسې معبودان نيولي دي چې هېڅ شی نشي پيدا کولی، په داسې حال کې چې دوی پيدا کولی شي او دوی د خپلو ځانونو لپاره نه د ضرر مالکان دي او نه د نفعې او نه د مرگ اختيار لري او نه د ژوند او نه د بيا ژوندي کولو) [الفرقان: 3].

دويم: دا چې دغو مشرکانو دا اقرار کاوه چې الله تعالى يوازنی خالق او تدبير کوونکی دی، له هغه پرته بل څوک نشته، او دغه عقيده ددې غوښتنه کوي چې هغوی الله په وحدانيت سره وپيژني

خرنگه یې چې په ربوبیت سره پیژندلی دی، خرنگه چې الله تعالی فرمايي: ﴿قُل لِّمَنِ ٱلۡأَرۡضُ وَمَن فِيهَآ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ٨٤﴾ (ته (دوی ته) ووایه: دا ځمکه او څوك چې په دې کې دي، د چا دي؟ که چیرې تاسو پوهیږئ. ﴿سَيَقُولُونَ لِلَّهِۚ قُلۡ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ٨٥﴾ دوی به یقینًا ووایي: خاص د الله لپاره دي، (نو ورته) ووایه: ایا نو تاسو نصیحت نه اخلئ. ﴿قُلۡ مَن رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ ٱلسَّبۡعِ وَرَبُّ ٱلۡعَرۡشِ ٱلۡعَظِيمِ٨٦﴾ ته (دوی ته) ووایه: د اوو اسمانونو او د ډېر لوی عرش رب څوك دی؟. ﴿سَيَقُولُونَ لِلَّهِۚ قُلۡ أَفَلَا تَتَّقُونَ٨٧﴾ دوی به ضرور ووایي: د الله لپاره دي، ته (ورته) ووایه: ایا نو تاسو نه وېرېږئ! ﴿قُلۡ مَنۢ بِيَدِهِۦ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيۡءٖ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيۡهِ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ٨٨ سَيَقُولُونَ لِلَّهِۚ قُلۡ فَأَنَّىٰ تُسۡحَرُونَ ٨٩﴾ ته (دوی ته) ووایه: څوك دی هغه ذات چې د هغه په لاس کې د هر شي بادشاهي ده او هغه پناه ورکوي او د هغه په خلاف پناه نشي ورکول کېدی که چیرې تاسو پوهیږئ). ضررو به ووایي: د الله لپاره دي، ته ورته ووایه: نو څنگه په تاسو جادو کولی شي؟) [المؤمنون: 84-89].

که دوی توحید ربوبیت باندې اقرار وکړي؛ نو دوی ته لازمه ده چې یوازې د هغه تعالی عبادت وکړي او په عبادت کې له هغه سره بل څوک شریک نه کړي.

٣- په اسماو او صفاتو باندې ایمان لرل:

یعني هغه څه ثابتول چې الله تعالی په خپل کتاب کې د ځان لپاره ثابت کړي دي، او یا رسول الله صلی الله علیه وسلم په خپل سنت کې دا خبره تاییده کړې وي؛ له نومونو او صفتونو څخه، په داسې شکل چې د الله تعالی سره ښایي، پرته له تحریف، تعطیل، تکییف، او یا مثال ورکولو څخه، الله تعالی فرمايي: ﴿وَلِلَّهِ ٱلۡأَسۡمَآءُ ٱلۡحُسۡنَىٰ فَٱدۡعُوهُ بِهَاۖ وَذَرُواْ ٱلَّذِينَ يُلۡحِدُونَ فِيٓ أَسۡمَٰٓئِهِۦۚ سَيُجۡزَوۡنَ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ١٨٠﴾ [الأعراف: 180]، (او خاص د الله لپاره تر ټولو ښکلي نومونه دي، نو تاسو الله په دغو (نومونو) سره بلئ او هغه کسان پرېږدئ چې د هغه په نومونو کې الحاد (کوږوالی) کوي، ژر به هغوی ته د هغو عملونو بدله (سزا) ورکړی شي چې هغوی به کول) [الأعراف: 180]، الله تعالی فرمايي: ﴿ لَيۡسَ كَمِثۡلِهِۦ شَيۡءٞۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ١١﴾ [الشورى: 11]. (د هغه په مثل هیڅ شی نشته او هم دغه ښه اوریدونکی، ښه لیدونکی دی) [الشورى: 11].

د شرک درې ډولونه دي

١- لوی شرک.

٢- کوچنی شرک.

٣- پټ شرک.

١- لوی شرک:

د هغه څرنګوالی دا دی چې: له الله پرته نور د الله سره په هغه څه کې چې د الله له ځانګړتیاوو څخه دي برابر کړي. څرنګه چې الله تعالی فرمایي: ﴿إِذْ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٩٨﴾﴾ [الشعراء: 98]. (کله چې مونږ تاسو له رب العلمین سره برابرولئ) [الشعراء: 98].

او هغه دا چې: له الله تعالی پرته د بل څیز عبادت وشي، او یا دا چې ځیني عبادتونه له الله تعالی پرته نورو ته وشي، لکه دعا، مرسته غوښتل، نذر، قرباني او داسې نور د عبادتونه.

او یا دا چې په هغه کې: حلالول د هغه څه چې الله تعالی حرام کړي وي شامل کړي، یا د هغه څه حرامول چې الله حلال کړي وي، یا د هغه څه پرېښودل چې الله تعالی واجب ګرځولی وي، لکه د هغه څه اجازه ورکول چې په دین کې په کلکه د هغه تحریم راغلی وي؛ لکه د زنا، شراب، د مور او پلار نافرماني، سود او داسې نورو شیانو حلال ګرځول.

او یا د هغو نعمتونو حرامول چې الله حلال ګرځولي وي؛ او د هغه څه پرېښودل چې الله واجب ګرځولي وي؛ لکه داسې عقیده لرل چې ګواکې لمونځ فرض ندی، یا روژه فرض نده، یا دا چې زکات فرض ندی.

او لوی شرک د عمل د باطلیدو سبب ګرځي او که څوک پر هغه باندې مړ شي په اور کې به تل پاتې وي. الله تعالی فرمایي: ﴿وَلَوْ أَشْرَكُواْ لَحَبِطَ عَنْهُم مَّا كَانُواْ يَعْمَلُونَ﴿٨٨﴾﴾ [الأنعام: 88]. (او که چیرې هغوی شرك کړی وَی (، نو) له هغوی نه خامخا به ضایع شوي وو هغه عملونه چې دوی به کول) [الأنعام: 88].

او دا چې څوک په دې باندې مړ شي، الله تعالی به هغه نه بخښي او جنت ورباندې حرام دی الله تعالی فرمایي: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ﴾ [النساء: 48]. (بېشکه الله نه بخښي دا چې له هغه سره دې (څوك) شریك کړی شي او هغه بخښي هغه

(ګناه) چي له دي (شرك) نه کمه وي د چا لپاره چي وغواړي) [النساء: 48]. او فرمايي: ﴿إِنَّهُۥ مَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ ٱلْجَنَّةَ وَمَأْوَىٰهُ ٱلنَّارُ﴾ [المائدة: 72]. (بېشکه خبره دا ده چي څوک له الله سره شريك نيسي، نو يقيناً په هغه باندي الله جنت حرام کړی دی او د هغه استوګنه اور دی) [المائدة: 72].

٢- کوچنی شرک:

هغه دا چي په نصوصو باندي ثابته شوې وي چي دا شرک دی، خو د لوی شرک درجې ته نه وي رسېدلی، نو لدې کبله دې ته کوچنی شرک وايي. لکه د الله تعالى پرته په بل چا قسم خوړل؛ لکه په کعبې، انبياوو، امانت، او د فلان ژوند او داسې نورو باندي قسم خوړل. لکه څنګه چي هغه صلى الله عليه وسلم وفرمايل: «من حلف بغير الله فقد كفر أو أشرك» "څوک چي له الله پرته په بل چا قسم وخوري هغه کفر او شرک وکړ"(1).

او ممکن چي هغه لوی شرک وي، د هغه څه له مخې چي د مالک په زړه کې وي، نو که په نبي او فلاني شيخ باندي د قسم خوړونکي په زړه کې داسې وي چي هغوی د الله په څير دي، يا د الله پر ځای بلل کيدلی شي، او يا دا چي هغوي پر کائناتو تصرف کولی شي؛ نو دلته هغه لوی شرک ترسره کړی. خو که څوک له الله پرته په بل څه قسم وکړي او داسې قصد و نلري، بلکې له دې نيت پرته يې په ژبه باندي پيښ شوی وي، ځکه چي هغه ورسره عادت شوی دی؛ نو پدې حالت کې يې کوچنی شرک ترسره کړی، دا کار په ځينو سيمو کې ډير پيښيږي، نو د توحيد د ساتنې او حمايت لپاره ورته مسايلو ته توجه کول او له هغو خځه خلکو ته خبرتيا ورکول واجب دي.

٣- (خفي)پټ شرک:

دا هر هغه څه دي چي په زړونو کې کومه ريا وي؛لکه څوک چي لمونځ کوي او يا (قران) لولي تر څو يې خلک ووينې، او يا تسبيح وايي (ذکر کوي) او يا صدقه ورکوي ترڅو يې خلک ستاينه وکړي، او دغه شرک هغه عمل له منځه وړي چي په هغه کې ريا ترسره شوی وي، پرته له نورو عملونو څخه چي هغه يې خاص الله ته ترسره کړي وي.

---

(1) احمد، ابوداود او ترمذي په صحيح سند سره روايت کړی دی.

هغه صلى الله عليه وسلم وفرمايل: «الشرك في هذه الأمة أخفى من دبيب النملة السوداء على الصفاة السوداء في ظلمة الليل وكفارته أن يقول: اللهم إني أعوذ بك أن أشرك بك شيئًا وأنا أعلم، وأستغفرك من الذنب الذي لا أعلم» "په دې امت کې شرک داسې دی لکه د شپې په تياره کې د تور ميګي ګرځيدا په توره ډبره باندې، او کفاره يې دا ده چې ووايې: يا الله زه تا ته پناه وړم له هغه څه څخه چې تاسره څه شريک کړم په داسې حال کې چې زه پوهيږم، او زه له تا څخه د هغه ګناه بخښنه غواړم چې زه نه پوهيږم"(1).

د کفر ډولونه:

لومړی ډول: لوی کفر:

دا په دوزخ کې د تل پاتې کيدو لامل دی، او په پنځه ډوله دی:

۱- د تکذيب کفر

دا هغه عقيده ده چې پيغمبران درواغ ګڼي. او دا په کافرانو کې لږ دي؛ ځکه چې الله تعالى د خپلو پيغمبرانو ملاتړ په ښکاره دليلونو سره کړی، مګر د دغو منکرانو حالت داسې دی لکه څنګه چې الله تعالى بيان کړی دی: ﴿وَجَحَدُواْ بِهَا وَٱسۡتَيۡقَنَتۡهَآ أَنفُسُهُمۡ ظُلۡمٗا وَعُلُوّٗاۚ﴾ [النمل: 14]. (او دوی له دغو (معجزو) نه انکار وکړ، د ظلم او سرکشۍ په وجه، حال دا چې د دوی نفسونو په دغو يقين کړی و) [النحل: 14].

۲- د انکار او تکبر کفر:

دا د ابليس د کفر په څير دی، ځکه چې هغه د الله له امر څخه انکار نه و کړی، بلکې په غرور او تکبر سره يې ځواب ورکړ، الله تعالى فرمايي: ﴿وَإِذۡ قُلۡنَا لِلۡمَلَٰٓئِكَةِ ٱسۡجُدُواْ لِأٓدَمَ فَسَجَدُوٓاْ إِلَّآ إِبۡلِيسَ أَبَىٰ وَٱسۡتَكۡبَرَ وَكَانَ مِنَ ٱلۡكَٰفِرِينَ٣٤﴾ [البقرة: 34] (او کله چه مونږ ملايکو

(1) بخاري په الادب المفرد (٧١٦) کې روايت کړی، احمد په مسند (١٩٦٠٦) کې، او الضياء المقدسي په الاحاديث المختارة (١/١٥٠) کې روايت کړی دی، او الباني په صحيح الجامع الصغير (٣٧٣١) کې صحيح بللی.

ته وويل: ادم ته سجده وکړئ، نو هغوی سجده وکړه خو ابلیس نه، هغه انکار وکړ او تکبر يې وکړ، او هغه و له کافرانو نه). [البقرة: 34].

٣- د مخ ګرځولو کفر:

داسې چې هغه د حق له پیروي څخه خپل غوږ او زړه بلې خوا ته وګرځوي، هیڅ ورته پام و نکړي، او ارزښت ورنکړي. الله تعالی فرمايلي دي: ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِـَٔايَـٰتِ رَبِّهِۦ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَآ ۚ إِنَّا مِنَ ٱلْمُجْرِمِينَ مُنتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾﴾ [السجدة: 22]. (او څوك دى لوى ظالم له هغه چا نه چې هغه ته د خپل رب په ايتونو سره پند ورکړى شي، بيا هغه له دغو (ايتونو) نه مخ وګرځوي، بېشکه مونږ له مجرمانو نه انتقام اخيستونکي يو) [السجدة: 22].

هر چې جزوي مخ ګرځول دي؛ دا کفر ندى بلکې فسق دى، لکه څوک چې د دين د ځينو واجباتو له زده کړې څخه مخ وګرځوي؛ د روژې او حج او داسې نورو احکامو څخه.

۴- د شک کفر:

دا پر حق باندې تردد او زړه نا زړه اوسيدل دي، بلکې په حق باندې شک کوي، لکه څنګه چې د هغه تعالی په دې وينا کې راغلي دي: ﴿وَدَخَلَ جَنَّتَهُۥ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِۦ قَالَ مَآ أَظُنُّ أَن تَبِيدَ هَـٰذِهِۦٓ أَبَدًا ﴿٣٥﴾ وَمَآ أَظُنُّ ٱلسَّاعَةَ قَآئِمَةً وَلَئِن رُّدِدتُّ إِلَىٰ رَبِّى لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِّنْهَا مُنقَلَبًا ﴿٣٦﴾﴾ [الكهف: 35-36]. (او دى خپل باغ ته داخل شو، په داسې حال کې چې پر خپل ځان ظلم کوونکى و، ويې ويل: زه ګمان نه کوم چې دا (باغ) به کله هم هلاك (او خراب) شي. او زه ګمان نه کوم چې قيامت قايمېدونکى دى او قسم دى که (بالفرض) زه خپل رب ته بوتلى شوم، نو خامخا هرومرو به زه له دې (باغ) نه غوره د بېرته ورتلو ځاى ومومم). [الكهف: 35-36].

۵- د نفاق کفر:

دا هغه دى چې په ژبه ايمان ښکاره کوي او په زړه کې د هغه تکذيب پټوي، الله تعالی فرمايي: ﴿وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَبِٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ وَمَا هُم بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾﴾ [البقرة: 8]. (په خلقو کې ځينې هغه څوك دي چې وايي: مونږ پر الله او د اخرت پر ورځ ايمان راوړى دى، حال دا چې دوى له سَره مومنان نه دي) [البقرة: 8].

دا د لوى کفر ډولونه دي چې انسان له دين څخه خارجوي.

دا ډول په دوزخ کې د تل پاتي کيدو لامل نه ګرځي، دا هغه څه دي چې په قرآن او سنتو کې ورته کفر ويل شوي چې په الف او لام باندې معرف شوی نه وي، بلکې په نکرې ډول ذکر شوی وي، پدې اړه ډیر مثالونه شتون لري، له هغې جملې څخه: د ابوهريره رضي الله عنه حديث دی چې فرمايي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: «اثنتان في الناس هما بهم كفر: الطعن في النسب، والنياحة على الميت» "په خلکو کې دوه شيان مروج دي چې کفر ګڼل کيږي: د نسب سپکاوی او په مړو ژړل"[1].

ب- پر ملايکو ايمان:

او دا غيبي نړۍ ده، الله تعالى هغوی له رڼا څخه پيدا کړي دي، او هغوی د الله تعالى عبادت کوونکي دي، او هغوی لره د ربوبيت او الوهيت له ځانګړتياو څخه هيڅ څه نشته، دوی د هغه څخه سرغړونه نه کوي چې الله ورته امر کړی وي.او هغه کړني ترسره کوي چې امر ورته کړی شوی دی، هغوی يو لوی شمير دی چې يوازې الله تعالى هغوی شميرلی شي.

په ملائکو باندې ايمان لرل څلورو شيانو ته شامليږي:

۱- د هغوی په وجود ايمان لرل.

۲- په هغو نومونو باندې ايمان لرل چې موږ ته ښوول شوي دي، لکه: جبرائيل، اسرافيل، ميکائيل او نور.او د هغو ملايکو چې موږ ته يې نومونه ندي ښوول شوي، په عمومي توګه په هغو باندې ايمان لرو.

۳- پر هغو صفاتو يې ايمان لرل کوم چې په قرآن او سنت کې ذکر شوي دي؛ لکه د جبريل صفت، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي چې هغه؛ هغه په داسې شکل کې وليد چې الله تعالى پيدا کړی و، شپږ سوه وزرونه يې درلودل او افق يې پوښلی و.

۴- د هغوی کوم عملونه چې موږ ته ښوول شوي ايمان پرې لرو: لکه د الله سبحانه وتعالى تسبيح بيانول، شپه او ورځ پرته له ستړيا او سستی څخه د هغه عبادت کول.

---

(1) مسلم (121) روايت کړی، په باب (إطلاق اسم الكفر على الطعن في النسب والنياحة على الميت) کې.

د مثال په توګه: جبرائیل: د وحی امانتدار، او اسرافیل: د شپېلي (صور) د پو کولو مسوول، او ملک الموت: د مرګ په رارسیدو سره د روحونو اخیستلو مسوول، مالک: د اور ساتونکی، رضوان: د جنت ساتونکی، او داسې نور.

ج- پر کتابونو ایمان:

له کتابونو څخه څه مراد: هغه آسماني کتابونه دي چې الله تعالی په خپلو رسولانو نازل کړي دي.د بشریت لپاره هدایت او د هغوی لپاره رحمت دي، ترڅو هغوی د دواړو جهانونو خوښیو ته ورسیږي.

په کتابونو باندې ایمان لرل څلورو شیانو ته شاملیږي:

۱- په دې ایمان لرل چې واقعا هغه د الله له لوري نازل شوي دي.

۲- په هغه نومونو ایمان لرل چې موږ ته لدې څخه ښوول شوي دي: لکه قرآن چې پر محمد صلی الله علیه وسلم نازل شوی دی، او تورات چې پر موسی علیه السلام نازل شوی دی، او انجیل چې پر عیسی علیه السلام نازل شوی دی، او زبور چې داود علیه السلام ته ورکړ شوی و.

او هغه کتابونه چې موږ ته یې نومونه ندي ښوول شوي، په عمومي توګه په هغو باندې ایمان لرو.

۳- د هغو د خبرو تصدیق کول؛ لکه د قرآن خبرې، او د هغو مخکنیو کتابونو خبرې چې تحریف شوي نه وي.

۴- په هغو احکامو عمل کول چې منسوخ شوي نه وي، او د هغو احکامو منل او قبلول، که د هغو په حکمت پوهیږو او یا نه پوهیږو. او ټول پخواني کتابونه د قرآن عظیم الشان په ذریعه منسوخ شوي دي.د پخوانیو کتابونو په هیڅ حکم باندې عمل کول جواز نلري پرته له هغه څه چې صحت ولري، او د قرآن کریم لخوا منظور شوی وي.

د- پر پیغمبرانو علیهم السلام ایمان:

پیغمبران د پیغمبر جمع ده او دا: هغه بشر دی چې پر هغه باندې شریعت نازل شوی او د هغه د رسولو امر ورته شوی وی. لومړنی یې نوح علیه السلام دی او وروستنی یې محمد صلی الله علیه وسلم دی. او هغوی پیدا کړل شوي انسانان دي، هغوی د ربوبیت او الوهیت هیڅ ځانګړني نلري.

په پیغمبرانو باندې ایمان لرل لاندې شیانو ته شاملیږي:

١- پر دې ایمان لرل چې د هغوی پیغام حق او د الله لخوا دی، او څوک چې له هغوی څخه د یو پر رسالت کفر وکړي هغه په ټولو باندې کفر کړی دی.

٢- پر هغو ایمان چې موږ ته یې نوم ښوول شوی دی، لکه: محمد، ابراهیم، موسی، عیسی او نوح علیهم السلام. او دوی د اولو العزم رسولانو څخه دي.

او هغه چې موږ ته یې نومونه ندي ښوول شوي، په عمومي توګه په هغو باندې ایمان لرو. الله تعالی فرمایي: ﴿وَلَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا رُسُلٗا مِّن قَبۡلِكَ مِنۡهُم مَّن قَصَصۡنَا عَلَيۡكَ وَمِنۡهُم مَّن لَّمۡ نَقۡصُصۡ عَلَيۡكَۗ﴾ [غافر: 78]. (او یقینًا یقینًا مونږ له تا نه مخکې ډېر رسولان رالیږلي وو، په دوی کې ځیني هغه دي چې مونږ تا ته بیان کړي دي او په دوی کې ځیني هغه دي چې مونږ تا ته نه دي بیان کړي). [غافر: 78].

3- د هغه څه تصدیق کول چې له دوی څخه په مستند ډول - د هغوی علیهم السلام – له احوال څخه خبر ورکول شوی وي.

4- د هغو کسانو په شریعت باندې عمل کول چې له هغوی څخه موږ ته رالیږل شوي دي، او د هغوی وروستی محمد صلی الله علیه وسلم دی.

هـ - د آخرت په ورځ ایمان:

او هغه د قیامت ورځ ده چې خلک به د حساب او بدلې لپاره راپورته کیږي. پدې نوم ځکه نومول شوې ده چې له هغې وروسته به بله ورځ نه وي، کله چې جنتیان خپلو کورونو او دوزخیان په خپلو کورونو کې ځای پر ځای شي.

د آخرت په ورځ ایمان دریو شیانو ته شاملیږي:

الف- پس له مرګه ژوندي کیدلو باندې ایمان لرل:

هغه د مړو بیرته را ژوندي کیدل دي کله چې دویمه شپېلۍ کې پوکی وکړی شي، بیا به خلک د رب العالمین په وړاندې ودریږي، لوڅې پښې به وي، او په ځان کې به یې جامې نه وي، ختنه او سنت شوي به نه وي. الله تعالی فرمایي: ﴿يَوۡمَ نَطۡوِي ٱلسَّمَآءَ كَطَيِّ ٱلسِّجِلِّ لِلۡكُتُبِۚ كَمَا بَدَأۡنَآ أَوَّلَ خَلۡقٖ نُّعِيدُهُۥۚ وَعۡدًا عَلَيۡنَآۚ إِنَّا كُنَّا فَٰعِلِينَ١٠٤﴾ [الأنبياء: 104]. (لکه څنګه چې مونږ د

اول تخليق ابتدا کړې ده، مونږ د هغه بيا اعاده کوو، دا زمونږ په ذمه وعده ده، بېشکه مونږ (دا کار) کوونکي يو) [الأنبياء: 104].

ب- په حساب او بدلې ايمان لرل:

چيرته چې بنده سره د هغه د عمل محاسبه کيږي، او د هغه بدله ورکول کيږي، الله تعالى فرمايي: ﴿إِنَّ إِلَيْنَآ إِيَابَهُمْ۝٢٥ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُم۝٢٦﴾ [الغاشية: 25-26]. (بېشکه خاص مونږ ته د دوی بېرته راتګ دی. بيا يقينًا د دوی حساب زمونږ په غاړه دی) [الغاشية: 25-26].

ج- په جنت او دوزخ ايمان لرل:

او دا د مخلوق ابدي ځای دی: جنت د نعمتونو کور دی چې الله تعالى د پرهيزګارانو او د هغه چا لپاره چمتو کړی چې د الله او د هغه د رسول صلى الله عليه وسلم اطاعت يې کړی وي، په هغې کې هغه څه دي چې نه سترګو ليدلي، نه غوږونو اوريدلي، او نه د انسان په زړه کې د هغې تصور شوی دی.

او اور چې دی؛ هغه د عذاب کور دی، کوم چې الله تعالى د کافرانو لپاره چمتو کړی، کوم چې له الله څخه منکر وي او د هغه د رسولانو نافرماني يې کړي وي. په هغې کې به د عذاب ډير ډولونه وي، کوم چې د هيچا په ذهن کې نه راځي.

و- د خير او شر په تقدير باندې ايمان لرل:

او له تقدير څخه مراد: د الله تعالى تقدير او اندازه لګول د هغو شيانو چې په راتلونکي کې به پېښېږي د هغه د وړاندوينې او حکمت د اړتيا سره سم.

په تقدير باندې ايمان څلور شيان له ځانه سره لري:

١- پوهه (علم): او هغه د الله تعالى په پوهې باندې ايمان لرل دي، چې هغه په دې پوهېده چې څه شويدي او څه به کيږي او څنګه به کيږي، په بشپړ ډول او تفصيل سره له ازله تر ابده پورې. او هغه سبحانه و تعالى په هر څه پوهيږي پر هغه څه چې ندي شوي که چيرته شوي وای نو هغه به څنګه وی؟ لکه څنګه چې الله تعالى فرمايلي دي: ﴿وَلَوۡ رُدُّواْ لَعَادُواْ لِمَا نُهُواْ عَنۡهُ﴾ [الأنعام: 28]. (او که چېرې دوی (دنيا ته) واپس کړی شي (، نو) دوی به هغه شي ته خامخا بيا ورورګرځي، له څه نه چې دوی منع کړی شوي وو) [الأنعام: 28].

2- ليکنه: دا چې الله تعالی د قيامت تر ورځې پورې د هر څه اندازه ليکلې ده، لکه څنګه چې الله تعالی فرمايلي دي: ﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِى ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ ۗ إِنَّ ذَٰلِكَ فِى كِتَٰبٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾﴾ [الحج: 70]. (آيا ته نه يې پوه شوی چې ببشکه الله پوهېږي په هر هغه څه چې په اسمان او ځمکه کې دي، ببشکه دغه په يو کتاب کې دي، ببشکه دغه الله ته ډېر اسان دي) [الحج: 70].

3- اراده: داسې عقيده لرل چې په کائناتو کې هيڅ شی نه پيښيږي پرته لدې چې الله تعالی يې وغواړي. الله تعالی فرمايلي دي: ﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخْتَارُ ۗ﴾ [القصص: 68]. (او ستا رب پيدا کوي هغه څه چې ويې غواړي او هغه انتخاب کوي) [القصص: 68]. د انسان اراده د الله له ارادې څخه انحراف نه کوي، لکه څرنګه چې الله تعالی فرمايي: ﴿وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٢٩﴾﴾ [التکوير: 29]. (او تاسو د (سمې لارې) اراده نشئ کولی مګر دا چې الله رب العلمين يې اراده وکړي) [التکوير: 29].

4- خلقت: داسې ايمان لرل چې الله تعالی مخلوق او د هغوی خير او شر عملونه او کړنې پيدا کړي دي. الله تعالی فرمايي: ﴿ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَىْءٍ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ وَكِيلٌ﴾ [الزمر: 62]. (الله د هر شي پيدا کوونکی دی او هغه په هر شي باندې نګران دی) [الزمر: 62].

دغه مراتب په دې شعر کې راټول شوي دي:

علم كتابة مولانا مشيئته *** وخلقه وهو إيجاد وتكوين

زموږ د رب ليکنه، پوهه، او د هغه اراده *** او د هغه پيداکول چې جوړښت او پيداښت دی.

دريم مطلب: احسان –نيکي-

احسان: يو رکن دی؛ هغه دا چې د الله عبادت داسې وکړې لکه ته چې هغه وينې، او که ته هغه نه وينې، هغه تا وينې.

يعني: انسان د الله تعالی په عبادت کولو کې داسې څه وکړي لکه د الله په حضور کې چې ولاړ وي، او دا کار د هغه سبحانه و تعالی په وړاندې بشپړې ويرې او توبې ته اړتيا لري. او همدارنګه د رسول الله صلی الله عليه وسلم له سنتو سره سم عبادت کولو ته اړتيا لري.

احسان دوه درجې لري، او احسان کوونکي په احسان کې دوه ډوله دي:

لومړۍ درجه: او دا لوړه درجه ده، د مشاهدې درجه، هغه داسې چې کله بنده کوم کار ترسره کوي ګواکې هغه به خپل زړه کې الله عزوجل ويني، نو زړه يې د ايمان سره روښانه کيږي، تر هغه چې غيبي شيان ورته د ښکارو په څير شي.

دويمه درجه: د اخلاص او مراقبت درجه، هغه دا چې بنده په خپل عمل کې داسې فکر وکړي چې ما ګوري او زما په کړنې باندې باخبر دی، نو کله چې دا تفکر رامنځته شي دغه کس الله تعالی ته مخلص دی.

څلورم مطلب: د اهل سنت والجماعت د اصولو لنډه پيژندنه

لومړۍ: د هغه څه متابعت چې په کتاب او سنت کې راغلي دي، په ظاهري او باطني لحاظ سره، او د هيڅ چا خبرې ته د الله سبحانه وتعالی او د هغه د رسول (صلی الله عليه وسلم) په خبرو ترجيح نه ورکول.

دويم: د رسول الله صلى الله عليه وسلم د اصحابو په اړه د خپلو د زړونو او ژبو ساتنه، او پدې نظر دي چې له رسول الله صلى الله عليه وسلم نه وروسته خليفه: ابوبکر، بيا عمر، بيا عثمان، بيا علي رضی الله عنهم اجمعين دي.

دريم: د رسول الله صلى الله عليه وسلم له کورنۍ سره مينه او همپالنه، او د هغه صلى الله عليه وسلم کورنۍ: په خاصه توګه نېکان په دوی کې.

څلورم: د امامانو او حاکمانو پر ضد قيام نه کول، که څه هم ظالمان هم وي، او هغوی ته د اصلاح او سلامتيا دعا وکړای شي، او هغوی ته ښېرا و نه شي، او د هغوی اطاعت د الله د اطاعت څخه دی، او فرض دی، تر هغه چې دوی په ګناه امر نه وي کړی. او که هغوی د ګناه امر وکړي؛ نو په دې کې يې بيا اطاعت نشي کېدلی، او د هغوی اطاعت يوازې په ښو کارونو کې ترسره کيږي.

پنځم: د اولياوو د کراماتو تصديق کول، او دا: هغه څه دي چې الله تعالی د دوی په ذريعه خارق العاده کارونه ترسره کوي.

شپږم: د اهل قبلې کسان په مطلقو نافرمانيو او لويو ګناهونو باندې نه کافرانوي، لکه څنګه چې خوارج يې ترسره کوي، بلکې ايماني ورورولي له ګناهونو سربيره هم پاتي کيږي. د ګناهګار په اړه وايي چې: هغه په خپل ايمان سره مؤمن دی، او د خپلې کبيره ګناه په وجه فاسق دی.

دويم څپرکی: هغه څه چې د عباداتو سره تړاو لري

لومړی مطلب: پاکوالی

پاکوالی په لغت کې: نظافت او له حسي او معنوي پلتیو څخه پاکی ته ویل کیږي.

په اصطلاح کې: د بې اودسۍ له منځه وړل او د ناپاکۍ لرې کول دي، پاکوالی د لمانځه کیلي ده، نو له همدې کبله د پاکوالي زده کړه د دیني چارو له سترو کارونو څخه ده چې هر مسلمان یې باید زده کړي او ورته پاملرنه وکړي.

لومړی: د اوبو ډولونه:

1- پاکې (اوبه)؛ هغې سره پاکوالی کیږي، که هغه په خپل خلقت سره پاتې شوي وي؛ لکه د باران، سیندونو او سمندرونو اوبه، او یا ځانګړې پاکوونکې ماده ورسره مخلوط شوې وي چې په اوبو باندې غالبه نه وي او نه یې د اوبو نوم ورڅخه اخیستلی وي.

۲- ناپاکې (اوبه)؛ د هغې استعمال جواز نلري، بې اودسي له منځه نه وړي، او نجاست نه لرې کوي او دا هغه (اوبه دي) چې د ناپاکۍ له امله یې رنګ، بوی یا خوند بدل شوی نه وي.

دویم: نجاست:

نجاست: دا مخصوص کثافت او پلیتي ده، ددې جنس د لمانځه مانع ګرځي؛ لکه تشې میتیازې، غټې میتیازې، وینه او داسې نور، او هغه په بدن، ځای او جامو کې وي.

اصل په څیزونو کې: اباحت او پاکوالی دی. څوک چې د یو معین شي د نجاست ادعا کوي هغه باید دلیل راوړي.او دا څیزونه نجس ندي لکه: بلغم، د انسان خوله، او د خره خوله، بلکې د اڅیزونه پاک دي، که څه هم ګنده دي. او هر نجس څیز پلیت دی خو هر پلیت شی نجس نه دی.

او نجاست درې درجې دی:

لومړی: لوی نجاست:

لکه: د هغه څه نجاست چې سپي څټلی وي. او د هغه د پاکولو طریقه: د هغه اوه ځله مینځل دي، پداسې شکل چې لومړی په خاورو سره ومینځل شي.

دويم: خفيف (سپک) نجاست:

لکه: د تي رودونکي ماشوم ميتيازې کله چې جامو ته ورسيږي او داسې نور. د پاکولو طريقه يې دا ده چې: تر هغه وخته پورې پرې اوبه وپاشل شي تر څو په اوبو کې پټ شي، ګرولو او څنبښلو ته اړتيا نه لري.

دريم: متوسط نجاست:

لکه: د انسان ادرار او غټې ميتيازې، او اکثره نجاستونه چې کله په ځمکه، کالېو او نورو باندې پرېوځي. د پاکولو طريقه يې: که نجاست فزيکي شتون ولري نو بايد چې له منځه يوړل شي او يا ناپاک شوي ځاى په اوبو او يا د پاکيزګۍ په نورو وسايلو سره پاک شي.

او هغه شيان چې په نجاست يې دليل راغلى دا دي:

۱- د انسان تشې او غټې ميتيازې.

۲- مذي او ودي [1].

۳- د هغه (حيوان) خوشايي چې غوښه يې نه خوړل کيږي.

۴- د حيض او نفاس وينه.

۵- د سپي لياړې.

٦- مرداره، او له مردارې څخه لاندې شيان مستثنا دي:

الف- انسان چې کله مړ شي.

ب- مړه کبان او ملخان.

ج- هغه مړ شى چې وينه يې نه بهيږي؛ لکه مچان، ميږيان، مچۍ او داسې نور.

د- د مردارې هډوکي لکه: ښکر، نوکان، ويښتان او بڼکې.

(1) الف (مذي): نرۍ او بې رنګه اوبه دى چې د مستۍ کولو، جماع راياداولو، او يا د جماع ارادې کولو او يا کتلو او يا نورو شيانو په ذريعه د څاڅکو په بڼه راوځي او کله کله يې راوتل هم نه حس کيږي. (ب) ودي: هغه تينګې او سپينې اوبه دي چې د تشو ميتيازو کولو او يا درانه شي د پورته کولو په وخت کې راوځي.

د نجاست د پاکولو طریقه:

۱- په اوبو سره، چې د نجاست د پاکوالي لپاره اصل دی، نو بل څه ته به ترې نه اوړي مګر په داسې حال کې چې شریعت يې ثابت کړي.

۲- هغه څه چې په شریعت کې د نجس او نجس کوونکي څیزونو د پاکوالي په اړه راغلي دي:

الف- د مړ شوي پوستکي د مخصوصو موادو په ذریعه پاکیږي.

ب- د لوښي پاکول که چیرې سپي څټلی وي؛ اووه ځلې باید ومینځل شي، لومړی په خاورو سره.

ج- د جامو پاکول کله چې د حیض وینه ورته ورسیږي؛ په مږلو، بیا لندولو او بیا زبېښلو سره او که لدې وروسته پرې د وینې کوم اثر پاتې وي باک نه لري.

د- د ښځې د جامو د لاندنی برخې پاکول؛ د ځمکې او یا پاکې خاورې په ذریعه.

هـ- د تې رودونکي ماشوم د تشو میتیازو څخه د جامو پاکول د اوبو په پاشلو سره کیږي؛ او که ماشوم نجلۍ وي نو بیا وینځل کیږي.

و- د مذي څخه د جامو پاکول؛ په هماغه ځای باندې د اوبو پاشل.

ز- د بوټانو او څپلیو پاکول؛ پر پاکې ځمکې باندې د هغې موښل.

ح- ځمکه له نجاست څخه پاکول؛ د نجاست پر ځای باندې د اوبو یو سطل واړول شي او یا پرېښودل شي چې لمر یا باد يې وچ کړي، نو هر کله چې د نجاست اثر او داغ له منځه لاړ شي د نجاست ځای پاکیږي.

دریم: هغه څه چې په بې اودس کس باندې حرام دي:

هغه څیزونه چې د وړې بې اودسي لرونکي او یا لویې بې اودسۍ لرونکي باندې حرامیږي:

۱- فرضي او نفلي لمونځ: له هغه وجې چې له ابن عمر رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: «لا يقبل الله صلاة بغير طهور» "الله تعالی له پاکوالي پرته لمونځ نه قبلوي"[1].

(1) مسلم روایت کړی (224).

۲- د قرآن کريم لمس کول، لکه څنګه چې په هغه ليک کې راغلي دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم عمرو بن حزم ته ليکلی و، او په هغه کې يې داسې فرمايلي وو: «لا يمس القرآن إلا طاهر» "قرآن به نه لمس کوي مګر پاک کس"[1].

۳- د کعبې طواف، د هغه صلى الله عليه وسلم په دې وينا سره: «الطواف بالبيت صلاة، إلا أن الله أباح فيه الكلام» "د کور (کعبې) طواف کول لمونځ دی، مګر دا چې الله په دې کې د خبرو اجازه ورکړې ده"[2]. رسول الله صلى الله عليه وسلم د طواف لپاره اودس هم کړی دی، او له رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه په صحيح حديث کې راغلي دي چې هغه يوه حيض لرونکې ښځه د کور (کعبې) له طواف څخه منعه کړې وه تر څو چې هغه پاکه شي.

د هغه چا لپاره چې په ځانګړې توګه لوی نجاست ولري دغه څيزونه هغه باندې حرام دي:

۱- د قرآن تلاوت، د علي رضى الله عنه د دې حديث له مخې: «لا يحجبه -يعني النبي صلى الله عليه وسلم - عن القرآن شيء، ليس الجنابة». "هيڅ شی هغه نه منع کوي – يعنی رسول الله صلى الله عليه وسلم – د قرآن له تلاوت څخه، مګر جنابت" [3].

۲- پرته له اودسه په جومات کې پاتې کېدل. الله تعالى فرمايي: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَقۡرَبُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنتُمۡ سُكَٰرَىٰ حَتَّىٰ تَعۡلَمُواْ مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغۡتَسِلُواْ﴾ [النساء: 43]. (ای هغو کسانو چې ايمان يې راوړی دی! تاسو د نشې په حالت کې لمانځه ته مه نژدې کېږئ، تر هغه پورې چې تاسو پوه شئ په هغه څه چې تاسو يې وايئ او نه د جنابت په حالت کې، مګر دا چې لاروي يئ، تر دې چې تاسو غسل وکړئ) [النساء: 43].

نو کوم کس باندې چې لويه بې اودسي وي او اودس وکړي، د هغه لپاره په جومات کې پاتې کېدل جواز لري، او همدارنګه د جومات څخه تيريدلی هم شي اګر که اودس يې هم نه وي کړی چې کېنې پکې نه.

(1) مالک په الموطأ (680) کې، او الدارمي (312)، او عبد الرزاق په خپل مصنف (1328) کې روايت کړی، او الباني په "ارواء الغليل" کې صحيح بللی دی (۱۲۲).
(2) احمد (15423)، او نسائي (12808) کې روايت کړي دي، او الباني په "إرواء الغليل" (121) کې صحيح بللی دی.
(3) ابن ماجه (594)، او ابن حبان (799) روايت کړي دي.

څلورم: د قضای حاجت آداب:

د قضای حاجت په وخت کې لاندي کارونه مستحب دي:

۱- له خلکو څخه لرې اوسېدل او ځان پټ ساتل.

۲- د ننوتلو پر مهال د مسنون ذکر ويل، او هغه دا دی: «اللهم إني أعوذ بك من الخبث والخبائث». "اې الله زه تاته د شيطانانو او پليتو له شر څخه پناه دروړم".

او د قضای حاجت په وخت کې دغه څيزونه واجب دي:

۱- له تشو ميتيازو څخه پاکي.

۲- د عورت پټول.

د قضای حاجت په وخت کې دغه کارونه جواز نلري:

۱- قبلې ته مخ يا شا اړول.

۲- د خلکو په لارو او عامه ځايونو کې قضای حاجت کول.

۳- په ولاړو اوبو کې ميتيازې کول.

د قضای حاجت په وخت کې دغه څيزونه مکروه دي:

۱- د قضای حاجت په وخت کې په ښي لاس د تناسلي آلې لمسول.

۲- په ښي لاس سره استنجا کول او اودس وچول.

۳- خبرې کول مکروه دي، په ځانګړې توګه د حاجت په وخت کې د الله تعالی ذکر او يادول.

پنځم: د استنجا او اودس ماتي احکام:

استنجا: د اوبو په ذريعه له دوو لارو د راوتلو څيزونو د اثر لرې کول.

او استجمار: له اوبو پرته له دوو لارو د بهر راوتونکو څيزونو د اثر لرې کول؛ لکه تيږې او کاغذي دسمال.

د اودس ماتي د څيزونو شرطونه:

۱- بايد (کارول) يې مباح وي.

۲- چې بايد پاک وي.

۳- باید پاکوونکی وي.

۴- هغه باید هېوکي او خوشايي نه وي.

۵- هغه باید د احترام وړ څیز نه وي؛ لکه هغه کاغذونه چې د الله تعالی نوم پکې وي.

په استجمار په دوو شرطونو سره بسنه کیږي:

۱- بهر شوی څیز باید د معمول ځای څخه تجاوز ونکړي.

۲- اودس ماتی باید په دریو یا ډیرو پاکو تیږو ترسره شي.

شپږم: د اودس احکام:

اودس د دریو عبادتونو لپاره اړین دی:

۱- لمونځ؛ فرض وي که نفل وي.

۲- قرآن راخیستل.

۳- طواف.

د اودس شرطونه:

۱- اسلام.

۲- عقل.

۳- تمییز (د ښه او بد ترمنځ فرق کول).

۴- نیت: چې ځای یې زړه، دی او ویل یې بدعت دی.او څوک چې غواړي اودس وکړي نو نیت یې کړی.لیکن د اودس د اندامونو مینځل د یخنی یا پاکوالي په نیت؛ اودس نه دی.

۵- د حکم استصحاب یا ملتیا: تر هغه وخته دې یې د ماتولو نیت نه کوي تر څو یې چې طهارت بشپړ شوی نه وي.

۶- د اودس د واجبوونکي قطع کیدل (لرې کېدل)، له هغو څخه مستثنا دي: څوک چې سلس البول، او یا مستحاضه وي.

۷- له هغه ځخه مخکې استنجا یا استجمار د هغه چا لپاره چې تشې میتیازې او غټې میتیازې ورڅخه خارج شي.

۸- د اوبو پاکوالی او اباحت یې.

۹- د هغه څه لرې کول چې پوستکي ته د اوبو رسولو مخه نیسي.

۱۰- د لمانځه وخت داخلېدل د هغه چا لپاره چې دایمي بې اودسي ولري.

د اودس فرضونه:

۱- د مخ مینځل، په شمول د: مضمضې (خولې ته اوبه اچول) او استنشاق (پوزې ته اوبه اچول).

۲- د لاسونو مینځل سره له څنګلو.

۳- د غوږونو په ګډون د ټول سر مسح کول.

۴- د پښو مینځل سره له ښنګرو.

۵- د اودس د اندامونو ترتیب.

۶- موالات (پرلپسې والی): د غړو تر منځ اوږده فاصله باید نه وي.

د اودس طریقه:

۱- تسمیه: بسم الله ویل.

۲- د لاسونو مینځل درې ځله.

۳- درې ځلې د مخ مینځل، په شمول د: مضمضې (خولې ته اوبه اچول) او استنشاق (پوزې ته اوبه اچول).

۴- تر څنګلو پورې د لاسونو مینځل درې ځلې، له ښي لاس څخه یې پیلوي او بیا چپ لاس مینځي.

۵- د غوږونو په شمول د سر مسح کول.

۶- د پښو مینځل له ښنګرو سره، درې وارې، له ښې پښې څخه یې پیلوي او بیا چپه پښه مینځي.

د اودس ماتونکي:

۱- هغه څه چې له دوو لارو څخه راوځي لکه: تشې میتیازې باد او غټې میتیازې.

۲- له بدن څخه په ډېره پیمانه ناپاک څیز راوتل.

۳- د خوب یا بل څه په ذریعه د عقل زوال کیدل.

۴- لاس سره د شرمگاه لمس کول - مخکنۍ یا وروستنۍ - پرته له پردې څخه.

۵- د اوښ غوښه خوړل.

۶- له اسلام څخه وتل - الله دې موږ او مسلمانان له دې څخه وساتي -

اووم: په ماسیو او جرابو د مسحې کولو احکام:

1- ماسی: هغه څه چې د چرم او داسې نورو څیزونو څخه جوړیږي او په پښو کېږي.

۲- جورابې: هغه څه چې د وړۍ او پنبې څخه وي او په پښو کې اغوستل کېږي.

پردې دواړو د مسحې کولو شرطونه:

۱- له پوره پاکوالي وروسته دې واغوستل شي.

۲- چې دواړه پښې تر ښنگرو پورې ویوښي.

۳- چې دواړه پاکې وي.

۴- مسح باید د ټاکل شوي مودې لپاره وي.

۵- مسح کول باید د اودس په وخت کې وي نه د غسل په وخت کې.

۶- دا چې ماسی او داسې نور څیز مباح وي، او که غصب شوی یا وریښم وي د نارینه و لپاره نو هغې باندې مسح کول روا ندي، ځکه چې په حرامو شیانو باندې رخصت جواز نلري.

د مسحې موده:

د مقیم لپاره: یوه ورځ او یوه شپه، او د مسافر لپاره: درې ورځې او شپې.

د مسحې طریقه:

لاس باید په اوبو سره لوند شي، او د جرابې یا ماسیو پورتنۍ برخه د پښو د گوتو څخه تر ساق پورې یو ځل مسحه شي.

د مسحې باطلوونکی:

۱- د مسحې د مودې پای ته رسېدل.

۲- د یوې یا دواړو جرابو ایستل.

۳- د غتې بې اودسی پېښېدل.

په ماسیو باندې د مسحې کولو حکم:

دا یو رخصت دی، او دا کار ترسره کول د ماسیو د ویستلو او بیا د پښو مینځلو څخه غوره دی؛ د الله تعالی رخصت اخیستل، او د رسول الله صلی الله علیه وسلم پیروي کول، او د بدعت مخالفت ګڼل کیږي.

په پټیو، بنداژونو او پلسترونو مسح کول:

سپلنټونه (پټۍ او بنداژ): کوم چې پر ماتو شوو ځایونو تړل کیږي؛ د پلستر یا سیخونو او داسې نورو په څیر.

او بنداژونه: کوم چې پر زخم، پرې شوي، یا سوځیدلي ځای باندې تړل کیږي؛ ټوکر او داسې نور.

او پلسترونه: کوم چې د درملنې لپاره په زخمونو یا پندونو (دانو) باندې نښلول کیږي.

هغو باندې د مسح کولو حکم:

جواز لري: ترڅو چې ورته اړتیا وي، په دې شرط چې د ضرورت له ځای څخه تجاوز ونکړي.

او جواز نلري: کله چې هغو ته اړتیا نه وي، او د هغو په وېستلو کې ستونزه او ضرر نه وي.

هغو باندې د مسحې طریقه:

د هغې شاوخوا باید و مینځل شي، او له ټولو خواو څخه وربادې مسح وشي، او د اودس له ځای څخه پرته نور ځایونه نه مسح کیږي.

اتم: د تیمم احکام:

تیمم: په خاصه طریقه د پاکوالي په نیت په خاورو سره د مخ او لاسونو مسح کولو ته ویل کیږي.

حکم یې:

د اودس او غسل پر ځای تیمم کول جواز لري کله چې اوبه نه وي، او یا یې استعمالول ستونزمن وي.

د مشروعیت حکمت یې:

تیمم د محمد صلی الله علیه وسلم د امت له ځانګړنو څخه دی. او په تیرو امتونو کې دا معموله نه وه، دا د الله له خوا دې امت ته د پراخۍ له وجې څخه ده، او د هغه له خوا احسان دی پر دې امت باندې.

هغه حالتونه چې تیمم پکې جواز لري:

۱- کله چې اوبه نه وي، که په کور کې اوبه نه وي او یا په سفر کې، خو چې وئې لټوي او پیدا یې نه کړې.

۲- که له ځان سره اوبه ولري چې د ځښاک او پخلي لپاره ورته اړتیا وي، نو که له هغه څخه د ځان پاکولو لپاره ګټه واخلي، د هغه ضرورت ته زیان رسوي، لکه د خپل ځان، یا د نورو انسانانو او حیواناتو له تندې ویره ورسره وي.

۳- که چیرې د ناروغۍ یا په رغیدو کې د ځنډ له امله د اوبو په استعمال سره بدن ته د ضرر ویره وي.

۴- که د یوې ناروغۍ له امله اوبه نه شي استعمالولی او د هغې له وجې حرکت نشي کولی، او د اودس ورکولو لپاره څوک و نه لري، او ویره ولري چې وخت به تیر شي.

۵- که د یخنۍ له وجې د اوبو د استعمال څخه ویره ولري، او د تودېدو لپاره څه پیدا نه کړي، تیمم دې وکړي او لمونځ دې وکړي.

د تیمم طریقه:

خپلو لاسونو سره دې خاوره ووهي په داسې حال کې چې ګوتې یې خلاصې وي، بیا دې د خپلو ګوتو په ورغوو سره خپل مخ مسح کړي، او د لاسونو مخ دې په خپلو لاسونو مسح کړي، او ټول مخ او لاسونه دې مسح کړي.

د تیمم باطلونکي:

۱- د اوبو شتون که چیرته تیمم د هغې د نه شتون له امله ترسره شوی وي.او یا د هغې د استعمال توان پیدا شي کله چې تیمم د هغې د نه استعمالولو لامل ناتواني وي.

۲- په هغه څه باطلېږي چې اودس پرې فاسدېږي، او يا پر هغه څه چې غسل پرې واجبېږي، لکه جنابت، حيض او نفاس.

د هغه کس حکم چې د اوبو د استعمال او تيمم کولو توان نلري:

که څوک اوبه يا خاوره و نلري او يا داسې حالت ته رسيدلی وي چې پوستکی يې د اوبو يا خاورو د لمس کولو توان ونلري، نو پدې حالت کې دې خپل وضعيت ته په کتو سره لمونځ وکړي، پرته له اودس او تيمم څخه، ځکه چې الله تعالی پر نفس د هغه له وسه ډير ندی مکلف کړی. او که له دې وروسته اوبه يا خاوره وموندل شوه او يا يې د کارولو توان درلود؛ نو هغه دې ادا شوی لمونځ بيا نه تکراروي؛ ځکه چې هغه څه يې کړي چې امر پرې شوی و، د الله تعالی ددې قول مطابق: ﴿فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ مَا ٱسۡتَطَعۡتُمۡ﴾ [التغابن: 16]. (نو تاسو له الله نه ووېرېږئ خومره چې تاسو کولی شئ) [التغابن: 16]، او د هغه صلی الله عليه وسلم په قول چې فرمايي: «إذا أمرتكم بأمر فأتوا منه ما استطعتم» "کله چې زه تاسو ته د يو څه امر وکړم، خومره چې تاسو کولی شئ هغومره وکړئ"[1].

فايده: کله چې يو څوک د جنابت څخه تيمم وکړي او بيا اوبه ومومي، هغه بايد غسل وکړي.

نهم: د حيض او نفاس احکام:

لومړی : حيض:

دا طبيعي او عادي وينه ده چې په معلوم وخت کې د رحم له لاندې برخې څخه بهر راځي. ډيری وختونه، هره مياشت شپږ يا اوه ورځې راځي، او ممکن چې له دې څخه ډېر او يا لږ وي. د ښځې مياشت اوږديږي او لنډيږي څرنگه الله تعالی د هغې جوړښت ترکيب کړی وي.

د حايضې احکام:

۱- حيض لرونکې ښځه د حيض په وخت کې لمونځ نه کوي او روژه نه نيسي، او له هغې څخه نه قبليږي.

2- حيض لرونکې ښځه که له حيض څخه پاکه شوه نو پرته له لمانځه د روژې قضايي راوړي.

---

(1) بخاري (7288) او مسلم (6066) له ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت کړی دی.

۳- هغې لپاره د کعبې طواف جواز نلري.قرآن نه لولي.جومات کې نه کېني، د خاوند لپاره تر هغه وخته پورې په فرج کې له هغې سره جماع کول حرام دي تر څو چې حیض یې ودرېږي او غسل وکړي.

۴- د حایضې ښځې خاوند ته روا ده چې له فرج پرته له هغې څخه خوند واخلي، لکه ښکلول، لمس کول او داسې نور.

۵- د حیض په حالت کې د خاوند لپاره دا روا نه ده چې هغې ته طلاق ورکړي.

طهر او پاکوالی: هغه د وینې بندېدل دي، نو کله چې وینه ودرېږي نو هغه پاکه شوه او د حیض موده یې ختمه شوه، نو هغه باید غسل وکړي. بیا ټول هغه څیزونه چې د حیض له امله منع شوي و ترسره کولی شي.

او که له حیض وروسته یې نسواري یا زیړ رنګ ولید، نو هغې ته دې هیڅ پام نه کوي.

دويم: نفاس:

دا هغه وینه ده چې رحم یې د زیږون پر مهال او وروسته له زیږون څخه خارجوي، او دا هغه پاتې وینه ده چې د امیندوارۍ په جریان کې بنده وي.

او نفاس د حیض په څیر دی: په هغه څه کې چې جواز لري لکه خوند اخیستل، پرته له فرج څخه.

او په هغه څه کې چې حرام دي: لکه په فرج کې جماع، د روژې نیول، لمونځ، طلاق، طواف، د قرآن تلاوت او په جومات کې پاتې کېدل منع دي، او د غسل کولو واجبیدل کله چې د هغې وینه بنده شي لکه د حائضې ښځې.

او هغه دې د روژې قضايي راوړي پرته له لمانځه څخه، نو د حایضې ښځې په څېر دې د لمونځ قضايي نه راوړي.

ډېره موده یې څلوېښت ورځې دي، که د نفاسه ښځې څخه وینه د څلوېښتو ورځو څخه مخکې بنده شي، نو د نفاس دوره یې ختمه شوه، نو باید غسل وکړي، لمونځ وکړي او ټول هغه څه وکړي چې د نفاس له امله ترې منع شوي وه.

دویم مطلب: لمونځ

لومړی: د اذان او اقامت احکام:

اذان د پیغمبر (صلی الله علیه وسلم) د هجرت په لومړي کال پیل شو، او د هغې د مشروعیت دلیل: دا وه چې کله د هغوی لپاره د وخت پیژندل ستونزمن شول، دوی مشوره وکړه چې د هغې لپاره علامه او نخښه وټاکي، عبدالله بن زید رضي الله عنه دا اذان په خوب کې ولید، او وحی د هغه تصدیق وکړ.

او اذان: د لمانځه د وخت د داخلېدو اعلان دی.او اقامت: د لمانځه د قائمولو خبرتیا ده.

اذان او اقامت کفایي فرض دی د نارینه و د جماعت لپاره د فرض کړ شوي لمونځونو لپاره. او دا دواړه د اسلام له ظاهري عباداتو څخه دي، چې معطلول یې جواز نلري.

د اذان شرطونه:

۱- مؤذن باید نارینه وي.

۲- اذان باید په ترتیب سره وي.

۳- اذان باید پرله پسې ترسره شي.

۴- اذان باید د وخت له داخلیدو وروسته وشي. د سهار او جمعې لومړی اذان لدې څخه مستثنا دي.

د اذان سنتونه:

۱- چې خپلې ګوتې په غوږونو کې کیږدي.

۲- په لومړي وخت کې اذان کول.

۳- د حي الصلاة او حي علی الفلاح پر مهال ښي او چپ لوري ته مخ ګرځول.

۴- باید ښه غږ ولري.

۵- د اذان په الفاظو کې باید معتدل اوسي، نه یې ډیر ژر ژر ووایي او نه دې ډیر اوږد کړي.

۶- د اذان په هره جمله کې باید وقفه وکړي.

۷- د اذان پر مهال قبلې ته مخ ګرځول.

٨- اذان پنځلس جملې دی لکه څرنګه به چې بلال رضي الله عنه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور کې اذان ویل.

د اذان الفاظ:

(الله أکبر): الله لوی دی، څلور ځلې.

(أشهد أن لا إله إلا الله): زه شاهدي ورکوم چې له الله پرته بل معبود نشته، دوه ځلې.

(أشهد أن محمدًا رسول الله): زه شاهدي ورکوم چې محمد د الله رسول دی، دوه ځلې.

(حي على الصلاة): لمانځه ته راشئ، دوه ځلې.

(حي على الفلاح): د کامیابۍ په لور راشئ، دوه ځلې.

بیا وایي: (الله أکبر): الله لوی دی، دوه ځلې.

بیا د (لا إله إلا الله)، له الله پرته بل معبود نشته، په یو ځل ویلو باندې(اذان)ختموي.

او د سهار په وخت کې د حي الفلاح څخه وروسته به (الصلاة خير من النوم) ورزیاتوي، یعنې لمونځ له خوبه غوره دی، دوه ځلې؛ ځکه چې دا هغه وخت دی چې ډیری خلک پدې وخت کې ویده وي.

او اقامت یوولس جملې دی، چې باید په هغې کې حدر وشي، یعنې په سرعت سره وویل شي؛ ځکه چې دا حاضرو کسانو ته خبر ورکول دي، او استرسال یا اوږدولو ته یې اړتیا نشته.

صیغه یې په لاندې ډول ده:

(الله أکبر): الله لوی دی، دوه ځلې.

(أشهد أن لا إله إلا الله): زه شاهدي ورکوم چې له الله پرته بل معبود نشته، یو ځل.

(أشهد أن محمدًا رسول الله): زه شاهدي ورکوم چې محمد د الله رسول دی، یو ځل.

(حي على الصلاة): د لمونځ په لور راشئ، یو ځل.

(حي على الفلاح): د کامیابۍ په لور راشئ، یو ځل.

(قد قامت الصلاة): لمونځ قایم شو، دوه ځله.

(الله أکبر): الله لوی دی، دوه ځلې.

(لا إله إلا الله): له الله پرته بل معبود نشته، يو ځل.

د هغه ځا لپاره چې اذان واوري مستحب دي چې هغه څه ووايې چې مؤذن يې وايي، پرته له (حي على الصلاة)، او(حي على الفلاح) څخه، پدې وخت کې بايد: (لا حول ولا قوة إلا بالله) ووايي، يعني نشته زور او ځواک پرته له الله څخه، بيا پر رسول الله صلى الله عليه وسلم درود وايي. بيا له هغه وروسته وايي: «اللهم رب هذه الدعوة التامة، والصلاة القائمة، آت محمدًا الوسيلة والفضيلة، وابعثه مقامًا محمودًا الذي وعدته، إنك لا تخلف الميعاد» "اې الله، اې د دې بشپړ دعوت ښبتنه، محمد ته وسيله او فضيلت ورکړه، او هغه د ستاينې مقام ته ورسوه، چې تا ورسره وعده کړې وه، بيشک چې ته وعده خلافي نه کوې"[1].

او وايي: «رضيت بالله ربًّا، وبالإسلام دينًا، وبمحمد صلى الله عليه وسلم نبيًّا». "زه په دې راضي يم چې الله زما رب دی، او اسلام زما دين دی، او محمد صلى الله عليه وسلم زما نبي دی".

له اذان څخه وروسته پرته له عذر او د راستنېدو په نيت له جومات څخه وتل روا ندي.

او کله چې دوه لمونځونه يوځای شي، يو اذان بسنه کوي او هر لمونځ لپاره جلا جلا اقامت وييل کيږي.

دويم: د لمانځه حيثيت او فضيلت:

لمونځ د ايمان له دوو شهادتونو وروسته د اسلام تر ټولو موکد رکن دی، او ځانګړې ځای لري، کوم چې الله تعالى په خپل رسول صلى الله عليه وسلم باندې د معراج په شپه په اسمان کې فرض کړ. دا د لمونځ د عظمت څرګندونه کوي، او د الله تعالى په نيز د لمونځ فرضيت او مکانت باندې دلالت کوي.

په ډېرو احاديثو کې پر خلکو باندې د لمونځ فضيلت او فرضيت نقل شوي دي. او د هغه فرضيت په اسلام کې له ضرورياتو څخه دی.

---

(1) شيخ عبدالعزيز بن باز رحمه الله په خپل مجمع الفتاوی (۱۴۱/۲۹) کې فرمايلي دي: (بيهقي د جابر رضی الله عنه په روايت کې په ښه سند سره «إنك لا تخلف الميعاد» اضافه کړې دی وروسته له هغه ددې قول څخه: «الذي وعدته»).

او هغه څه چې د هغه په فرضیت او تاکید باندې دلالت کوي: د قرآن او سنتو ډېر نصوص دي، له هغې جملې څخه:

١- الله تعالى فرمايي: ﴿إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ كَانَتۡ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ كِتَٰبٗا مَّوۡقُوتٗا١٠٣﴾ [النساء: 103] (بېشکه لمونځ له شروع نه په مومنانو باندې په (معلومو) وختونو کې فرض کړى شوى دى) [النساء: 103].

یعني: فرض کړل شوى دى په کومو وختونو کې چې رسول الله صلى الله عليه وسلم له خوا بیان شوي دي.

٢- الله تعالى فرمايي: ﴿وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ وَيُقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ﴾ [البينة: 5]. (حال دا چې دوى ته حکم نه و ورکړى شوى مگر په دې چې دوى دې د الله عبادت کوي، په داسې حال کې چې دین (عبادت) دغه (الله) لره خالص کوونکي وي (او) حنيفان (له باطله حق ته راګرځېدونکي) وي، او (د دې چې) دوى دې لمونځ قايموي) [البينة: 5].

٣- الله تعالى فرمايي: ﴿فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَإِخۡوَٰنُكُمۡ فِي ٱلدِّينِ﴾ [التوبة: 11]. (نو که دوى توبه وباسي او لمونځ قايم کړي او زکات ادا کړي، نو بیا ستاسو وروڼه دي په دین کې) [التوبة: 11].

۴- له جابر رضى الله عنه څخه روایت دى چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: «إن بين الرجل وبين الشرك والكفر: ترك الصلاة» "د انسان او شرک او کفر تر منځ: د لمانځه پرېښودل دي"(1).

۵- له بريده رضى الله عنه څخه روایت دى چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: «العهد الذي بيننا وبينهم الصلاة، فمن تركها فقد كفر» "زموږ او د دوى تر منځ ترون لمونځ دى، نو چا چې دا پرېښود نو هغه کافر شو"(2).

---

(1) مسلم روایت کړى دى (82).

(2) ترمذي (265) کې روایت کړى، او الباني په صحيح الترغيب و الترهيب کې صحيح بللى دى.

د هغه چا په کفر باندې د علماوو اجماع ده چې له فرضیت څخه یې انکار کوي. لیکن چا چې د سستی او غفلت له وجې یې پرېښوده، نو صحیح خبره داده چې دا هم کافر کیږي، د مخکني صحیح حدیث په استناد سره، او په دې اړه د صحابه و د اجماع له مخې.

دریم: د لمانځه شرطونه:

۱- د وخت داخلیدل:

د الله تعالی ددې قول پر بنیاد: ﴿إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ كَانَتۡ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ كِتَٰبٗا مَّوۡقُوتٗا١٠٣﴾ [النساء: 103]. (بېشکه لمونځ له شروع نه په مومنانو باندې په (معلومو) وختونو کې فرض کړی شوی دی) [النساء: 103]. یعني په ټاکل شوي وخت کې فرض کړل شوي دي.

د ټاکل شوي لمونځونو وختونه په لاندې ډول دي:

الف- سهار: له سهار څخه تر لمر لوېدو پورې.

ب- ماسپښین: د لمر له زوال څخه تر هغه وخته پورې چې د څیزونو سیوري په اوږدوالي کې یو شان شي.

ج- مازدیګر: د ماسپښین د وخت له پای څخه تر لمر زېږېدو پورې او د ضرورت وخت یې تر لمر لوېدو پورې دی.

د-ماښام: له لمر لوېدو څخه تر دې چې سور شفق (د اسمان د غاړو سوروالی) غیب شي.

ماخوستن: د ماښام د پای وخت څخه تر نیمې شپې پورې.

۲- د عورت پټول:

دا هغه څه دي چې باید وپوښل شي، او ښکاره کیدل یې بد وي او له هغه څخه شرم کیدلی شي. د سړي عورت د نوم له غوټې څخه تر زنګون پورې دی، او ښځه د لمانځه پر مهال له مخ پرته ټول عورت دی. او که د پردیو نارینه و په حضور کې وي نو مخ دې پټ کړي، یعني: هغوی د هغې محرم نه وي.

۳- له نجاست څخه ځان ساتل:

او نجاست: دا یوه مخصوصه پلیتي ده، چې د هغه جنس د لمانځه مانع ګرځي؛ لکه تشې میتیازې، غټې میتیازې، وینه او داسې نور، او هغه په بدن، داغ او جامو کې وي.

۴- قبلې ته مخامخ کېدل:

قبله، کعبه شریفه ده، ځکه په دې نوم نومول شوې ده چې د خلکو تګ راتګ ورته کیږي، قبلې ته له مخامخ کېدو پرته لمونځ نه کېږي. د الله تعالی ددې قول پر بنیاد: ﴿وَحَيۡثُ مَا كُنتُمۡ فَوَلُّواْ وُجُوهَكُمۡ شَطۡرَهُۥۗ﴾ [البقرة: 144]. (او تاسو چې په هر ځای کې يئ، نو خپل مخونه د هغهٔ په طرف وګرځوئ) [البقرة: 144].

۵- نیت:

دا په لغت کې: اراده، او په اصطلاح کې: الله تعالی ته د نږدې کیدو لپاره د عبادت کولو عمل ترسره کولو اراده کول دي. او ځای يې زړه دی، نو ضرور نده چې تلفظ يې وشي، بلکې دا کار بدعت دی.

خلورم: د لمانځه ارکان:

او هغه څوارلس رکنونه دي:

لومړی رکن: د توان په صورت کې ولاړیدل: د الله تعالی پدې قول سره: ﴿وَقُومُواْ لِلَّهِ قَٰنِتِينَ ٢٣٨﴾ [البقرة: 238]، (او الله ته ودرېږئ اطاعت کوونکي) [البقرة: 238]، او د عمران رضي الله عنه څخه مرفوع حدیث چې: «صل قائمًا، فإن لم تستطع فقاعدًا، فإن لم تستطع فعلى جنب» "په ولاړه لمونځ وکړه، که د هغه توان دې نه درلود، نو په ناسته، او که د هغه توان دې نه درلود، نو په خنګ"[1].

که د ناروغی له وجې په ولاړه لمونځ نشي کولی؛ د خپل حالت سره سم دې لمونځ وکړي، په ناست یا په خنګ سره.او د ناروغ په څیر: ویرېدونکی، بربنډ، او هغه څوک چې د درملنې لپاره ناست یا پرېوتلو ته اړتیا لري چې ولاړېدلی نشي، همدا ډول له ولاړیدو څخه معذور دی څوک چې د امام تر شا لمونځ کوي او امام يې په ناسته لمونځ کوي، نو که امام په ناسته لمونځ وکړي د هغه شاته کسان دې هم د امام د متابعت له وجې په ناسته لمونځ وکړي.په ناسته باندې د نفل

---

(1) بخاري روایت کړی (1117).

لمونځ کول روا دي، که څه هم د ولاړ پاتي کېدلو توان هم وي، لیکن ثواب به یې د ولاړ کس په څېر نه وي.

دویم رکن: په پیل کې تکبیر تحریمه ویل:

د هغه صلی الله علیه وسلم د دې وینا په وجه چې فرمایي: «ثم استقبل القبلة وكبِّر» «بیا قبلې ته مخامخ شه او تکبیر ووایه»[1].

او صیغه يې دا ده چې ووایي: الله أکبر (الله لوی دی) او ددې صیغې پرته بل څه باندې نه صحیح کیږي.

دریم رکن: د فاتحې لوستل:

د هغه صلی الله علیه وسلم د دې وینا په وجه چې فرمایي: «لا صلاة لمن لم يقرأ بفاتحة الكتاب» "د هغه چا لپاره لمونځ نشته چې فاتحة الکتاب یې نه وي تلاوت کړی"[2].

څلورم رکن: په هر رکعت کې رکوع:

د الله تعالی پدې قول سره: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱرْكَعُوا۟ وَٱسْجُدُوا۟﴾ [الحج: 77]. (ای هغو کسانو چې ایمان یې راوړی دی! تاسو رکوع کوئ او سجده کوئ) [الحج: 77].

پنځم او شپږم رکنونه:

له رکوع څخه راپاڅېدل، نیغ ولاړېدل، لکه څنګه چې له رکوع څخه مخکې وو، ځکه چې هغه صلی الله علیه وسلم دې کار ته دوام ورکړی.

او هغه صلی الله علیه وسلم هغه کس ته چې لمونځ یې سم نه ادا کاوه وویل: «ثم ارفع حتى تعتدل قائمًا» "بیا پاڅېږه تر څو چې نیغ ودرېږې"[3].

اووم رکن: په اوو اندامونو سجده کول:

(1) بخاري (6251) او مسلم (884) له ابوهريره رضى الله عنه څخه روايت کړی دی.
(2) بخاري (756)، او مسلم (872)، له عبادة بن الصامت رضي الله عنه څخه روايت کړی دی.
(3) بخاري (793)، او مسلم (398)، له ابو هريره رضي الله عنه څخه رراېت کړی دی.

او هغه تندى او ورسره پزه، دواړه لاسونه، زنګونونه او د پښو څوکې دي، د هغه صلى الله عليه وسلم په قول: «أمرنا أن نسجد على سبعة أعظم: الجبهة، وأشار بيده إلى أنفه، والكفين، والركبتين، وأطراف القدمين» "هغه موږ ته په اوو اندامونو سره د سجدې کولو امر کړى: تندى، او په خپل لاس سره يې پوزې ته اشاره وکړه، دواړه لاسونه، زنګونونه او د پښو څوکې"[1].

اتم رکن: له سجدې څخه پاڅېدل او د دوو سجدو تر منځ کېناستل:

د عائشې رضى الله عنها په حديث کې راغلي دي: «كان النبي صلى الله عليه وسلم إذا رفع رأسه من السجدة، لم يسجد حتى يستوي جالسًا» "نبي کريم صلى الله عليه وسلم به چې کله له -رومبى- سجدې نه سر مبارک راپورته کړ، نو -دويمه- سجده به يې تر هغې نه کوله چې برابر به کېنيناست"[2].

نهم رکن: په ټولو رکنونو کې ډاډ سکون (پيدا کول:)

او هغه سکون او ډاډ ده که څه هم لږ وي، ځکه رسول الله صلى الله عليه وسلم هغه چا ته چې لمونځ يې سم نه ادا کاوه ووېل: «حتى تطمئن» "تر څو چې ډاډ پيدا کړې" [3].

دوه رکنونه: لسم او يوولسم:

اخري تشهد او ناسته يې: د ابن مسعود رضي الله عنه د مرفوع حديث له مخې: «إذا صلى أحدكم فليقل: التحيات لله والصلوات والطيبات، السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته، السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين، أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمدًا عبده ورسوله» «کله چې له تاسو څخه يو څوک لمونځ وکړي، نو هغه دې ووايي: (التحيات لله والصلوات و الطيبات، السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته، السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين، أشهد أن لا إله إلا الله، وأشهد أن محمدا عبده ورسوله). (ټول ژبني، بدني، او مالي عبادتونه الله جل جلاله لره دي، سلام او د الله رحمتونه او برکتونه دې وي پر تا اى پيغمبره، سلام دې وي پر

---

(1) بخاري (812)، او مسلم (490)، له ابن عباس رضي الله عنهما څخه روايت کړى دى.

(2) مسلم (498) روايت کړى.

(3) بخاري (724)، او مسلم (398)، له ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت کړى دى.

مونږ او د الله پر نیکو بنده ګانو، ګواهي ورکوم چې له الله تعالی پرته بل هیڅوک د عبادت وړ نشته او ګواهي ورکوم چې محمد صلی الله علیه وسلم د الله بنده او رسول دی»[1].

دولسم رکن: په وروستي تشهد کې پر رسول الله ﷺ باندې درود ویل:

دا چې ووایي: «اللهم صلِّ على محمد»، "اې الله پر محمد صلی الله علیه وسلم ثنا او درود ووایه"، او له دې نه زیات هغه سنت دی.

دیارلسم رکن: د دې رکنونو تر منځ ترتیب:

ځکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به دا کار په ترتیب سره کاوه. او ویې ویل: «صلوا كما رأيتموني أصلي». «داسې لمونځ کوئ لکه څنګه چې تاسو ما وینئ چې زه لمونځ کوم». او کوم کس چې لمونځ یې سم نه ادا کاوه هغه ته یې د لمونځ ترتیب په "بیا" ویلو سره وښود.

څوارلسم رکن: سلام ګرځول:

د هغه صلی الله علیه وسلم پدې وینا سره: «وتحليلها التسليم» "او د هغه څخه خلاصېدل سلام ګرځول دي"[2].

پنځم: د لمانځه واجبات

او هغه اته دي:

۱- د پیل تکبیر څخه پرته نور ټول تکبیرونه.

۲- په رکوع کې یو ځل «سبحان ربي العظيم» ویل. او زیات ویل یې تر درېو پورې سنت دي، او دا ټیټه درجه د کمال ده، او تر لسو پورې چې هغه یې لوړه اندازه ده.

۳- له رکوع څخه د پاڅیدو په وخت کې «سمع الله لمن حمده» وییل، د امام او منفرد لپاره.

۴- له رکوع څخه د نیغ ودریدلو په وخت کې: «ربنا ولك الحمد» ویل.

---

(1) بخاري (797)، او مسلم (402) روایت کړی دی.

(2) احمد (1006)، ابوداود (61)، ترمذي (3) او ابن ماجه (275) له علي رضي الله عنه څخه روایت کړی دی، او الباني په "صحیح ترمذي" کې صحیح بللی دی.

۵- د سجدې په وخت کې يو ځل «سبحان ربي الأعلى» وييل. او تر درې ځلې ويل يې سنت دي.

٦- د دوو سجدو په منځ کې يو ځل «ربي اغفر لي» ويل. او تر درې ځلې ويل يې سنت دي.

٧- لومړی تشهد: هغه داسې چې ووايي: «التحيات لله، والصلوات والطيبات، السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته، السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين، أشهد أن لا إله إلا الله، وأشهد أن محمدًا عبده ورسوله». «ټول ژبني، بدني، او مالي عبادتونه الله جل جلاله لره دي، سلام او د الله رحمتونه او برکتونه دې وي پر تا ای پيغمبره، سلام دې وي پر مونږ او د الله پر نيکو بنده ګانو، ګواهي ورکوم چې له الله تعالی نه پرته بل هيڅوک د عبادت وړ نشته او ګواهي ورکوم چې محمد ﷺ د الله بنده او رسول دی».

٨- د لومړي تشهد لپاره ناسته.

شپږم: د لمانځه سنتونه:

د لمانځه د سنتو په پرېښودلو سره لمونځ نه فاسديږي. دا دوه ډوله دي: لفظي سنتونه او فعلي سنتونه.

لومړی: لفظي سنتونه:

١- د استفتاح (د لمانځه د پيل) دعاء، او هغه څو صيغې لري، د هغې له جملې څخه: «سبحانك اللهم وبحمدك، وتبارك اسمك، وتعالى جدك، ولا إله غيرك». «ای الله! تا په پاکۍ سره يادوم او ستا ستاينه کوم، او مبارک دی نوم ستا، او لوی دی شان او شوکت ستا، او بې له تا نه بل هيڅوک د بنده ګۍ وړ نه شته».

٢- د فاتحې نه مخکې أعوذ بالله ويل، دا چې ووايي: (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم)، زه له رټل شوي شيطان نه په الله تعالی پورې پناه نيسم.

٣- د قرائت نه مخکې بسمله (بسم الله) ويل: دا چې ووايي: (بسم الله الرحمن الرحيم)، د الله په نوم پيل کوم چې ډير مهربان او بښونکی دی.

٤- په رکوع او سجدو کې د تسبيح له يو ځل څخه ډير ويل.

٥- له يو ځل څخه دغه قول ډير وويل شي: «رب اغفر لي»، اې الله ما ته بخښنه وکړه. د دوو سجدو ترمنځ.

٦- دغه قول: «ملء السماوات، وملء الأرض، وملء ما بينهما، وملء ما شئت من شيء بعد»، «د آسمانونو او ځمکې او د هغو تر منځ د مخلوقاتو د ډکوالي په اندازه، او په اندازه د ډکوالي د هغو شیانو چې تا وورووسته غوښتي دي»، وروسته لدې قول څخه: «ربنا ولك الحمد». "اې زمونږ پروردګاره! تا لره پوره ستاينه ده".

٧- د فاتحې سورت نه وروسته قراءت کول.

٨- ددې وینا وییل: «اللهم إني أعوذ بك من عذاب جهنم، ومن عذاب القبر، ومن فتنة المحيا والممات، ومن فتنة المسيح الدجال». "اې الله زه تاته د جهنم له عذاب نه، د قبر له عذاب نه، او د ژوند او مرګ له فتنې نه، او د مسيح دجال له فتنې څخه پناه در وړم".او په اخري تشهد کې له دې دعا څخه علاوه نورې دعاګاني ويل.

دويم: فعلي سنتونه:

١- په څلورو ځایونو کې د اوږو او غوږونو په برابرې د لاسونو پورته کول:

الف- د تکبير تحريمه پر مهال.

ب- د رکوع پر مهال.

ج- کله چې له رکوع څخه ولاړیږي.

د- کله چې دريم رکعت ته ولاړيږي.

٢- د رکوع نه مخکې او وروسته، ښې لاس پر چپ لاس په سینه کیښودل.

٣- د سجدې ځای ته کتل.

۴- د سجدې پر مهال لاسونه له اړخونو څخه لرې ساتل.

٥- د دوو سجدو په وخت کې خېټه له ورنونو څخه لیرې ساتل.

٦- د لمانځه په ټولو جلسو کې افتراش (کینه (چپه) پښه هوارول او ښی پښه درول)، پرته له وروستي تشهد څخه په درې او څلور رکعتي لمونځونو کې.

۷- په اخرى تشهد کې تورک (ښى پښه «قدم» به ودروي او چپه پښه به د ښى پښې څخه لاندې وباسي او پر ځمکه به کښېني) کول کله چې لمونځ درې يا څلور رکعتي وي.

اووم: د لمانځه طريقه:

۱- رسول الله صلى الله عليه وسلم به چې کله د لمانځه لپاره ودرېده نو قبلې ته به مخامخ ودرېده، لاسونه به يې پورته کړل، او د ګوتو د باطني خوا باندې به يې قبلې ته مخ کړ او ويل به يې: «الله أکبر» "الله لوى دى".

۲- بيا يې چپ لاس په ښي لاس باندې نيوه او په سينه به يې کېښودل.

۳- بيا يې د استفتاح دعا ويله، ليکن پر يو استفتاح باندې يې مداومت ندى کړى، ټولې د استفتاح دعاګانې چې له هغه صلى الله عليه وسلم څخه ثابتې دي، هغې باندې لمونځ پيلول جواز لري، له جملې څخه يې: «سبحانك اللهم وبحمدك، وتبارك اسمك، وتعالى جَدُّك، ولا إله غيرك». «اى الله! تا په پاکۍ سره يادوم او ستا ستاينه کوم، او مبارک دى نوم ستا، او لوى دى شان او شوکت ستا، او بې له تا نه بل هيڅوک د بنده ګۍ وړ نه شته».

4- بيا به وايي: «أعوذ بالله من الشيطان الرجيم، بسم الله الرحمن الرحيم».

۵- بيا به سورت فاتحه ووايي او کله يې چې پاى ته ورسوله (آمين) دې ووايي.

٦- بيا د توان په اندازه له قرآن څخه لولي، د سهار، ماښام او ماخوستن په لومړيو دوو رکعتونو کې به په جهر قراءت کوي، او له دې پرته نورو لمونځونو کې په خفيه ډول قراءت لولي. او د هر لمانځه لومړى رکعت به له دويم رکعت څخه اوږد وي.

۷- بيا لاسونه پورته کوي لکه څنګه يې چې يې په استفتاح کې پورته کړي و.بيا به ووايي: " الله اکبر" الله لوى دى، بيا به رکوع وکړي، خپل لاسونه به په خپلو زنګونونو د ګوتو له پراخولو سره ږدي، او خپله شا دې وغځوي، او خپل سر دې له ملا سره برابر کړي؛ نه دې ډير پورته کوي او نه دې ډير ښکته کوي، بيا دې ووايي: «سبحان ربي العظيم» "پاکي ده زما لوى رب لره" يو ځل، تر ټولو کم پوره عدد: درې ځله دى، لکه څنګه چې مخکې يادونه وشوه.

8 - بيا به خپل سر پورته کړي او وبه وايي: «سمع الله لمن حمده» الله د ثنا ويونکي غږ واورېده. او خپل لاسونه دې پورته کړي لکه څنګه چې يې د رکوع کولو په وخت کې پورته کړي وو.

٩- او کله چې ولاړ شو نو وبه وايي: «اللهم ربنا ولك الحمد، حمدًا كثيرًا طيبًا مباركًا فيه، ملء السماء، وملء الأرض، وملء ما بينهما، وملء ما شئت من شيء بعد، أهل الثناء والمجد، أحق ما قال العبد، وكلنا لك عبد، لا مانع لما أعطيت، ولا معطي لما منعت، ولا ينفع ذا الجد منك الجد». «ای الله! ته زمونږ پروردګار يې، تالره پوره ستاينه ده، د آسمانونو او زمکې او د هغو تر منځ د مخلوقاتو د ډکوالي په اندازه، او په اندازه د ډکوالي د هغو شيانو چې تا ورروسته غوښتي دي، اې دستاينې او لويی خاونده! ته چې چاته څه ورکړې، د هغه (څوک) بندوونکی نشته، او ته چې (له چانه) څه بند کړې، د هغه (څوک) ورکوونکی نشته، او فائده نه کوي مالدار ته د هغه مال، ستا د عذاب لرې کولو کې». او دغه اعتدال به يې اوږدولو ..

١٠- بيا تکبير وايي او سجده کوي، او لاسونه دې نه پورته کوي، په تندي، پوزې، دواړه لاسونو، زنګونونو او د پښو په سرونو باندې به سجده وکړي، او د لاسونو او پښو ګوتې به يې قبلې ته مخامخ وي، او په سجده کې به اعتدال کوي، او خپل تندی او پوزه به په ځمکه باندې لګوي، او په خپلو لاسونو باندې به تکيه کوي، خپلې څنګلې به پورته نيسي، او خپل لاسونه به د خپلو اړخونو څخه لرې ساتي، خپل خيټه به د خپلو ورنونو څخه پورته کوي، او ورنونه له پښو څخه، او په سجده کې به يو ځل وايي: «سبحان ربي الأعلى» «پاکي بيانوم د خپل پروردګار چې ډير اوچت دی». او د کمال لرِه درجه درې ده، لکه څنګه چې مخکې يادونه وشوه. بيا به دعا وکړي کومه چې په رواياتو کې راغلې.

١١ -بيا به سر پورته کړي او وبه وايي: الله اکبر (الله لوی دی) بيا به هغه خپله کينه (چپه) پښه هواره کړي او ښی پښه به ودروي، او خپل لاسونه به په خپلو ورنونو باندې کېږدي او بيا به ووايي: «اللهم اغفر لي وارحمني، واجبرني، واهدني، وارزقني». "اې الله ما ته بخښنه وکړه او په ما رحم وکړه، ما ته ځواک راکړه، ما ته لارښوونه وکړه او ماته روزي راکړه".

١٢- بيا تکبير وايي او سجده کوي او په دويم رکعت کې هم همداسې کوي لکه په لومړي کې يې چې کړي و.

١٣- بيا به په الله اکبر ويلو سره خپل سر پورته کړي، او د پښو په تلو سره به ولاړ شي، پداسې حال کې چې په زنګونونو او ورنونو يې تکيه کړې وي.

١٤- كه ولاړ شو نو قرائت دې پيل کړي. دويم رکعت دې هم د لومړي رکعت په څير ادا کړي.

۱۵ -بیا به د لومړي تشهد لپاره خپور کښيني لکه څرنګه چې د دوو سجدو تر منځه ناست و، ښي لاس به په ښي ورون او چپ لاس به په چپ ورون (پتون) باندې کېږدي، او د خپل ښي لاس غټه ګوته دې منځنۍ ګوتې باندې کېږدي لکه د حلقې په څېر، او د شهادت (مسواک ګوته) ګوتې سره به اشاره وکړي او هغې ته به ګوري. او بیا به وایي: «التحيات لله والصلوات، والطيبات، السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته، السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين، أشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمدًا عبده ورسوله» «ټول ژبني، بدني، او مالي عبادتونه الله جل جلاله لره دي، سلام او د الله رحمتونه او برکتونه دې وي پر تا ای پیغمبره، سلام دې وي پر مونږ او د الله پر نیکو بنده ګانو، ګواهي ورکوم چې له الله تعالی نه پرته بل هیڅوک د عبادت وړ نشته او ګواهي ورکوم چې محمد صلی الله علیه وسلم د الله بنده او رسول دی». او هغه به دغه جلسه لنډه کوله .

۱٦ -بیا پاڅیږي، تکبیر به وایي او دریم او څلورم رکعت به اداء کړي، او له لومړیو دوو څخه به یې لنډ ادا کوي. او په هغو کې به سورت فاتحه لولي .

۱۷ -بیا د تورک په ډول په اخري تشهد کې کښېني، د تورک مطلب دا دی: چې ښی پښه «قدم» به ودروي او چپه پښه به د ښی پښې څخه لاندې وباسي او پر ځمکه به کښېني .

۱۸- بیا به وروستی تشهد وايي کوم چې د لومړي تشهد په څېر دی. او ورسره دا اضافه کوي: «اللهم صلّ على محمد وعلى آله محمد، كما صليت على آل إبراهيم، إنك حميد مجيد، وبارك على محمد وعلى آل محمد، كما باركت على آل إبراهيم، إنك حميد مجيد». «ای الله! پر محمد صلی الله علیه وسلم او د محمد صلی الله علیه وسلم پر آل باندې درود ولیږه، لکه څنګه چې دې د ابراهیم علیه السلام پر آل باندې درود لیږلی دی، په رښتیا سره ته ستایلی شوی، او د لویې خاوند یې، ای الله! برکت نازل کړه پر محمد صلی الله علیه وسلم او د محمد صلی الله علیه وسلم پر آل باندې، لکه څنګه چې دې برکت نازل کړی د ابراهیم علیه السلام پر آل باندې په رښتیا سره ته ستایلی شوی او د لویې خاوند یې ."

۱۹ -د دوزخ له عذابه، د قبر له عذابه، د ژوند او مرګ له فتنو او د دجال له فتنو څخه الله جل جلاله ته پناه وړي. او په هغه دعاګانو دعا کوي چې په قران او سنتو کې ذکر شوي دي .

۲۰- بیا ښي لور ته سلام اړوي نو وايي: "السلام علیکم ورحمة الله" بیا چپ لور ته همدا رنګه، قبلې ته به مخامخ په سلام پېل کوي او په پوره مخ ګرځولو سره به يې پای ته رسوي.

اتم: د لمانځه مکروهات:

۱- پرته له اړتیا څخه کتل.

۲- اسمان ته سترګې پورته کول.

۳- پرته له اړتیا د سترګو پټول.

۴- د سجدې په وخت کې د لاسونو غځول.

۵- پرته له اړتیا څخه د خولې او پوزې پټول.

٦- د تشو میتیازو او غټو میتیازو له فشار سره، او یا د ډوډۍ په شتون کې لمونځ کول.

۷- له سجدې نه وروسته د تندې او پوزې څخه د نښتو شیانو لرې کول، او د لمانځه له ختمیدو وروسته په پاکولو کې کوم حرج نشته.

۸- د ولاړید پر مهال له اړتیا پرته دیوال او یا ورته څیز ته تکیه کول .

نهم: د لمونځ فاسدونکي:

۱- خوراک او څښاک.

۲- د لمانځه له الفاظو پرته نور څه ویيل.

۳- خندا او قهقهه کول.

۴- په قصدي توګه د لمانځه د یو رکن او یا واجب پرېښودل.

۵- په قصدي توګه د یو رکن یا رکعت زیاتول.

٦- د امام څخه مخکې په قصدي توګه سلام ګرځول.

۷- د لمانځه له حرکاتو پرته له ضرورت نه بغیر پرلپسې حرکتونه ترسره کول.

۸- هغه څه کول چې د لمانځه د شرطونو سره مخالف وي؛ لکه د اودس ماتېدل، په قصدي ډول د عورت ښکاره کول، د بدن ډیره برخه له قبلې څخه بې له ضرورت څخه منحرف کول، د نیت قطع کول.

لسم: د سهوې سجده:

سهوه: هېرولو ته وايي، او رسول الله صلی الله علیه وسلم هم په لمانځه کې سهوه شوی و؛ ځکه هېرول د انسان له فطرت څخه دي، او د هغه سهوه د هغه د امت لپاره د الله د نعمت او د هغوی ددین د کمال څخه دي، ترڅو هغه پسې اقتدا وکړي په هغه څه کې چې د هغوی لپاره يې د سهوې پر مهال مقرر کړي دي.

هغه اسباب چې له امله يې د سهوې سجده روا شوې ده:

۱- لومړی حالت:

په لمانځه کې زياتوالی، یا په عمل کې زياتوالی او یا په قول کې زياتوالی وي:

الف- د عمل زياتوالی: که د لمانځه په جنس کې زياتوالی وي لکه د ناستې پر ځای ولاړېدل، او يا ولاړېدل د ناستې پر ځای، یا رکوع او سجدې کې زياتوالی، او که په سهوې سره يې وکړي؛ هغه بايد د سهوې سجده وکړي.

ب- د اقوالو زياتوالی: لکه په رکوع او سجده کې تلاوت کول، که داسې وشي؛ مستحب ده چې دسهوې سجده وکړي.

۲- دويم حالت:

په سهوې سره په لمانځه کې کموالی، او د دوو شيانو څخه په يو سره کيږي:

الف- د رکن پرېښودل: که دا رکن تکبير تحريمه وي، لمونځ يې ندی شوی، او د سهوې سجده هيڅ گټه نکوي. او که له تکبير تحريمه پرته بل رکن وي لکه رکوع يا سجده، او د بل رکعت د ترسره کولو څخه مخکې ورته ياد شو؛ واجب دی چې ورورگرځي او ترسره يې کړي او څه چې له هغه وروسته راځي.

او که د بل رکعت له ترسره کولو وروسته ورته ياد شو، نو هغه رکعت چې يو رکن ورڅخه پاتې شوی و باطل دی، او له هغه څخه وروسته رکعت د هغه ځای نيسي.

ب- د واجب پرېښودل: لکه: اول تشهد، یا په رکوع کې د تسبيح هېرول. په دې حالت کې: د سهوې سجده کيږي.

۳- دریم حالت: شک:

مثال: که شک وکړي چې د ماسپښین په لمانځه کې يې درې رکعته لمونځ کړی که څلور رکعته، په دې صورت کې:

الف- نو هغه څه دې وکړي چې هغه ته ترجیح ورکوي؛ او د سهوې سجده کوي.

ب- دا چې د هغه لپاره هیڅ شی ترجیح ونلري؛ نو په یقین باندې دې عمل وشي، او د سهوې سجده دې وشي.

که شک له لمانځه څخه وروسته وي، او یا ډېر شکي انسان وي؛ دې شک ته باید پام و نشي.

فایده: د سهوې سجده باید له سلام څخه مخکې وشي: که د شک یا نقص له امله وي او د هغه په نیز ترجیح شتون ونلري، او له سلام څخه وروسته به وي: که د زیاتوالي یا شک له امله وي چې په ترجیح يې عمل کړی وي، په دې اړه موضوع پراخه ده، ان شاء الله تعالی.

یوولسم: هغه وختونه چې لمونځ کول په کې منع دی:

اصل دا دی چې هر وخت لمونځ کول روا دي، خو شریعت په ځینو وختونو کې له لمانځه منعه کړې چې په لاندې ډول دي:

۱- د سهار له لمانځه وروسته تر لمر ختلو پورې، او کله چې د سترګو په لید د لمر لوړوالی له ځمکې څخه د یو غشي په اندازه وي.

۲ -کله چې لمر د اسمان په منځ کې شي، تر دې چې یو طرف ته کوږ شي، او دا د ممنوع وخت تر ټولو لنډه موده ده.

۳ -د مازدیګر له لمانځه څخه تر لمر لوېدو پورې، او دا د نهیې تر ټولو اوږده موده ده.

هغه لمونځونه چې د نهیې په وخت کې جواز لري:

۱ -د فرض لمونځ د قضا ادا کول.

۲ -سبب لرونکي لمونځونه، لکه: تحیة المسجد، د طواف دوه رکعته، د کسوف لمونځ او د جنازې لمونځ.

۳ -د سهار له لمانځه وروسته د سهار د سنتو ادا کول.

دولسم: د جماعت لمونځ:

دا د اسلام ستره نښه ده، يعني په جوماتونو کې په جماعت سره لمونځ کول، مسلمانان په دې متفق دي چې په جوماتونو کې د پنځه وخته لمونځونو ادا کول يو له تاکيد شوي عبادتونو څخه دي او ستر عبادت دی، په حقيقت کې دا د اسلام ترټولو لوی عبادت دی.

١- د جماعت د لمانځه حکم:

پنځه وخته لمونځونه په جماعت سره په جومات کې توان لرونکو نارينه و باندې واجب دي.

په اقامت او سفر کې، د امن او وېرې په حالت کې په عيني ډول واجب دی.

د جماعت پر وجوب قرآن او سنت دلالت کوي، او له پېړيو پېړيو راهيسې پر هغې مسلمانانو عمل کړی دی، ورروستيو له مخکنيو څخه را نقل کړې دي.

له قرآن کريم څخه: الله تعالى فرمايي: ﴿وَإِذَا كُنتَ فِيهِمۡ فَأَقَمۡتَ لَهُمُ ٱلصَّلَوٰةَ فَلۡتَقُمۡ طَآئِفَةٞ مِّنۡهُم مَّعَكَ﴾ [النساء: 102] (او کله چې ته په دوی کې موجود يې، بيا ته دوی ته لمونځ ودروې، نوله دوی نه دې يوه ډله له تا سره ودرېږي) [النساء: 102].

آيت دې ته اشاره کوي چې د جماعت لمونځ واجب دی. نو مسلمانانو ته د وېرې په حالت کې هم د پرېښودلو اجازه نه ده ورکړل شوې، که واجب نه وی نو د وېرې په حالت کې به په طريقهء اولى ساقط شوی وی. د جماعت لمونځ پرېښودل او په هغه کې تساهل کول د منافقانو له مشهورو صفتونو څخه دي.

او د سنتو څخه: ډېر حديثونه دي، د هغې له جملې څخه لاندې ډول دي:

کوم چې په صحيح مسلم کې راغلي دي أن رجلًا أعمى قال: يا رسول الله، ليس لي قائد يقودني إلى المسجد، فسأله أن يرخص له أن يصلي في بيته، فرخص له، فلما ولّى دعاه فقال: «هل تسمع النداء؟» قال: نعم، قال: «فأجب» يو ړوند سړي وويل: اې د الله رسوله زه داسې لاربنود نه لرم چې ما جومات ته بوځي، نو له هغه څخه يې وغوښتل چې اجازه ورکړي چې په خپل کور کې لمونځ وکړي، هغه ته يې اجازه ورکړه، کله چې هغه ولاړ، نو ورغږ يې کړ، ورته يې وويل: ايا ته اذان اورې؟ هغه وويل: هو، ويې ويل: «نو د اذان اجابت وکړه»[1].

---

(1) مسلم (1484) د ابو هريرة رضي الله عنه له حديث څخه روايت کړی دی.

نو رسول الله ﷺ هغه ته امر وکړ چې د جماعت د لمانځه لپاره جومات ته ورشي او د اذان اجابت وکړي، که څه هم هغه ړوند و او له سختيو سره مخ و.دا د جماعت د لمانځه په واجبوالي باندې دلالت کوي.

۲- هغه څه چې جماعت پرې لاندې کيږي:

جماعت له امام سره د يو رکعت لمونځ په را گيرولو سره لاندې کيږي، د هغه صلى الله عليه وسلم ددې قول پر بنياد: «من أدرك ركعة من الصلاة فقد أدرك الصلاة» "چا چې يو رکعت لمونځ را گير کړ، هغه لمونځ لاندې کړ"[1].

۳- هغه څه چې رکعت پرې لاندې کيږي:

رکعت د رکوع په راگيرولو سره لاندې کيږي، که ناوخته راغلي کس خپل امام د رکوع پر مهال لاندې کړ: نو هغه دې په ولاړه تکبير تحريمه ووايي، او بيا دې تکبير ووايي د رکوع لپاره. او که د قيام په وخت کې د تکبير تحريمې په ويلو باندې بسنه وکړي دا د رکوع تکبير پر ځای مجرا کيږي.

۴- هغه عذرونه چې انسان ته د جماعت د لمانځه د پريښودو اجازه ورکوي:

۱ -ناروغي چې د جمعې او جماعت لمونځ ته راتگ ستونزمن وي.

۲ -د تشو او غټو ميتيازو فشار؛ ځکه چې په لمانځه کې د خشوع مخه نيسي، او دا چې بدن ته ضرر رسوي.

۳ -په هغه وخت کې چې انسان وږی وي او يا نفس يې د خوراک په لټه کې وي، په دې شرط چې هدف يې چلبازي نه وي او يا د جماعت د لمانځه څخه د تخلف عادت جوړ نشي.

۴ -د ځان، مال يا بل څه په اړه د محققي ويرې احساس کول.

ديارلسم: د جُمعې لمونځ:

لومړی: د جُمعې د لمانځه حکم:

دا په هر عاقل، بالغ، نارينه مسلمان، او مقيم چې هيڅ عذر ونلري فرض عين دی.

الله تعالى فرمايي: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَوٰةِ مِن يَوۡمِ ٱلۡجُمُعَةِ فَٱسۡعَوۡاْ إِلَىٰ ذِكۡرِ ٱللَّهِ وَذَرُواْ ٱلۡبَيۡعَۚ ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ٩﴾ [الجمعة: 9] (ای هغو کسانو چې

---

(1) بخاري (609)، او مسلم (602) د ابو هريرة رضي الله عنه له حديث څخه روايت کړی دی.

ایمان یې راوړی دی! کله چې د جمعې د ورځې د لمانځه لپاره اذان وویلی شي، نو تاسو د الله ذکر ته منډې وهئ او اخیستل خرڅول پرېږدئ، دا ستاسو لپاره ډېر غوره دي که تاسو پوهېږئ﴾ [الجمعة: 9].

او د هغه صلی الله علیه وسلم په قول سره چې فرمايي: «لينتهين أقوام عن ودعهم الجمعات، أو ليختمن الله على قلوبهم، ثم ليكونن من الغافلين» "هغه خلک دې له خپل کار څخه لاس په سر شي چې د جمعې لمانځه ته نه حاضرېږي، کنه الله به د دوی پر زړونو مهر ولګوي، بیا به دوی له غافلانو څخه شي"[1].

دوهم: د جمعې د لمانځه د صحت شرطونه:

١ -وخت، او وخت یې د ماسپښین د لمانځه په شان دی. له وخت نه مخکې نه صحيح کيږي او نه دا چې وخت یې تېر شي .

٢ -یوه ډله باید پکې حضور ولري، او د صحيح قول له مخې لږ تر لږه جماعت درې کسان دي. له یو نفر او دوو څخه نه صحيح کيږي .

٣ -دا چې لمونځ کوونکي باید په ودانو کورونو کې میشت وي لکه څرنګه چې د عادت له مخې جوړيږي. که هغه د تقويه شوي کانکريټ، ډبرې، خټې او داسې نورو شيزونو څخه وي. نو په دې اساس د صحرا اوسیدونکو، د خیمو او کیږدیو خاوندانو څخه چې ثابت ځای نلری نه صحيح کيږي، بلکې د خپلو ښارويو لپاره د وښو د لټولو لپاره له یو ځای څخه بل ځای ته کډه کوي.

۴ -له هغې څخه مخکې باید دوه خطبې شتون ولري، ځکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم هغو باندې مواظبت او مداومت کړی دی.

دريم: د جمعې د دوو خطبو رکنونه:

١ -د الله تعالی حمد او دوه شهادتونه.

٢ -پر رسول الله صلی الله علیه وسلم درود ویل.

٣ -د الله تعالی څخه د وېرې امر.

۴ -د قرانکريم څخه یو څه لوستل.

۵ -وعظ او نصیحت.

---

(1) مسلم (865) روایت کړی.

څلورم: د جمعې د دوو خطبو مستحبات:

۱ -په منبر خطبه ویل.

۲ -د دوو خطبو د جلا کولو لپاره لنډه ناسته.

۳ -د مسلمانانو او د هغوی د واکمنانو لپاره دعا کول.

۴ -د دوو خطبو لنډوالی.

۵ -خطیب منبر ته د پورته کېدو وروسته خلکو ته سلام اچوي.

پنځم: د جُمعې لمونځ رانیول:

چا چې د جمعې د لمانځه په دویم رکعت کې له امام سره رکوع لاندې کړه؛ هغه د جمعې لمونځ لاندې کړی دی، او په دوه رکعتو سره یې لمونځ پوره کېږي، او که په دویم رکعت کې رکوع لاندې نه کړي؛ نو د جمعې لمونځ له هغه څخه تیر شوی، هغه دې د ماسپښین د لمانځه په څیر څلور رکعتونه پوره کړي. همدارنګه له چا څخه چې د خوب او یا بل څه له امله د جمعې لمونځ قضا شي، هغه دې د ماسپښین د لمانځه په څیر ادا کړي.

شپږم: هغه څه چې د جمعې لمونځ کوونکي باندې منع دي:

۱ -د جمعې په ورځ د امام د خطبې په وخت کې خبرې کول حرام دي. د هغه صلی الله علیه وسلم په دې قول سره: «إذا قلت لصاحبك يوم الجمعة: أنصت، والإمام يخطب، فقد لغوت» "که تا د جمعې په ورځ خپل ملګري ته وویل: چپ شه، په داسې حال کې چې امام خطبه وايي، نو تا د جمعې فضیلت له لاسه ورکړ"[1]. یعنې ستا د جمعې لمونځ فسخه شو، نو د جمعې د لمانځه ثواب هغه ته نه شته، بلکې د ماسپښین د لمانځه ثواب ورته رسیږي.

۲ -د خلکو له اوږو تیریدل، مګر دا چې هغه امام وي، او یا داسې تش ځای ته ځان ورسوي او بله چاره نه وي مګر همدا یوه چاره.

اووم: د جمعې د ورځې مستحبات:

---

(1) بخاري (934)، او مسلم (851) روایت کړی دی.

۱ -مسواک وهل.

۲ -عطر لګول، که شتون ولري.

۳ -د جمعې لمانځه ته وختي وتل.

۴ -جومات ته په پښو تلل او سوارلۍ سره نه تلل.

۵ -امام ته نږدې کېدل.

٦ -دعا.

۷ -د سورت الکهف لوستل.

۸ -پر رسول الله صلى الله عليه وسلم درود ويل.

څوارلسم: د عذر لرونکو خلکو لمونځ:

لومړی: د ناروغ لمونځ:

لومړی: ناروغ بايد د خپل توان سره سم لمونځ ادا کړي. د هغه لپاره جواز نلري چې لمونځ وځنډوي تر هغه وخته پورې چې عقل ترې نه وي تللی.

دوهم: ناروغ څنګه لمونځ وکړي؟

۱ -ناروغ بايد په ولاړه لمونځ وکړي که د تکليف او ضرر پرته ولاړېدلی شي، او رکوع او سجده دې وکړي.

۲ -که په رکوع او سجده کولو سره هغه ته ضرر رسيږي په داسې حال کې چې ولاړېدلی شي؛ په ولاړه دې د رکوع لپاره اشاره وکړي، او په ناسته دې د سجدې لپاره اشاره وکړي.

۳ -که په ولاړه لمونځ نه شي کولای، په ناسته دې لمونځ وکړي. سنت دا دی چې د قيام په موقع کې پلتۍ ووهي، د رکوع لپاره اشاره وکړي، او که امکان ولري په ځمکه دې سجده وکړي، که نه نو د سجدې لپاره دې هم اشاره وکړي، خو د رکوع څخه لږه ټيټه .

۴ -که په ناسته باندې لمونځ نشي کولی قبلې ته مخامخ په څنګ (اړخ) دې لمونځ وکړي، او ښې اړخ غوره دی که ورته اسانه وي، او د رکوع او سجدې لپاره دې اشاره وکړي.

٥ -که په اړخ سره لمونځ نشي کولی؛ په ملاستي (شا) باندې دې څملي او لمونځ دې وکړي، او پښې دې قبلې ته مخامخې کړې، د رکوع او سجدې لپاره دې اشاره وکړي.

٦ -که د رکوع او سجدې لپاره په خپل بدن سره اشاره کول ممکن نه وي؛ خپل سر باندې دې اشاره وکړي؛ او که دا هم ورته ستونزمن وي؛ له هغه څخه اشاره کول ساقطیږي، او د لمانځه عملونه دې په خپل زړه کې ترسره کړي، نو د رکوع، سجدې او د جلسې د اعمالو نیت دې وکړي که څه هم هغه په خپل وضعیت کې وي، او د یادو عملونو اذکار دې ووایي.

٧ -ناروغ دې د لمانځه له شرایطو څخه هغه څه ترسره کړي چې توان يې لري، لکه: قبلې ته مخامخ کېدل، په اوبو سره اودس کول، یا تیمم د ناتوانۍ په حالت کې، او له نجاست څخه پاکوالی، او که د دې توان نه لري، له هغه څخه ساقطیږي، او د خپل حالت سره سم دې لمونځ اداء کړي، او لمونځ دې له خپل وخت څخه نه ځنډوي.

٨ -د ناروغ لپاره سنت دا دي چې د قیام او رکوع پر مهال دې پلتۍ ووهي، او له هغو څخه پرته دې پښې وغځوي.

دوهم: د مسافر لمونځ:

١- د عذر لرونکو له جملې څخه: مسافر دی، نو هغه لپاره د څلور رکعتي لمونځ دې قصر (لنډ) ادا کړي، له څلورو څخه دوو رکعتونو ته لنډیږي.الله تعالی فرمايي: ﴿وَإِذَا ضَرَبۡتُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَلَيۡسَ عَلَيۡكُمۡ جُنَاحٌ أَن تَقۡصُرُواْ مِنَ ٱلصَّلَوٰةِ﴾ [النساء: 101]. (او کله چې تاسو په ځمکه کې سفر کوئ، نو پر تاسو باندې هیڅ ګناه نشته چې له لمانځه نه څه حصه کمه کړئ) [النساء: 101].

او له انس بن مالک رضي الله عنه څخه روایت دی چې فرمايي: موږ له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره له مدینې څخه مکې ته لاړو او دوه دوه رکعته لمونځ مو وکړ، تر دې چې بېرته مدینې ته راغلو. [1]

د مسافر د قصر لمونځ د هغه له هیواد (ښار) څخه په وتلو سره پیلیږي، ځکه چې الله د هغه چا لپاره چې سفر کوي روا ګرځولی چې قصر وکړي. او مخکې لدې چې له خپل هیواد (ښار)

---

(1) بخاري (1081)، او مسلم (693) روایت کړی دی.

څخه ووځي، نه په ځمکې کې سفر کوونکی او نه مسافر نه بلل کیږي، ځکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به د سفر په صورت کې لمونځ قصر کاوه.

۲ -هغه مسافه چې مسافر یې پرې کول غواړي د لمانځه لنډول (قصر) یې روا دي، تقریبًا اتیا کیلومتره ده،

۳ -مسافر په راستنېدو کې هم قصر کولای شي تر هغه وخته پورې چې هغه هېواد (ښار) ته ننوځي چې له هغه ځایه وتلی و.

۴ -کله چې مسافر کوم هېواد ته ورسیږي او هلته استوګنه وغواړي؛ هغه لره درې حالتونه دي:

الف- چې د څلورو ورځو څخه د ډېرو ورځو پاتې کېدو نیت وکړي؛ هغه باید له لومړۍ ورځې څخه چې اقامت کوي لمونځ بشپړ ادا کړي، او د سفر له رخصت څخه دې ګټه نه اخلي.

ب- چې د څلور ورځو یا له هغې څخه د لږ وخت لپاره د پاتې کیدو نیت وکړي؛ د هغه لپاره د سفر له قصر او نورو رخصتیو څخه ګټه اخیستل روا دي.

ج- چې د ټاکلې مودې لپاره د پاتې کېدو نیت ونلري، بلکې د ځای د مناسب والي له مخې ممکن یوه ورځ یا لسو ورځو لپاره پاتې شي، او یا دا چې د درملنې یا مراجعې موخه ولري، نو کله چې هدف یې بشپړ شي، خپل هیواد ته ستنیږي، د ده لپاره روا دي چې لمونځونه قصر (لنډ) کړي او د سفر له مرخصیو څخه تر بیرته راستنیدو پورې ګټه واخلي، که څه هم د هغه د پاتې کېدو موده له څلورو ورځو څخه زیاته وي.

۵ -که مسافر د مقیم امام تر شا لمونځ وکړي؛ هغه باید لمونځ پوره ادا کړي، که څه هم د اخرې تشهد پرته یې نه وي نیولی.

٦ -که مقیم د مسافر تر شا لمونځ وکړي چې قصر لمونځ کوي؛ مقیم ته لازم ده چې خپل لمونځ د امام تر سلام وروسته بشپړ کړي.

دریم: د وېرې لمونځ:

د وېرې لمونځ په هر جائز جنګ کې فرض دی، لکه د کفارو، باغیانو او جنګیالیو (فسادیانو) سره، د الله تعالی د دې ارشاد له مخې: ﴿إِنۡ خِفۡتُمۡ أَن يَفۡتِنَكُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْۚ﴾ [النساء: 101]

(که تاسو وېرېدلئ له دې نه چې کافران شوي خلق به تاسو په فتنه کې واچوي) [النساء: 101]، او په دې باندې د هغه چا قياس وکړه چې هغه سره جنګ جواز لري.

او د خوف لمونځ په دوو شرطونو سره روا دی:

1) دښمن هغه څوک وي چې جنګ ورسره روا وي.

2) د لمانځه پر مهال پر مسلمانانو د هغوی د برید وېره.

د خوف د لمانځه طريقه:

د ويرې لمونځ ګڼ شمېر طريقې لري چې ترټولو مشهوره يې د سهل رضي الله عنه په حديث کې راغلې ده: دا چې يوه ډله د رسول الله صلى الله عليه وسلم سره ودرېدله، او بلې ډلې دښمن ته مخه کړه، نو کومه ډله چې ورسره وه يو رکعت لمونځ پرې وکړ، بيا ولاړ پاتې شو، او هغوی خپل لمونځ بشپړ کړ، بيا لاړل، او دښمن ته يې مخه کړه، بيا بله ډله راغله، نو هغه د خپل د لمانځه په پاتې رکعت کې د هغوی امامت وکړ، بيا ناست پاتې شو، هغوی خپل لمونځ بشپړ کړ، بيا يې پرې سلام وګرځاوه.(1)

د خوف د لمانځه څخه دغه ګټې اخلو:

١ -په اسلام کې د لمانځه اهميت، او د جماعت د لمانځه اهميت، دا چې د جماعت لمونځ حتا په نازکو شرايطو کې هم ساقط شوی ندی .

٢ -له دې امت څخه حرج او ستونزه لرې شوېده. د شريعت پراخوالی او دهغې اعتبار په هر وخت او هر زمان کې .

٣ -د اسلامي شريعت کمال. او دا چې دغه شريعت د هر حالت لپاره هغه څه ټاکلي دي چې ورسره مناسب وي.

پنځلسم: د دوو اخترونو لمونځ:

د مسلمانانو اخترونه الهی اخترونه دي، چې الله تعالى د دوی لپاره وضع کړي دي، دوی له ځانه ندي وضع کړي، او هغوی لره يوازې دوه اخترونه دي، چې هغه: کوچنی اختر او لوی اختر

---

(1) بخاري (4130)، او مسلم (842) روايت کړی دی.

دي.د کفارو او یا د بدعتیانو د اخترونو پر خلاف چې الله تعالی هغې باندې نه حکم او نه امر کړی، بلکې دوی له خپل ځانه قانون جوړ کړی دی.

د دوو اخترونو د لمانځه حکم:

هغه کفايي فرض دی، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم او خلفاء راشدینو رضي الله عنهم أجمعین پرې همېشوالی کړی، دا د دین له نښانو او شعائرو څخه دي.

د دوو اخترونو د لمانځه وخت: د اختر د لمانځه وخت هغه وخت پیلیږي چې لمر د نېزې په لوړوالي راختلی وي، یعني: د لمر له راختلو څخه پنځلس دقیقې وروسته، او وخت یې د لمر له زوال سره سم ختمیږي.

د دوو اخترونو د لمونځونو طریقه:

۱- په لومړي رکعت کې د تکبیر تحریمې تکبیر ویل کیږي، بیا د استفتاح دعا ویل کیږي، بیا شپږ تکبیرونه ویل کیږي، په هر تکبیر سره لاسونه پورته کیږي، د الله حمد او ثنا ویل او پر رسول الله صلی الله علیه وسلم درود ویل کیږي، بیا بسم الله او اعوذ بالله وایي، او بیا په قراءت پیل کوي.

۲- په دویم رکعت کې د تکبیر له ویلو وروسته پنځه تکبیرونه وایي، بیا اعوذ بالله او بسم الله وایي، او په قراءت پیل کوي، په لومړي رکعت کې له فاتحې وروسته د سورت الاعلی لوستل او په دوهم رکعت کې سورت الغاشیه لوستل مستحب دي.

۳- کله چې امام سلام وگرځوي؛ منبر ته پورته کیږي، دوه خطبې وایي، او د هغو په منځ کې یوه خفیفه ناسته کوي، لکه څنگه چې د جمعې په خطبه کې یې کوي.

د اختر سنتونه:

الف- غسل.

ب- نظافت او خوشبویي استعمالول.

ج- د کوچني اختر په ورځ له کور څخه د وتلو نه مخکې خوراک کول، او لوی اختر کې د لمانځه څخه وروسته له خپلې قرباني څخه خوراک کول، که قرباني یې کړې وي.

د- لمانځه ته په پښو تلل.

هـ - له یوې لارې تلل او له بلې لارې بیرته راتلل.

و- د لمانځه ځای ته د مقتدي وختي تګ پرته له امام څخه.

تکبیر:

د دوو اخترونو په شپو کې، د ذوالحجې په لومړیو لسو ورځو کې، او د تشریق په ورځو کې تکبیر ویل سنت دي، او په دوه ډوله دي:

لومړی ډول: مطلق تکبیر: کوم چې په معین وخت کې مقید نه وي.

۱- کوچني اختر کې: د اختر په شپه د لمر له لوېدو څخه د اختر د لمانځه تر شروع کېدو پورې.

۲- لوی اختر کې: د ذی الحجې د لومړی ورځې له لمر لوېدو څخه د تشریق د وروستی ورځې تر لمر لوېدو پورې.

دویم ډول: مقید تکبیر: کوم چې د فرض لمونځونو نه وروسته محدود مقید دی.

۱- د محرم کس څخه پرته: د عرفې د ورځې له سهار څخه د تشریق د ورځو د مازدیګر پورې.

۲- محرم کس لپاره: د اختر په ورځ د ماسپښین له لمانځه څخه د تشریق د اخري ورځو تر مازدیګر پورې.

شپاړسم: د کسوف لمونځ:

د خسوف او کسوف معنا:

خسوف: په شپه کې د سپوږمۍ د ټولې رڼا او یا د یوې برخې ورکېدل دي.

او کسوف: په ورځ کې د ټول لمر وړانګې ورکېدل یا د یوې برخې ورکېدل دي.

د کسوف د لمانځه حکم:

موکد سنت دی، چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم له عمل څخه ثابت دی، نو هغه صلی الله علیه وسلم د کسوف لمونځ ادا کړ کله چې د هغه په زمانه کې لمر ونیول شو، او همدارنګه

دي لمونځ باندې هغه صلی الله علیه وسلم امر کړی، او علماوو په اجماع سره د هغې پر مشروعیت اتفاق کړی دی.

وخت يې:

د خسوف او یا کسوف له پیل څخه تر ځرګندیدو پورې، چې هغه د خسوف او کسوف له منځه تلل دي.

طریقه يې:

د رکعتونو شمېر يې دوه رکعته دی، چې په لوړ آواز سره تلاوت کوي، او طریقه يې په لاندې ډول ده:

الف- تکبیر تحریمه وایي، استفتاح، اعوذ بالله او بسم الله وایي، سورة فاتحه تلاوت کوي، بیا اوږد قرائت کوي.

ب- بیا اوږده رکوع کوي.

ج- بیا له رکوع څخه پاڅیږي او وایي: (سمع الله لمن حمده)، بیا سورة فاتحه تلاوت کوي، بیا اوږد قرائت کوي لیکن له لومړي رکعت څخه باید لنډ وي.

د- بیا اوږده رکوع کوي چې د لومړی رکوع څخه لنډه وي.

ه- بیا له رکوع څخه پاڅیږي او وایي: (سمع الله لمن حمده) (الله د هغه ستاینه اوري).

و- بیا دوه اوږدې سجدې کوي.

ز- بیا د دویم رکعت لپاره پاڅیږي، چې د لومړي رکعت په څیر دی، خو تر هغه لنډ.

د هغې سنتونه:

الف- د هغې لپاره غږ کول: الصلاة جامعة (لمونځ تیار دی).

ب- په جماعت سره لمونځ کول.

ج- په رکوع، سجده او قیام کې اوږدلوالی.

د- دویم رکعت باید له لومړي رکعت څخه لنډ وي.

ه - له هغې وروسته وعظ کول، او طاعتونو ته مخه کول او له منکراتو څخه ډډه کولو باندې ټینګار.

و - ډېره دعا، عاجزي، استغفار، او صدقه ورکول.

اوولسم: د باران (استسقاء) لمونځ:

استسقاء: د وچکالۍ په وخت کې له الله تعالی څخه د باران د ورېدلو په هدف د باران غوښتنه ده.

د استسقا لمونځ او دمشروعیت وخت:

د استسقا لمونځ هغه مهال روا کیږي چې وچکالي وي، ځمکه وچه شي، باران ودریږي، او د هغې د بندېدو له امله ضرر پیښ شي، نو د دوی لپاره بله چاره نه شته پرته له دې چې خپل رب ته تضرع وکړي او د باران غوښتنه وکړي او د هغه څخه په ډول ډول زاریو مرسته وغواړي:

الف- کله په جماعت او کله هم په انفرادي توګه لمونځ کول.

ب- او کله د جمعې په خطبه کې دعا کول، خطیب به دعا کوي او نور مسلمانان د هغه د دعا لپاره "آمین" وایي.

ج- او کله پرته له لمونځ او خطبې څخه په هر وخت کې دعا کول.

د استسقا د لمانځه حکم:

د سبب په موجودیت کې موکد سنت دی، ځکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم کړی دی، لکه څنګه چې د عبد الله بن زید رضي الله عنه په حدیث کې راغلي دي: "خرج النبي صلى الله عليه وسلم إلى المصلى، فاستسقى، واستقبل القبلة، وقلب رداء، وصلى ركعتين" "رسول الله صلی الله علیه وسلم د لمانځه ځای ته ولاړ، او د باران غوښتنه یې وکړه، قبلې ته یې مخ کړ، څادر یې په بل مخ کړ، او دوه رکعته لمونځ یې وکړ" [1].

د استسقا د لمانځه طریقه:

د استسقا د لمانځه طریقه په خپل وضعیت کې لکه د اختر د لمانځه په څېر ده، د اختر د لمانځه په څیر په عیدګاه کې یې ادا کول دي، او احکام یې د اختر د لمانځه د احکامو په څېر دي؛ د رکعتونو په شمیر کې، په لوړ غږ تلاوت کول، او دا چې د خطبې څخه مخکې ادا کیږي، او په

(1) بخاري (1012)، او مسلم (894) روایت کړی دی.

اضافي تکبیرونو کې په لومړي او دویم رکعت کې د تلاوت څخه مخکې، لکه څنګه چې مخکې د دوو اخترونو په لمانځه کې تشریح شوه.او یوه خطبه ویل کیږي.

اتلسم: د جنازې لمونځ:

لومړی: د ځنکدن او مړي احکام:

۱- هغه کس چې د چا د ځنکدن په وخت له هغه سره وي: سنت دا ده چې هغه لره (لا اله الا الله) تلقین کړي.

۲- د ځنکدن پر مهال د مړي مخ قبلې ته ګرځول سنت دي.

۳- سترګې یې پټې کړای شي.

۴- له مړینې وروسته مړی په جامو کې پټول.

۵- د مړي ژر تر ژره چمتو کول.

۶- په بیړې سره یې د پورونو ادا کول واجب دي.

۷- مړي ته باید غسل او کفن ورکړل شي، او دا فرض کفایي دي.

دوهم: مړي باندې د لمانځه احکام:

حکم یې: فرض کفایي دی:

شرطونه یې:

۱- قبلې ته مخامخ کېدل.

۲- د عورت پټول.

۳- له نجاست څخه ځان ساتل.

۴- د لمونځ کوونکي پاکوالی او د هغه کس چې لمونځ پرې کیږي.

۵- د لمونځ کوونکي اسلام او د هغه کس اسلام چې هغه باندې لمونځ کیږي.

۶- په جنازه کې ګډون که په هیواد کې وي.

۷- باید مکلف وي.

رکنونه يې:

۱- قيام يا ولاړېدل.

۲- څلور تکبيرونه.

۳- د فاتحې سورت لوستل.

۴- پر رسول الله صلی الله عليه وسلم درود ويل.

۵- مړي ته دعا کول.

۶- ترتيب.

۷- سلام ګرځول.

سنتونه يې:

۱- له هر تکبير سره د لاسونو پورته کول.

۲- اعوذ بالله ويل.

۳- د ځان او مسلمانانو لپاره دعا کول.

۴- په خفيه سره قرائت کول.

۵- د څلورم تکبير نه وروسته او له سلام نه مخکې لږ تم کېدل.

۶- ښی لاس په چپ لاس پر سينه ايښودل.

۷- د سلام په وخت کې ښي لوري ته مخ اړول.

طريقه يې:

امام او منفرد د نارينه مړي ته د هغه د سينې په برابرۍ درېږي او ښځينه مړي ته په وسط کې ودرېږي، او تکبير تحريمه وايي، اعوذ بالله وايي، د استفتاح دعا نه لولي، بسم الله وايې او بيا وروسته د فاتحی سورت لولي.

بيا تکبير وايي، او له هغه وروسته پر رسول الله صلی الله عليه وسلم درود وايي، بيا تکبير وايي، او د مړي لپاره په هغه څه باندې دعا غواړي چې نقل شوي دي، لکه د پيغمبر صلی الله

عليه وسلم دغه قول: «اللهم اغفر لحينا وميتنا، وصغيرنا وكبيرنا، وذكرنا وأنثانا، وشاهدنا وغائبنا، اللهم من أحييته منا فأحيه على الإيمان، ومن توفيته منا فتوفه على الإسلام، اللهم لا تحرمنا أجره ولا تضلنا بعده» "اې الله زمونږ ژوندي او زمونږ مړي، زمونږ ماشومان او بوډاګان، زمونږ نارینه او ښځینه، زمونږ حاضران او غایبانو ته بخښنه وکړه، اې الله زموږ څخه دې چې څوک ژوندي ساتلي دي د ایمان په رڼا کې یې ژوندی وساته، او زموږ څخه چې څوک وفاتوې د اسلام په رڼا کې یې وفات کړه، اې الله موږ لره په دې مړي (باندې د صبر کولو) له اجر څخه مه محروموه او وروسته له هغه څخه مو مه ګمراه کوه"[1]. او یا دغه دعا ویل: «اللهم اغفر له وارحمه، وعافه واعف عنه، واكرم نزله، ووسع مدخله، واغسله بالماء والثلج والبرد، ونقه من الخطايا كما نقَّيت الثوب الأبيض من الدنس، وأبدله دارًا خيرًا من داره، وأهلًا خيرًا من أهله، وزوجًا خيرًا من زوجه، وأدخله الجنة، وأعذه من عذاب القبر، ومن عذاب النار» "اې الله دا مړی وبخښه او رحم پرې وکړه، له سختیو یې وساته، او معافي ورته وکړه، د ده ښه میلمستیا وکړه، د ورتلو ځای یې پراخه کړه، او په اوبو او واوره او ګلې باندې یې ووینځه، او د ګناهونو څخه یې داسې پاک کړه څنګه چې تا سپینه جامه له خیرې څخه پاکه کړې ده، او دده د کور نه ده ته غوره کور ورکړه، او اهل؛ غوره د ده له اهل څخه، او غوره ملګرى دده له ملګري نه، او جنت ته یې داخل کړه، او د قبر او جهنم د عذاب څخه یې وساته".بیا به تکبیر ووایي، او د لږ وخت لپاره دې تم شي، بیا به ښي لوري ته یو ځل سلام ووایي.

دریم مطلب: زکات

۱- د زکات تعریف او مقام:

زکات په لغت کې: ودې او ډېروالي ته وایي.

زکات په اصطلاح کې: یو شرعي واجب حق دی په خاص مال کې د خاصې ډلې لپاره.

---

(1) ابو داود (211/3)، او ترمذي (1024) له ابو هريرة رضي الله عنه څخه روایت کړې دی.[28] مسلم (962) له عوف بن مالك رضي الله عنه څخه روایت کړی دی.

او دا د اسلام له رکنونو څخه دریم رکن دی. دا په قرآن کریم کې په دوه اتیا ځایونو کې د لمانځه سره یو ځای ذکر شوی دی چې د هغې په عظمت او ارزښت دلالت کوي.

الله تعالی فرمايي: ﴿وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ﴾ [البقرة: 43] (او تاسو لمونځ قایموئ او زکات ورکوئ) [البقرة: 43]. او هغه صلی الله علیه وسلم فرمايلي: «بُني الإسلام على خمس: شهادة أن لا إله إلا الله وأن محمدًا رسول الله، وإقام الصلاة، وإيتاء الزكاة، وحج البيت، وصوم رمضان». "اسلام په پنځو شیانو ولاړ دی: ګواهي ورکول چې له الله پرته بل معبود نشته او دا چې محمد صلی الله علیه وسلم د الله رسول دی، لمونځ قایمول، زکات ورکول، حج کول، او د رمضان میاشت روژه نیول"[1].

مسلمانانو د هغې په فرضیت باندې اجماع کړې، او د هغه چا په کفر باندې چې د هغې له فرضیت څخه انکار کوي، او د هغه چا سره جنګ کول چې زکات نه ورکوي.

۲- د زکات د وجوب شرطونه:

الف- آزادي: په غلام باندې واجب نده؛ ځکه چې هغه مال نه لري، او څه یې چې په لاس کې دي هغه د مالک دي، نو د هغه زکات په مالک باندې دی.

ب- اسلام: په کافر باندې واجب ندی؛ ځکه دا تقرب او اطاعت دی، او کافر د تقرب او اطاعت لپاره اهل ندی.

ج- د نصاب مالکیت: له نصاب څخه چې کم وي هغې باندې زکات واجب ندی، او هغه د مال معلوم مقدار دی.

د- بشپړ مالکیت: دا چې مال په بشپړه توګه د شخص ملکیت وي، په هغه مال باندې زکات نشته چې مالکیت یې نه وي ثابت شوی، لکه د کتابت پور.

هـ- مال باندې یو کال تیریدل: د عائشې رضی الله عنها د حدیث پر بنیاد: «لا زكاة في مال حتى يحول عليه الحول» «تر څو چې یو کال تیر نه شي مال باندې زکات نشته»[2].

---

(1) خاري (8)، او مسلم (111)، د ابن عمر رضي الله عنهما څخه روایت کړی دی.
(2) ترمذي (63) او (631)، او ابن ماجه (1792) روایت کړی دی.

۳- هغه مالونه چې زکات پکې واجبيږي:

لومړی: څاروي:

او هغه: اوښان، غواګانې او پسونه دي، او زکات يې په دوو شرطونو واجبيږي:

۱ -چې د لوشلو او بچي راوړلو لپاره وي، نه د کار لپاره.

۲ -سائمه وي (هغه چې څرول کيږي). په هغو څارويو باندې زکات نشته چې د هغو لپاره واښه په بيه اخيستل کيږي، او يا يې له بوټو يا نورو شيانو څخه راټول کړي وي. او نه په هغو کې شته چې په کال کې څه موده څريږي نه ټول کال او يا ډيره برخه يې.

د څارويو د زکات نصاب:

۱- د اوښ زکات:

که شرطونه پوره وي؛ هر پنځم اوښ کې يو پسه دی، هرو لسو کې دوه پسونه، هرو پنځلسو کې درې پسونه، او په هرو شلو کې څلور پسونه. لکه څنګه چې سنت او اجماع پر دې باندې دلالت کوي، کله چې پنځه ويشتو ته ورسيږي نو په هغې کې بنت مخاض دی او هغه دا چې: يو کال يې پوره کړی وي او دوهم کال ته داخله شوې وي، او د نه شتون په صورت کې ابن لبون (د اوښ نر بچی چې دويم کال يې بشپړ کړی وي) د هغې په ځای ورکولی شي.

او کله چې اوښان شپږ ديرشو ته ورسيږي؛ هغې باندې بنت لبون واجبيږي، کومه اوښه چې دوه کاله يې بشپړ کړې وي.

کله چې اوښان شپږ څلوېښتو ته ورسيږي؛ هغې باندې حقة واجبيږي، چې درې کاله يې بشپړ کړې وي.

او کله چې اوښان يو شپېتو ته ورسيږي؛ هغې باندې جذعة واجبيږي، هغه چې څلور کاله يې بشپړ شوي وي.

او کله چې اوښان شپږ اويا ته ورسيږي؛ هغې باندې دوه بنت لبون واجبيږي.

کله چې اوښان يو نوي ته ورسيږي؛ هغې باندې دوه حقې واجبيږي.

او کله چې د اوښانو شمېر له یو سل او شل څخه زیات شي، نو هغې باندې درې بنت لبون واجبیږي، او بیا په هرو څلوېښتو اوښانو کې یوه بنت لبون واجبیږي، او بیا په هرو پنځوسو اوښانو کې یوه حقه واجبیږي.

2- د غواګانو زکات:

کله چې شرطونه پوره شي، او دېرشو ته ورسیږي تبیع او یا تبیعه پکې واجبیږي: هغه خوسکې یا خوسکۍ ته ویل کیږي چې هر یو یې یو کال پوره کړی وي او دویم کال یې پیل کړی وي.

او له دېرشو څخه کم باندې زکات نشته.

او کله چې څلویښتو ته ورسیږي، یوه مسنه غوا ورباندې واجبیږي، کومه چې: دوه کاله یې پوره شوي وي.

کله چې د غواګانو مجموعه له څلویښتو څخه زیاته شي نو په هرو دېرشو باندې یو تبیع او یا تبیعه، او په هرو څلویښتو کې یوه مسنه واجبیږي.

٣- د پسونو زکات:

که د پسونو شمېر څلوېښتو ته ورسېږي، که هغه پسه وي یا وزه، نو هغې باندې یو پسه واجبیږي، چې هغه د پسه بچی دی او یا د وزې ښځینه بچی دی.

که د پسونو شمېر له څلوېښتو څخه کم وي، هغې باندې زکات نشته.که د پسونو ټولټال شمیر یو سل او یوویشت ته ورسیږي، هغې باندې دوه پسونه واجبیږي. که دوه سوه او یو ته ورسیږي، هغې باندې درې پسونه واجبیږي.

بیا له دې مقدار وروسته فرض استقرار پیدا کوي، او په هر سلو پسونو باندې یوه پسه واجبیږي، او په څلورو سوو پسونو باندې څلور پسونه واجبیږي، او داسې نور په همدې ترتیب سره.

دویم: د ځمکې د حاصلاتو زکات:

د ځمکې حاصلات په دوه ډوله دي:

١) غلې دانې او میوې.

٢) معدنونه (منرالونه).

لومړی ډول: غلې دانې او میوې:

په غله جاتو کې لکه: غنم، وربشې او وریجې زکات واجبیږي. او په مېوو کې لکه: کجورې او ممیزاو په نورو نباتاتو لکه، حبوبات او سبزیجاتو کې زکات نه واجبیږي.

د غلو او میوو د زکات د واجبېدو شرطونه:

۱) چې ذخیره وي: په هغه شي باندې زکات نشته چې نه وي ذخیره شوي لکه مېوې او سبزیجات.

۲) چې د اندازه کولو وړ وي: نو په هغه څه باندې زکات نشته چې په شمېرلو یا تول باندې خرڅېږي لکه هندوانه، پیاز، انار او داسې نور.

۳) چې نصاب ته ورسیږي: چې دا پنځه وسقه (شپېته پیمانې، یا ۶۵۳ کیلو گرام) وي او له دې څخه په کم څه باندې زکات نشته.

۴) چې نصاب د زکات د فرض کېدو پر مهال کې په ملکیت کې وي.

چا چې د زکات له وخت نه وروسته خپل کړ، په هغه باندې زکات فرض ندی، لکه د حاصل له راټولو وروسته چا اخیستی وي او یا چا تحفه ورکړی وي.

د زکات د واجبېدو وخت:

په حبوباتو او میوو کې زکات هغه وخت واجبېږي کله چې پاخه شي. د پخیدو نښه په لاندې ډول ده:

الف- په حبوباتو کې: کله چې کلک او سخت شي.

ب- د کجوري په میوو کې: کله چې سور یا زیړ شي.

ج- په انگورو کې: تر څو نرم او خواږه شي.

نصاب یې:

د حبوباتو او میوو نصاب: پنځه وسقه (شپېته پیمانې، یا ۶۵۳ کیلو گرامه).او وسق شپېته صاعه (پیمانې) دي، نو نصاب درې سوه نبوي صاعه دي، او نصاب په کیلوگرامو کې تقریبا 900 کیلوگرامه دی.

هغي کې د زکات واجب اندازه:

په هغه څه باندې چې پرته له وسايلو او لګښت څخه خړوبيږي عُشر واجبېږي، لکه د باران او د چينو په اوبو سره چې خړوبې شوي وي.

په هغه څه باندې چې په لګښت او سختۍ خړوبيږي په هغې کې د عُشر نيمايي واجبېږي، لکه هغه څه چې د څاګانو او سيندونو څخه د څارويو يا عصري ماشينونو په واسطه خړوبيږي.

دوهم ډول: (معدنونه) منرالونه:

هغه څه چې له ځمکې څخه راويستل کيږي: معدنونه (منرالونه)، دا هغه څه دي چې له ځمکې څخه رايستل کيږي پرته لدې چې د هغې له جنس څخه وي؛ لکه سره زر، سپين زر، اوسپنه او جواهر.

د زکات د واجبېدلو وخت يې:

کله چې هغه ترلاسه کړي او مالکيت يې ولري؛ پرته له ځنډ څخه يې بايد زکات وباسي، ځکه چې د يو کال تېرېدل په کې لازم ندی. نصاب يې د سرو او سپينو زرو نصاب دی، او د هغې د قيمت د عُشر څلورمه برخه بايد ترې زکات ورکړل شي.

دريم: د اثمانو (قيمتي شيانو) زکات:

او اثمان: سره زر، سپين زر او بانکي نوټونه دي، چې زکات ورکول يې واجب دي او دليل يې د الله تعالی قول دی: ﴿وَٱلَّذِينَ يَكۡنِزُونَ ٱلذَّهَبَ وَٱلۡفِضَّةَ وَلَا يُنفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَبَشِّرۡهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٖ ٣٤﴾ [التوبة: 34] (او هغه کسان چې سره زر اوسپين زر خزانه کوي او هغه د الله په لاره کې نه لګوي، نو دوی ته د ډېر دردوونکي عذاب زيری ورکړه) [التوبة: 34].

او په حديث کې راغلي: «ما من صاحب ذهب ولا فضة لا يؤدي فيها حقها؛ إلا إذا كان يوم القيامة صفحت له صفائح من نار» «د سرو زرو او سپينو زرو هيڅ مالک نشته چې حق يې نه ادا کوي؛ مګر دا چې د قيامت په ورځ به د ده لپاره د اور تختې کېښودل شي»[1].

(1) بخاري (1402)، او مسلم (2287)، له ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت کړی دی.

علماوو په دې خبره اتفاق کړی چې زکات په سرو زرو او سپینو زرو واجب دی، او بانکنوټونه هم د سرو او سپینو زرو په شان حکم لري؛ ځکه چې دا د نغدو معاملو په بدل کې د هغو ځای ناستي دي.

په اثمانو کې د زکات نصاب او د زکات اندازه:

هر کله چې سره زر شل مثقالو ته ورسيږي، زکات پرې واجبيږي. او سپين زر دوه سوه اسلامي درهمو ته ورسيږي: د عُشر څلورمه برخه يې بايد زکات ورکړل شي، که په نغدو تبديلې شي او که تبديلې نشي، او د سرو زرو نصاب د سعودي په جنيه سره: يوولس جنيه او د يو جنيه درې اوومه برخه ده. او د سپينو زرو نصاب په سعودي ريالونو سره چې له سپينو زرو څخه وي، شپږ پنځوس رياله دی، او يا په حاضر وخت کې د دوديزو کاغذي پيسو معادل، نو د سعودي د سپينو زرو ريال ارزښت د کاغذي پيسو له طريقه ټاکل کيږي، او په شپږ پنځوس کې ضربيږي، او نتيجه يې چې هر څه وي هغه نصاب دی.

فايده: که غواړې د خپل مال زکات وباسې؛ نصاب بايد په څلويښتو تقسيم کړې، او کومه نتيجه چې لاس ته راځي هغه واجب مقدار دی.

څلورم: د سوداګريزو مالونو زکات:

دا هغه څه دي چې د پلورلو، اخيستلو، او ګټې لپاره چمتو شوي وي. سوداګريزو مالونو کې د غير نغدي پيسو ټول ډولونه شامل دي؛ لکه موټر، جامې، ټوکر، اوسپنه، لرګي او داسې نور چې د تجارت لپاره چمتو شوي وي.

په سوداګريزو مالونو کې د زکات د فرضيت شرطونه:

۱- دا چې په کار سره د هغو مالک وي: لکه خرڅول، کرايه ورکول او داسې نور د ګټې اخيستلو لارې.

۲- د تجارت په نيت د هغو مالک وي: نيت يې د کسب او مال لاسته راوړل وي، ځکه چې عملونه په نيت ولاړ دي، او تجارت عمل دی، نو د نورو اعمالو په شان نيت هم ورسره تړلی وي.

۳- دا چې قيمت يې د دوو نقدو څخه يو ته په نصاب کې ورسيږي.

۴- د يو حول تيرېدل، چې هغه د کال تيرېدل دي.

د مالونو د زکات ورکولو طریقه:

د مالونو قیمت د کال په پای کې د دوو نقدو (سره زر یا سپینو زرو) له مخې ټاکل کیږي او زکات یې وېستل کیږي، کله چې د دوو نقدو سره یې قیمت معلوم شي او له هغو څخه یو باندې نصاب ته ورسیږي؛ د هغې د قیمت د لسمې څلورمه برخه ایستل کیږي.

پنځم: د فطر (صدقه) سرسایه:

۱- تعریف یې:

دا هغه صدقه ده: چې د روژې د میاشتې په پای کې واجبیږي. او د هجرت په دویم کال کې فرض شوی ده.

حکم یې:

د فطر صدقه په هر مسلمان واجب ده چې د اختر په ورځ او شپه کې د ځان او کورنۍ لپاره د کفایت څخه زیات خوراک ولري. په هر مسلمان، نارینه او ښځینه، ماشوم او بوډا، آزاد او غلام باندې فرض ده. ددې حدیث پر اساس: «فرض رسول الله زكاة الفطر على العبد والحر والذكر والأنثى، والصغير والكبير، من المسلمين» "رسول الله صلى الله علیه وسلم په هر مسلمان غلام او آزاد، نر او ښځې، ماشوم او بوډا باندې صدقه فطر فرض کړې ده"[1]. او فرض: د واجب او الزامیت په معنا دی.

د مشروعیت حکمت یې:

ابن عباس رضي الله عنهما فرمایي: «فرض رسول الله صلى الله عليه وسلم زكاة الفطر؛ طهرة للصائم من اللغو والرفث، وطعمة للمساكين» "رسول الله صلى الله علیه وسلم د فطر صدقه د روژه نیونکي لپاره د فضول او فحش خبرو څخه د پاکوالي او د مسکینانو لپاره د یوې مړۍ ډوډۍ لپاره فرض کړې ده»[2].

د وجوب او ادا کولو وخت یې:

د فطر صدقه زکات ورکول د اختر د شپې د لمر له لویدو څخه پیلیږي، او مستحب ده چې د اختر په ورځ د اختر لمانځه ته له تللو مخکې ادا شي، د اختر له لمانځه نه وروسته کول یې جواز

---

(1) بخاري (1432)، او مسلم (984)، له ابن عمر رضي الله عنهما څخه روایت کړی دی.

(2) بو داود (1609)، او ابن ماجه (1827) روایت کړی دی، او الباني په «صحیح الجامع» کې صحیح بللی دی.

نلري. که د اختر د لمانځه څخه وروسته يې وځنډوي؛ نو قضايي ادا کول يې پرې واجب دي، او دغه کس د تاکل شوي وخت څخه وروسته په ځنډولو سره د ګناه مرتکب شوی دی.

دا ممکن ده چې د اختر څخه يوه يا دوه ورځې وړاندې ادا شي.

٥- اندازه يې او هغه څه چې سرسايه ورباندې ادا کيږي:

د هيواد د خلکو لپاره د معمول خوړو يو صاع (پيمانه)؛ لکه وريجې، خرما، غنم او داسې نور. او د يو صاع (پيماني) اندازه: تقريبا درې کيلوګرامه ده. په بدل کې يې د قيمت ويستل د پيسو په ورکولو سره جواز نلري؛ ځکه چې دا د رسول الله صلى الله عليه وسلم د حکم خلاف دي.

6- د زکات ادا کول او د مصرف ځای يې:

د ادا کولو وخت يې:

زکات بايد سمدلاسه ادا شي کله چې يې تاکل شوی وخت راشي. پرته له ضرورته د هغې ځنډول جواز نلري، لکه دا چې مال په کوم لرې هيواد کې وي او د وکالت لپاره ځوک نه وي.

د ادا کولو ځای يې:

زکات په هغه ملک کې ورکول غوره دي چې مال په کې وي.په لاندې حالتونو کې له هغه هيواد څخه چې مال په کې دي بل هيواد ته ليږدول جواز لري:

الف- کله چې په دې ملک کې د زکات اړمن خلک نه وي.

ب- که په بل هيواد کې اړمن خپلوان ومونديل شي.

ج- که کوم مشروع مصلحت وي چې د مال د انتقال غوښتنه کوي، لکه: د قحط او سيلاب ځپلو مسلمانانو سيمو ته د هغې ليږدول.

د ماشوم او ليوني په مال کې زکات فرض دی، د عامو دلايلو پر اساس، او د زکات ورکولو مسئووليت د هغوی په مال کې د سرپرست په غاړه دی.

له نيت پرته د زکات ورکول جواز نلري. د هغه ﷺ په قول: «إنما الأعمال بالنيات» "عملونه د نيت پورې تړلي دي"[1].

(1) بخاري (1)، او مسلم (1907) روايت کړی دی.

د زکات حقدار:

هغه طبقه خلک چې هغوی ته زکات ورکول کیږي اته دي:

لومړۍ طبقه: فقیران:

دوی هغه څوک دي چې د کور، خوړو او جامو په برخه کې بنسټیز د کفایت شیان ونلري. د زکات دومره اندازه دوی ته ورکول کیږي، چې د هغوی د یو کال بشپړ کفایت لپاره بسنه وکړي.

دویمه طبقه: مسکینان:

دا هغه کسان دي چې له خپل کفایت څخه زیات څه ولري، مګر په بشپړ ډول یې و نه مومي، لکه: څوک چې معاش لري لیکن د یو کال لپاره بسنه نه کوي.

د زکات اندازه چې دوی ته ورکول کیږي: چې د یو کال لپاره د دوی او هغه چا لپاره بسنه وکړي چې دوی یې سرپرستي کوي.

دریمه طبقه: هغه کسان چې په دې برخه کې کار کوي:

دا هغه کسان دي چې د زکات د راټولولو لپاره د سرپرست لخوا ټاکل شوي وي، یا د هغې د ساتلو یا اړمنو کسانو ته د سپارلو مسولیت لري.

د زکات اندازه چې دوی ته ورکول کیږي: هغوی ته د کار د مزد په اندازه ورکول کیږي، که چیرته دوی ته دولت معاش یا اجرت نه ورکوي.

څلورمه طبقه: هغه کسان چې زړونه یې پخلا شي:

او دا هغه کسان دي چې په زکات ورکولو سره د هغوی د اسلام منلو هیله شتون ولري، د هغوی د ایمان د پیاوړتیا لپاره، یا د مسلمانانو په وړاندې د هغوی د شر د مخنیوي لپاره.

د زکات دومره اندازه دوی ته ورکول کیږي: په څومره چې د دوی زړونه ترلاسه کېدلای شي.

پنځمه طبقه: رقاب:

د رقاب څخه مقصد د غلامانو او مکاتبینو آزادېدل دي.

او مکاتَب: هغه مملوک ته ویل کیږي خپل ځان یې د خپل مالک څخه اخیستی وي، پدې کې: په جنګونو کې د مسلمانو بندیانو خلاصول هم شامل دي.

شپږمه طبقه: قرضداران او دوی په دوه ډوله دي:

لومړی: هغه څوک چې د خپلو ضرورتونو لپاره پوروړي وي، او د خپل پور د ادا کولو لپاره څه و نلري. هغه ته هغومره ورکول کیږي چي خپل پور ادا کړي.

دوهم: هغه څوک چې د پخلاینې له امله قرضداره شوی وي. هغه ته باید ورکړل شي ترڅو خپل پور ادا کړي، که څه هم شتمن وي.

اوومه طبقه: في سبيل الله:

هغه کسان چې د الله په لاره کې جهاد کوي.

د زکات اندازه چې دوی ورکول کیږي: څومره چې د الله په لاره کې د جهاد لپاره کافي وي؛ له سپرلی، وسلې، خوراک او داسې نورو څیزونو څخه.

اتمه طبقه: ابن السبيل:

هغه مسافر دی چې توښه او نفقه یې ختمه شوې وي یا ترې غلا شوې وي، او هیڅ مال ورسره نه وي چې وکولی شي خپل هیواد ته ولاړ شي.

د زکات اندازه چې دوی ته ورکول کیږي: د هغه څه په اندازه چې خپل هیواد ته یې ورسوي، که څه هم هغه په خپل هیواد کې شتمن وي.

څلورم مطلب: روژه

۱- د روژې تعریف:

روژه: د الله تعالی د بنده ګۍ په نیت د سهار راختلو څخه تر لمر لوېدو پورې د ټولو روژه ماتوونکو شیانو څخه ځان ساتل دي.

دا د اسلام له رکنونو څخه یو رکن دی.او د الله له فرایضو څخه یو ستر فرض دی، او ددین د پېژندل شوي ضروریاتو څخه شمېرل کیږي، قرآن، سنت او د مسلمانانو اجماع ددې په واجب والي باندې دلالت کوي.

الله تعالی فرمایي: ﴿شَهۡرُ رَمَضَانَ ٱلَّذِيٓ أُنزِلَ فِيهِ ٱلۡقُرۡءَانُ هُدٗى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَٰتٖ مِّنَ ٱلۡهُدَىٰ وَٱلۡفُرۡقَانِۚ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ ٱلشَّهۡرَ فَلۡيَصُمۡهُۖ﴾ [البقرة: 185] (د رمضان میاشت هغه ده چې

په هغې کې قرآن نازل کړی شوی دی، چې د خلقو لپاره هدايت دی، او د هدايت او د فرقان (د حق او د باطل بېلوونکي) ښکاره دليلونه دي، نو په تاسو کې چې څوك دې مياشتې کې حاضر و، نو هغه دې د دې روژې ونيسي) [البقرة: 185].

٢- د رمضان روژې دواجبيدلو شرطونه:

١- اسلام، له کفارو څخه نه صحيح کيږي.

٢- بلوغ، نابالغ باندې واجب ندي. د تميز کوونکي ماشوم روژه صحيح ده، او د هغه لپاره نفل حسابيږي.

٣- عقل، په ليوني باندې روژه فرض نده، او له هغه څخه نه صحيح کيږي، د نيت د نشتوالي له امله.

۴- چې د روژې نيولو وړتيا ولري. هغه ناروغ باندې نده واجب چې روژه نشي نيولی، او نه په مسافر باندې، او کله چې عذر (ناروغي او سفر) له منځه لاړ شي قضا به يې ادا کوي. او دا چې له ښځې څخه قبوله شي، ښځه بايد: د حيض او نفاس د وينو څخه پاکه وي.

3- د روژې د مياشتې پيل په يو له دوو شيانو باندې کيږي:

الف- د رمضان د مياشتې ليدل، دليل يې د هغه صلى الله عليه وسلم قول دی: «صوموا لرؤيته، وافطروا لرؤيته» "د مياشتې په ليدلو سره روژه ونيسئ، او د مياشتې په ليدلو سره روژه ماته کړئ"[1].

ب- د شعبان مياشت د ديرشو ورځو پوره کول، که د رمضان مياشت ونه ليدل شي چې وريځې يا دوړې او داسې نور وي او د مياشتو د ليدلو مانع وګرځي، د رسول الله صلى الله عليه وسلم ددې وينا پر بنياد: «فإن غُمَّ عليكم؛ فاكملوا عدة شعبان ثلاثين يومًا» «که د وريځو له امله مو مياشت ونه ليدلی شوه نو د شعبان د مياشتې ديرش ورځې پوره کړئ»[2].

۴- په روژه کې نيت:

روژه د نورو عبادتونو په څېر ده چې نه صحيح کيږي مګر په نيت سره، په فرضي روژه کې د نيت وخت له نورو سره توپير لري او هغه په لاندې ډول سره بيانيږي:

---

(1) بخاري (1810)، او مسلم (1086) له ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت کړی دی.
(2) بخاري (1909) له ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت کړی دی.

لومړی: فرضي روژه؛ لکه د رمضان روژه، قضايي روژه، او يا د نذر روژه، نيت يې د شپې له سهاره مخکې کيږي، د هغه صلی الله عليه وسلم په دې قول سره: «من لم يبيت الصيام من الليل فلا صيام له» "څوک چې د شپې لخوا د روژې نيت ونکړي، د هغه لپاره روژه نشته"[1].

دويم: نفلي روژه: او ددغې روژې لپاره د ورځې لمخې هم د روژې نيت کول صحيح دي. په دې شرط چې د صبح صادق څخه وروسته يې څه نه وي خوړلي.

٥- د روژې ماتوونکي:

اول: جماع کول، نو کله چې جماع وشي روژه فاسديږي، او د هغې ورځې چې جماع په کې ترسره شوي قضاء راوړل کيږي، او هغه بايد د قضاء سربيره کفاره ورکړي، کوم چې د غلام آزادول دي. که هغه ونه موندل شي نو دوه مياشتې پرله پسې روژه دې ونيسي. که د شرعي عذر له امله توان ددې توان هم نه لري، نو بايد شپيتو مسکينانو ته خواړه ورکړي، د هر مسکين لپاره د مروجه خوراک څخه نيمه پيمانه (صاع) خواړه ورکړي.

دويم: د مني خارجېدل: د ښکلولو، لمس کولو، استمنا (موټي وهلو)، يا د مکرر کتلو له امله، نو قضا بايد راوړي پرته له کفارې څخه؛ ځکه چې کفاره يوازې د جماع لپاره ځانګړې ده. ليکن څوک چې په خوب محتلم شي (شيطان يې وغولوي)، او بيا له هغه څخه انزال وشي؛ په دې باندې هيڅ نشته؛ ځکه چې دا د هغه د ارادې پرته دی، نو د جنابت غسل دې وکړي.

دريم: په قصدي ډول خوړل او څښل، د الله تعالی په دې قول سره: ﴿وَكُلُواْ وَٱشْرَبُواْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ ٱلْخَيْطُ ٱلْأَبْيَضُ مِنَ ٱلْخَيْطِ ٱلْأَسْوَدِ مِنَ ٱلْفَجْرِۖ ثُمَّ أَتِمُّواْ ٱلصِّيَامَ إِلَى ٱلَّيْلِۚ﴾ [البقرة: 187] (خورئ، څښئ تر هغه وخته چې د شپې د تروږمۍ له تورې ليکې نه مو (د سهار) سپينه کرښه (خط) تر سترګو شي، بيا تر شپې پورې خپله روژه بشپړه (پوره) کړئ). [البقرة: 187]. او څوک چې په هيره باندې خوراک او يا څښاک وکړي؛ په هغه باندې هيڅ نشته؛ ددې حديث پر اساس: «من نسي وهو صائم، فأكل أو شرب، فليتم صومه، فإنما أطعمه الله وسقاه» "څوک چې

---

(1) احمد (287/6)، او ابو داود (2454)، او نسائي (2331) روايت کړي دي، او دا د هغه لفظ دی، د حفصة رضي الله عنها د حديث څخه.

د روژې په حالت کې په هېره باندې خوراک او یا څښاک وکړي، نو خپله روژه دې پوره کړي، ځکه الله تعالی ورته خوراک او څښاک ورکړی دی"[1].

څلورم: په قصدي توګه استفراغ کول، لیکن چا باندې چې کانګې غلبه وکړي پرته د هغه له اختیار څخه؛ د هغه په روژه باندې اغیزه نه کوي. د هغه صلی الله علیه وسلم په قول: «من ذرعه القيء فليس عليه قضاء، ومن استقاء عمدًا فليقض» "هغه څوک چې پرته له اختیاره کانګې وکړي هغه باندې قضا نشته، او څوک چې په قصدي ډول کانګې وکړي باید قضا راوړي"[2].

پنځم: له بدن څخه د وینې ایستل؛ د حجامې، وینه تویولو، او یا د ناروغ سره د مرستې لپاره وینه ورکولو له امله، په دې ټولو باندې روژه ماتیږي، لیکن د معاینې لپاره چې په لږه پیمانه وینه ایستل کیږي؛ دا په روژه باندې اغیزه نه کوي. همدارنګه پرته له اختیاره د وینو وتل، لکه د پوزې، زخمونو، یا د غاښ ایستلو؛ دا هم په روژه اغیزه نه کوي.

هغه کسان چې په رمضان کې روژه ماتولی شي:

لومړی قسم: هغه کسان چې روژه ماتوي او قضاء هغوی باندی واجب ده، دا دي:

اول: هغه ناروغ چې د هغه څخه د رغېدو هیله شتون ولري، او روژه هغه ته ضرر او یا تکلیف رسوي.

دوهم: مسافر؛ که هغه په سفر کې تکلیف مومي یا یې نه مومي،

او هغو لپاره دلیل: د الله تعالی دا قول دی: ﴿وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوۡ عَلَىٰ سَفَرٖ فَعِدَّةٞ مِّنۡ أَيَّامٍ أُخَرَۗ﴾ [البقرة: 185] (او څوك چې مریض وي، یا پر سفر وي، نو (پر هغه) د نورو ورځو شمېرل دي) [البقرة: 185].

دریم: حامله یا شیدې ورکوونکې ښځه، که روژه نیول هغوی لره سخت وي، او یا هغوی یا د هغوی ماشومانو ته ضرر رسوي، هغوی د ناروغ حکم لري، نو د هغوی لپاره روژه ماتول جواز لري. لیکن دوی باید خپلې قضا شوي روژې په بل وخت کې ادا کړي.

څلورم: حایضه او یا نفاسه ښځې، او د روژې ماتول هغوی باندې واجب دي. د هغوی روژه صحیح نه ده او په نورو ورځو کې یې باید قضاء ادا کړي.

---

(1) بخاري (6669)، او مسلم (2709) سره له ابو هریرة رضي الله عنه څخه روایت کړی دی.
(2) ابو داود (2380)، او ترمذي (719)، او ابن ماجه (676) له ابو هریرة رضي الله عنه څخه روایت کړی دی.

دویم قسم: هغه کسان چې روژه ماتول ورته روا دي، او هغوی باندې له قضا راوړلو پرته کفاره واجب ده:

لومړی: هغه ناروغ چې د رغېدو هیله یې نه وي.

دوهم: هغه بوډا چې روژه نشي نیولی.

دوی روژه ماتوي، او د روژې د میاشتې د هرې ورځې په مقابل کې یو مسکین ته ډوډۍ ورکوي. لیکن هغه بوډا چې د خرف (ډېر زړښت) درجې ته ورسیږي له هغه څخه مکلفیت لرې کیږي؛ هغه کولای شي چې روژه ماته کړي او هغه باندې څه نشته.

7- د قضا نیته او د ځنډولو حکم یې:

د رمضان د روژې قضا د یو رمضان څخه تر راتلونکي رمضان پورې ده، غوره دا ده چې قضا کې بیړه وشي، د روژې قضاء د بلې روژې وروسته ځنډول جواز نلري، د عائشې رضی الله عنها څخه روایت دی، هغې وویل: "په ما به د رمضان روژې پاتې وې، نو دغه قضایي به ما نه شوه راوړې مګر په شعبان میاشت کې"[(1)].

څوک چې د روژې قضاء له بلې روژې وروسته وځنډوي دوه حالتونه لري:

١- چې د شرعي عذر په خاطر یې وځنډوي، لکه: که ناروغي یې تر بلې روژې پورې دوام وکړي، د دې لپاره یوازې قضاء ده.

٢- که له شرعي عذر پرته یې وځنډوي، دلته په ځنډ کولو سره ګناهګاریږي، نو باید توبه وباسي او قضاء یې ادا کړي، او د هرې ورځې په بدل کې یو مسکین ته خوراک ورکړي.

8- نفلي روژه د هغه چا لپاره چې هغه باندې قضاء وي:

چا باندې چې د رمضان میاشت قضایي روژه وي؛ غوره دا ده چې دا د نفلي روژې څخه مخکې قضا باندې پیل وکړي. خو که هغه نفلي روژه وي چې وخت یې تیریږي - لکه د عرفې او عاشورا روژه-؛ نو دغه روژې دې مخکې د قضا راوړلو څخه ونیسي؛ ځکه چې د قضا وخت پراخه دی، او د عاشورا او عرفې وخت له لاسه ځي. خو د شوال شپږ روژې نه نیول کیږي مګر وروسته له قضاء څخه.

---

(1) بخاري (1849)، او مسلم (1846) سره روایت کړی دی.

9- هغه روژې چې نیول یې حرام دي:

۱- د کوچني اختر او لوی اختر په ورځو کې روژه نیول؛ ځکه چې له هغو څخه منع شوېده.

۲- د ذوالحجې په میاشت کې د تشریق د ورځو روژه نیول. پرته له هغه چا چې د تمتع او قران حج کې وي او د قرباني لپاره څه و نه مومي. د تشریق ورځې: د ذوالحجې د میاشتې یوولسمه، دولسمه او دیارلسمه دي.

۳- د شک ورځ د شک لپاره، او هغه د شعبان د میاشتې دیرشمه ده. کله چې د هغې شپه د وریځې یا دوړې شپه وه چې د سپوږمۍ د لیدلو مخه یې نیوله.

10- هغه ورځې چې روژه نیول یې مکروه دي:

أ- د جمعې ورځ د روژې لپاره له ځانګړې کولو څخه منع شوې ده. که یوه ورځ مخکې او یا وروسته روژه ونیسي نو کراهت یې بیا له منځه ځي.

ب- د شنبې ورځ د روژې نیولو لپاره ځانګړې کول، ځکه له هغه څخه منع شوی ده، که یوه ورځ مخکې او یا وروسته روژه ونیسي نو بیا یې کراهت له منځه ځي. او همدارنګه کراهت له منځه ځي کله چې د مستحب روژې نیولو سره سمون وخوري، لکه د عرفې روژه، او یا له هغې روژې سره سمون وخوري چې په نورو وختونو کې به یې روژه نیوله، لکه یو څوک چې یوه ورځ روژه نیسي او بله ورځ بوزه کېږي، او یا دا چې د فرضي روژې نیولو لپاره وخت نه وي، لکه داسې چې شنبې ورځ د شعبان وروستی ورځ وي.

ج- د رجب میاشت روژه نیولو لپاره ځانګړې کول، ځکه دا د جاهلیت د زمانې سره تړاو لري. خو که د رمضان روژې د قضاء لپاره یې روژه ونیسي، یا د رمضان روژې کفارې لپاره یې ونیسي، او یا یې د دوشنبې او پنجشنبې، او یا یې د ایام البیض لپاره روژې ونیسي، لکه د نورو میاشتو په څېر؛ نو په دې حالت کې هېڅ حرج نشته.

11- مسنونه روژې:

الف- یوه ورځ روژه او بله ورځ بوزه کېدل، او دا د داود علیه السلام روژه ده چې تر ټولو غوره روژه ده، لکه څرنګه چې په حدیث کې راغلي دي.

ب- د شوال د میاشتې شپږ روژې نیول، په پرله پسې یا په جلا توګه، او له رمضان سره د شوال شپږ ورځې روژه نیول د یو کال روژې سره برابره ده.

ج- د ذی الحجې نهه ورځې روژه نیول، او په هغو کې تر ټولو تاکید شوې د عرفې ورځ ده، پرته له حاجي څخه؛ د هغه لپاره ددې ورځې روژه نیول جواز نلري، او ددې ورځې روژه نیول د دوو کلونو د ګناهونو کفاره ده.

د- د عاشورا روژه، چې د محرم لسمه ورځ ده، ددې ورځې روژه نیول د تیر کال کفاره ده او ددې ورځې څخه یوه ورځ مخکې یا وروسته ورځ روژه نیول، او یا دواړه ورځې روژه نیول.

ه- د الله د عزتمندې محرم میاشتې ډېره برخه روژه نیول او دا د رمضان له روژې وروسته تر ټولو غوره روژه ده، لکه څنګه چې په حدیث کې راغلي دي.

و- د شعبان د میاشتې ډېره برخه روژه نیول او دا هغه میاشت ده چې خلک ورڅخه غافل دي، په دې میاشت کې عملونه الله تعالی ته پورته کیږي، لکه څرنګه چې په حدیث کې راغلي دي.

ز- له هرې میاشتې څخه درې ورځې روژه نیول او غوره دا ده چې د بیض ورځې روژه ونیول شي او هغه د میاشتې دیارلسمه، څوارلسمه او پنځلسمه ورځې دي، نو هر چا چې د دغو ورځو روژه ونیوله داسې ده لکه چې ټول کال یې روژه نیولې وي.

ح- له هرې اونۍ څخه د دوشنبې او پنجشنبې ورځې روژه نیول، ځکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به روژه نیوله؛ رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي د بندګانو اعمال په دې ورځو کې وړاندې کیږي.

پنځم مطلب: حج او عمره

حج په لغت او اصطلاح کې:

حج په لغت کې: نیت کولو ته وایي، او په اصطلاح کې: د بیت الله الحرام او مشاعرو نیت کول په یو خاص وخت کې د ځانګړو مراسمو د ترسره کولو لپاره.

عمره په لغت کې: زیارت کولو ته وایي.

په اصطلاح کې: د بیت الله الحرام زیارت په هر وخت کې د ځانګړو عبادتونو د ترسره کولو لپاره.

حج د اسلام له رکنونو او سترو بنسټونو څخه دی.حج د هجرت په نهم کال کې فرض کړی شو.او رسول الله صلی الله علیه وسلم یو حج کړی و چې هغه (حجة الوداع) دی.

حج په ټول عمر کې یو ځل پر توان لرونکي باندې فرض دی.او که له هغه څخه زیاتیږي هغه نفل دی.د ډیری علماوو په نظر د عمرې ادا کول یو ځل واجب دي.د رسول الله صلی الله علیه وسلم ددې قول پر اساس کله چې وپوښتل شو: آیا د ښځو لپاره جهاد شته؟ هغه وفرمایل: «نعم، علیهن جهاد لا قتال فیه: الحج والعمرة» "هو، د هغوی لپاره جهاد شته چې جنګ پکې نشته: حج او عمره"[1].

د حج او عمرې د واجبوالي شرطونه:

١- اسلام

٢- عقل

٣- بلوغ

۴- آزادي

۵- توان

او ښځې لپاره شپږم شرط اضافه کیږي، چې هغه د محرم شتون دی تر څو له هغې سره د ادا کولو لپاره سفر وکړي. ځکه چې له محرم پرته د حج او یا بل کوم مقصد لپاره سفر کول روا نه دي. د هغه صلی الله علیه وسلم په قول: «لا تسافر المرأة إلا مع ذي محرم، ولا یدخل علیها رجل إلا ومعها محرم» «ښځه دې له محرم پرته سفر نه کوي، او سړی دې هغې ته نه داخلیږي مګر دا چې هغې سره محرم وي»[2].

او د ښځې محرم: د هغې خاوند، او یا هغه څوک دی چې له هغې سره یې په ابدي توګه نکاح کول حرام وي؛د نسب له مخې: لکه د هغې ورور، پلار، تره، وراره او ماما.یا د مباح سبب له مخې: رضاعي ورور، یا د سخرګنې له لارې، لکه د مور خاوند او د خاوند زوی.

(1) احمد (25198)، او نسائي (2627)، او ابن ماجه (2901) له عائشې رضي الله عنها څخه روایت کړي دي.
(2) بخاري (1862)، او مسلم (1341)، له ابن عباس رضي الله عنهما څخه روایت کړی دی.

او توان: دا چې: مادي او فزيکي توان ولري، تر څو وکولی شي رکوب (سواري) وکړي او د سفر تحمل ولري، او دومره مال ولري چې د هغه د تګ او راتګ لپاره کافي وي، او همدارنګه وکولی شي د خپلو ماشومانو او هغو کسانو لپاره هم کفايت وکړي چې هغه باندې د هغوی د نفقې مسئوليت وي ترڅو چې هغه بيرته دوی ته را وګرځي.

او د حج لاره د ځان او مال لپاره خوندي وي.

او هغه څوک چې له ځاني ورتيا پرته د مال توان ولري، که هغه بوډا وي، يا په اوږدمهاله ناروغۍ اخته وي، او د هغه د رغيدو هيله نه وي؛ په هغه باندې واجب ده چې د هغه له لوري بل څوک په وکالت سره حج او عمره وکړي.

څوک چې د هغه نيابت يا وکالت په حج او عمره کې صحيح کيږي دوه شرطونه دي:

١- هغه څوک وي چې مسلمان بالغ او عاقل وي.

٢- دا چې پخپله د ځان لپاره يې د اسلام حج کړی وي.

د احرام (مواقيت)ځايونه:

مواقيت: د ميقات جمع ده، چې په لغت کې: حد ته وايي. او په اصطلاح کې: د عبادت ځای يا وخت ته ويل کيږي.

حج زماني او مکاني ميقاتونه لري:

الف- زماني ميقاتونه: الله تعالی په خپلې دې وينا کې ذکر کړي دي: ﴿ٱلۡحَجُّ أَشۡهُرٞ مَّعۡلُومَٰتٞۚ﴾ [البقرة: 197] (وخت د احرام د حج څو معلومې مياشتې دي) [البقرة: 197].

او دا مياشتې: شوال، ذوالقعده او د ذوالحجې لومړی لس ورځې.

ب- مکاني مواقيت: دا هغه حدود دي چې حاجي ته له احرام پرته مکې ته د تيريدو جواز نه ورکوي. او هغه په لاندې ډول دي:

١- ذو الحُلَيفة: د مدينې د خلکو لپاره ميقات.

٢- الجُحْفة: د شام، مصر او مغرب د اوسيدونکو ميقات دی.

٣- قَرْن المنازل: چې اوس مهال په سيل باندې پيژندل کيږي؛ د نجد د اوسيدونکو ميقات دی.

۴- ذات عِرْق: د عراق د خلکو لپاره میقات.

۵- یَلَمْلَم: د یمن د خلکو لپاره میقات.

او د چا کور چې د دې میقاتونو څخه - حرم ته نږدې - وي؛ له خپل کور څخه دې د حج او عمرې لپاره احرام وکړي. او څوک چې د مکې له اوسېدونکو څخه وي؛ نو دوی له مکې څخه احرام تړي، او د احرام تړلو لپاره میقات ته د تللو اړتیا نه لري. مګر د عمرې لپاره: دوی تر ټولو نږدې تحلل ځای ته ځي او احرام تړي. او که څوک غواړي حج او عمره وکړي نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم له ټاکلو ځایونو څخه دې احرام وکړي، او دا هغه ټاکلي ځایونه دي چې مخکې تشریح شوي دي. د هغو کسانو لپاره چې غواړي حج او عمره وکړي له احرام پرته دې لدې ځایونو څخه نه تېریږي.

څوک چې د پورتنیو مواقیتو څخه تېریږي پرته له اوسېدونکو څخه يې، نو هغوی باید احرام کړي شوي تېر شي.

څوک چې لاره يې د مکې خوا ته وي او یاد شوو میقاتونو څخه یو باندې هم نه تېریږي که هغه د ځمکې، سمندر او هوا له لارې وي، نو لازم ده چې کله یو میقات ته نږدې شو نو احرام دې وتړي.د عمر بن الخطاب رضي الله عنه په قول سره: "تاسو د خپلې لارې نږدې میقات وګورئ" (1).

ح- څوک چې په الوتکه کې د حج او عمرې د مناسکو د ادا کولو لپاره سفر وکړي، نو واجب ده چې کله الوتکه میقات ته نږدې شوه احرام دې وتړي، د هغه لپاره جواز نلري چې د احرام په تړلو کې ځنډ وکړي تر هغه پورې چې الوتکه په هوایي ډګر کې ښکته شي.

احرام:

الف- دا د عبادتونو (نسک) د داخلېدو نیت دی؛ او په حج کې هغه: په حج کې دداخلېدو نیت دی، او په عمره کې، په عمره کې دداخلېدو نیت دی.او هغه محرم نه بلل کیږي ترڅو چې د نسکو او عبادتونو نیت وکړي.لیکن یوازې د احرام اغوستل پرته له نیت څخه هغه احرام نه بلل کیږي.

---

(1) بخاري (1531) روایت کړی دی.

ب- د احرام مستحبات:

۱- د احرام له داخلېدو مخکې بشپړ غسل کول.

۲- په بدن کې د نارينه وو لپاره د خوش بويي استعمالول، نه د احرام په جامو کې.

۳- د هغه احرام په سپين لنګ او چادر او چپلکو کې .

۴- که احرام تړي او سپارلی باندې وي بايد قبلې ته مخامخ وي.

ب: د نسک ډولونه:

احرام کوونکی اختيار لري چې له درېيو نسکو څخه هر يو يې خوښ وي انتخاب کړي:

۱ -تمتع: د حج په مياشتو کې د عمرې احرام تړل، او هغه ترسره کول، بيا هماغه کال کې د حج لپاره احرام تړل دي.

۲ -افراد: يوازې له ميقات څخه د حج لپاره احرام تړل دي، او د حج د مناسکو تر اداء کولو پورې په خپل احرام کې پاتې کېدل دي.

۳ -قران: دا چې حج او عمرې لپاره يو ځای احرام وتړي، او يا د عمرې لپاره احرام وتړي، بيا له هغه سره حج ته داخل شي مخکې له طواف کولو څخه، نو له ميقات څخه د عمرې او حج نيت کوي، او يا د عمرې له طواف څخه مخکې، او د دواړو لپاره طواف او سعی کوي.

متمتع او قارن باندې فديه لازمه ده، که د مسجد حرام له اوسېدونکو څخه نه وي.

او له دې درېو مناسکو څخه غوره: تمتع دی، ځکه رسول الله صلى الله عليه وسلم خپلو اصحابو ته پر هغه باندې امر کړی دی. ورپسې قران دی؛ ځکه چې هغه هم حج دی او هم عمره، او ورپسې بيا افراد دی [1].

ج- که هغه له دغو مناسکو څخه د يوه لپاره احرام وتړي؛ له هغې وروسته تلبيه وايي، په داسې شکل:

«لبيك اللهم لبيك، لبيك لا شريك لك لبيك، إن الحمد والنعمة لك والملك لا شريك لك».

«زه حاضر يم اې لويه څښتنه! زه حاضر يم تا لره هيڅ شريک نشته، يقينا چې ټول تعريفونه او نعمتونه تا لره دي او پاچاهي تا لره ده، تا لره هيڅ شريک نشته».

---

(1) مسلم (1211) له جابر رضي الله عنه څخه روايت دی.

او تلبیه ویل سنت دي، او ډېر ویل یې مستحب دي، نارینه دې په لوړ اواز وایي، او ښځې دې له ځانه سره وایي.

د تلبیې وخت: د احرام له تړلو څخه پیلیږي او د پای وخت یې په لاندې ډول دی:

لومړی: عمره کوونکی یې د طواف له پیلولو نه مخکې بندوي.

دویم: کله چې حاجی د اختر په ورځ جمرة العقبة وولي نو تلبیه بندوي.

د- د احرام محظورات (منع شوي شیان):

لومړی محظور: د بدن له هر ځای څخه د ویښتانو کټ کول، خرئیل، او یا ویستل.

دویم محظور: له عذر پرته د لاس او پښې د نوکانو پرې کول یا کټ کول، که نوک یې مات شي او لیرې یې کړي نو هغه باندې فدیه نشته.

دریم محظور: د سړي لپاره د سر پټول په هغه څه سره چې نږدې وي لکه: خولۍ او غوتره (څادر).

څلورم محظور: د سړي لپاره د ګنډل شوو جامو یا د جامې د یوې برخې اغوستل، لکه قمیص، پګړی او پرتوګ. او مخیط: هغه څه چې د اندام د اندازې سره سم جوړ شوي وي، لکه ماسی، لاسپیلی (دستکشې) او جرابې. لیکن ښځه، د احرام په حالت کې چې د هغې د پټولو د ضرورت له امله هر څه وغواړي، اغوستلی شي، پرته له دې چې برقع نشي اغوستلی، او که نا محرم کسان د هغې له لارې تېر شي، نو خپل مخ دې په نورو څیزونو لکه خمار او جلباب باندې وپوښي. او په لاسونو کې به دستکشې نه اغوندي.

پنځم محظور: خوش بویي؛ ځکه چې په احرام کې داخل شوي کس ته لازمه ده چې د دنیا له زیب او زینت څخه ځان وساتي او آخرت ته مخه کړي.

شپږم محظور: د وچې د ښکار وژل او ښکار کول، نو محرم د وچې د ښکار نه کوي، او نه په ښکار کې مرسته کوي، او نه یې حلالوي.

د احرام په حالت کې د هغه څه خوړل حرام دي چې ښکار کړي یې وي، یا د هغه لپاره ښکار شوی وي، او یا یې په ښکار کې مرسته کړې وي، ځکه چې د هغو حکم د ده لپاره د مردارې دی.

او د سمندر ښکار؛ د محرم لپاره د هغو ښکار حرام ندي، او نه هم د کورني ځاروي لکه چرګ او غوا ذبح کول حرام دي؛ ځکه چې دا ښکار نه دی.

اووم محظور: د نکاح عقد (تړل) د خپل ځان او یا د بل چا لپاره او یا دا چې د بل چا لپاره شاهد وي.

اتم محظور: جماع. نو څوک چې د لومړي تحلل څخه مخکې جماع وکړي؛ د هغه مناسک فاسد شول، او په هغه باندې واجب دي چې خپل مناسک بشپړ کړي، او په راتلونکي کال کې يې قضا ادا کړي، او هغه باندې د اوښ ذبح کول دي.او که د لومړي تحلل څخه وروسته جماع وکړي؛ مناسک يې نه فاسدېږي، په هغه يوازې دم واجبېږي.

په دې کې ښځه د نارينه په څېر ده، که چيرې خپلې خوښې سره يې ترسره کړي.

نهم محظور: له فرج پرته مباشرت کول، نو د محرم لپاره له ښځې سره مباشرت کول روا نه دي، ځکه چې دا د حرامې جماع لپاره وسيله ده او له مباشرت څخه مراد: په شهوت سره ښځې باندې لاس وهل دي.

عمره:

الف- د عمرې رکنونه:

۱- احرام (نيت).

۲- طواف.

۳- سعې.

ب- د عمرې واجبات:

۱- د معتبر ميقات څخه احرام (نيت تړل).

۲- د سر د ويښتانو خرئيل يا کمول.

ج- د عمرې طريقه:

لومړی کار چې عمره کوونکی يې پيلوي، اووه شوطونه (ګنبت يا دوره) به پوره کوي، د حجر الاسود څخه يې پيلوي او په حجر الاسود باندې يې ختموي. د طواف په وخت کې بايد پاک وي او خپل عورت له نوم څخه تر زنګون پورې پټ وساتي. او سنت دا دي چې اضطباع وکړي، هغه

دا چې خپله ښۍ اوږه ښکاره کړي، او څادر يې لاندې تېر کړي، او د څادر دواړه سرونه يې په چپه اوږه واچوي. او کله چې يې اووم شوط بشپړ کړ؛ اضطباع به پرېږدي، او خپلې دواړه اوږې به په خپل څادر سره وپوښي.

او حجر الاسود ته به مخ کړي، که د ښکلولو امکان يې وي ښکل به يې کړي، او که امکان يې نه وي نو په ښي لاس دې ښکل کړي بيا دې خپل لاس ښکل کړي. او که دا ممکنه نه وي چې حجر الاسود لمس کړي، خپل ښي لاس پورته کوي او اشاره ورته کوي، او يو ځل وايي: "الله اکبر"، او خپل لاس نه ښکلوي او نه دريږي.بيا خپل طواف پيلوي؛ کعبه چپ طرف ته پرېږدي، او په لومړيو دريو شوطونو کې چابک چابک قدمونه اخلي، الرمل: نږدې نږدې چابک قدمونه اخيستل، او کله چې د يماني رکن (کونج) څخه تېريږي، - چې د کعبې څلورم رکن (کونج) دی- که د لمس کولو امکان يې وي په ښي لاس باندې دې لمس کړي پرته له تکبير او ښکلولو څخه، او که د لمس کولو امکان يې نه وي نو روان دې شي او ورته دې نه اشاره کوي او نه دې تکبير وايي.او دوو رکنينو (کونجونو) يماني او اسود تر مينځ به وواييې: ﴿رَبَّنَآ ءَاتِنَا فِي ٱلدُّنۡيَا حَسَنَةٗ وَفِي ٱلۡأٓخِرَةِ حَسَنَةٗ وَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ٢٠١﴾ [البقرة: 201] (ای زمونږ ربه! مونږ ته په دنيا کې نعمت راکړه او په اخرت کې (هم) نعمت راکړه او مونږ د اور له عذابه وساته) [البقرة: 201]. او کله يې چې طواف ختم کړ؛ دوه رکعته لمونځ دې د مقام ابراهيم عليه السلام تر شا ادا کړي – که امکان ولري – که نه نو د مسجد حرام په هر ځای کې يې ادا کولی شي، د فاتحې نه وروسته په لومړي رکعت کې د الکافرون سورت ويل سنت دي. او په دويم رکعت کې له فاتحې نه وروسته د اخلاص سورت ويل سنت دي. بيا دې مسعا ته لاړ شي، او د صفا او مروه تر منځ دې اووه ګردشونه پوره کړي؛ تګ يې يو شوط (ګردش) او بيرته راتګ يې بل شوط (ګردش) دی.

سعي به له صفا غونډۍ څخه پيلوي، غونډۍ ته به پورته شي، او يا د هغې تر څنګ به ودريږي، مګر صفا ته پورته کېدل غوره دي که امکان يې وي. او دلته به د الله تعالی دغه وينا تلاوت کړي چې فرمايي: ﴿۞إِنَّ ٱلصَّفَا وَٱلۡمَرۡوَةَ مِن شَعَآئِرِ ٱللَّهِۖ﴾ [البقرة: 158] (يقينًا صفا او مروه د الله له نښو څخه دي) [البقرة: 158]. او مستحب ده چې مخ قبلې ته کړي، د الله حمد او ثنا دې ادا کړي، او تکبير وواييې، او داسې وواييې: «لا إله إلا الله، والله أكبر، لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك، وله الحمد، يحيي ويميت، وهو على كل شيء قدير،

لا إله إلا الله وحده، أنجز وعده، ونصر عبده، وهزم الأحزاب وحده». «له الله پرته بل برحق معبود نشته او هغه یوازې دی هغه لره هیڅ شریک نشته، هغه لره پاچاهي او ټولې ثناوې دي او هغه پر هغه څه باندې قادر دی، نشته دی لایق د عبادت مګر یوازې هغه دی، الله خپله وعده پوره کړه او د خپل بنده مدد یې وکړ او تنهایی سره یې احزابو او ډلو ته ماتې ورکړه». بیا به د خپلو لاسونو په پورته کولو سره دعا وکړي، بیا به پورتنی ذکر وايي، بیا چې ورته کومې دعاګانې اسانه وي هغه به وکړي او ورپسې به پورتنی ذکر وکړي او له هغه وروسته به دعا وکړي. بیا به راکوز شي، او مروه ته به لاړ شي، تر هغه چې لومړی نښې (څراغ) ته ورسیږي، بیا به نارینه په چټکۍ سره ځي تر هغه چې دویمې نښې (څراغ) ته ورسیږي. او د ښځې لپاره دا جواز نلری چې د دوو نښو (څراغونو) په منځ کې چټکي وکړي ځکه چې هغه عورت ده، بلکې د هغې لپاره په ټوله سعی کې په عادي شکل ګرځېدل دي. بیا به لاړ شي، او د مروا غونډۍ سر ته به پورته شي او یا به یې تر خنګ ودریږي، او که امکان ولري د مروې سر ته پورته کېدل غوره دي، او څه یې چې په صفا کې ویلي او کړي و هماغه دې په مروه هم ترسره کړي، پرته د آیت له تلاوتولو څخه چې هغه د الله تعالی دا وینا ده: ﴿۞ إِنَّ ٱلصَّفَا وَٱلۡمَرۡوَةَ مِن شَعَآئِرِ ٱللَّهِۖ﴾ [البقرة: 158] (یقیناً صفا او مروه د الله له نښو څخه دي) [البقرة: 158]. ځکه دا یوازې صفا ته د پورته کېدلو پر مهال په لومړي شوط کې ویل کیږي. بیا به راښکته شي، نو د مزل په ځای کې به مزل کوي او د تېزی په ځای کې به تېز ځي تر دې چې صفا ته ورسیږي. او دا کار به اوه ځلې کوي، تګ یې یو شوط او بېرته راتګ یې بل شوط حسابیږي، او مستحب دي چې د امکان تر حده په سعې کې ډېر ذکر او دعا ووايي، او د لویې او وړې بې اودسۍ څخه پاک وي، او که سعې یې پرته له طهارت څخه ادا کړه نو سعي ورته حسابیږي. همدارنګه که وروسته له طواف څخه ښځه حایضه یا نفاسه شي؛ هغه دې سعې وکړي، او سعې د هغې لپاره حسابیږي، ځکه چې په سعی کې پاکوالی شرط ندی، بلکې مستحب دی.

او کله چې سعې بشپړه کړي؛ د سر وېښتان به وخرئي او یا دې واړه کړي، او د نارینه و لپاره خریل غوره دي.

په دې سره عمره پای ته ورسېده.

حج:

الف: د حج ارکان څلور دي:

۱- احرام (نیت).

۲- په عرفات کې ودریدل.

۳- طواف افاضة.

۳- سعې.

ب- د حج واجبات اووه دي:

۱- له میقات څخه احرام تړل.

۲- د ذي الحجې په نهمې ورځ په عرفه کې د ورځې تر لمر لوېدو پورې ولاړېدل د هغه چا لپاره چې عرفه کې د ورځې لخوا ولاړ وي.

۳- په مزدلفه کې د ذي الحجې د لسمې شپې تر نیمې شپې پورې شپه تیرول.

۴- په منا کې د ایام تشریق شپې تېرول.

۵- د جمراتو ویشتل.

۶- د سر خرئیل او یا واړه کول.

۷- د وداع (خدای په امانی) طواف.

ج- د حج طریقه:

کله چې مسلمان میقات ته ورسیږي؛ ګنډل شوي څیزونه دې له ځان څخه لرې کړي، بیا به د هغه څه نیت وکړي چې غواړي یې؛ که هغه تمتع، قران او یا افراد وي، او د حج لپاره دې تلبیه وکړي، بیا به مکې ته لاړ شي، طواف او سعی به وکړي.

او که مفرد او یا قارن وي؛ خپل احرام کې به پاتې شي ترڅو د حج ټول اعمال بشپړ کړي.

او که متمتع وي؛ کله چې د عمرې اعمال ترسره کړي، تحلل به وکړي (احرام دې وباسي او خپلې جامې دې واغوندي)، بیا دې په اتمه ورځ د حج لپاره احرام وتړي.

حاجي - که هغه مفرد، قارن، او یا متمتع وي -د ذوالحجې په اتمه ورځ- چې د ترویه ورځ ده- منا ته ځي او هلته د: ماسپښین، مازدیګر، ماښام او ماخوستن لمونځونه د قصر په توګه هر لمونځ په خپل وخت کوي.

په نهمه ورځ له لمر ختلو وروسته؛ په تلبیې ویلو سره عرفات ته ځي، هلته تر لمر لوېدو وروسته پاتې کېږي، او د لمر لوېدو وروسته؛ په تلبیې ویلو سره له عرفات څخه مزدلفې ته ځي، او هلته به د ماښام او ماخوستن لمونځونه په جمعې او قصر سره کوي؛ او تر هغه پورې به هلته پاتې کيږي چې د سهار لمونځ وکړي، او له لمانځه وروسته به الله یادوي، تلبیه به وایي او تر هغه وخته پورې به دعا کوي چې لمر ښه راپورته شي. کله چې په بشپړه توګه سهار شو -د لمر له راختلو مخکې- به د تلبیې په ویلو سره منا ته لاړ شي. کله چې منا ته ورسېد؛ جمرة العقبې ته به لاړ شي؛ او هلته به تلبیه ویل ودروي، او جمرة العقبة به په پرله پسې ډول په اوو کاڼو وولي، بیا به د قرباني څاروي حلال کړي که چېرته یې له ځانه سره راوړې وي، بیا به د سر وېښته وخریي او یا دې لنډ کړي، او خریل یې غوره دي. بیا به کعبې ته لاړ شي؛ او افاضه طواف دې وکړي. اما سعی کول؛ د مفرد او قارن لپاره لومړی سعی کافي ده، که چېرې یې سعی کړې وي، خو متمتع باید دویمه سعی هم ترسره کړي.

په دې توګه یې حج ترسره شو، او د هغه لپاره بشپړ تحلل (له احرام څخه وتل) روا شول.

په یوولسمه، دولسمه او دیارلسمه ورځ؛ درې واړه جمرات باید په کاڼو وویشتل شي، هره جمره په اوو تیږو ویشتل کیږي، او په هر کاڼي سره به الله اکبر ووایي.له کوچنی (صغری) سره به پیل وکړي چې د الخیف جومات ته څېرمه ده، بیا منځنی (وسطی)، بیا جمرة العقبة، کومه چې وروستی یوه ده. هره جمره به په اوو کاڼو ولي.

دا په داسې حال کې چې هغه ژر تګ غوره کړي؛ او وروسته تګ له ژر تګ څخه غوره دی؛ د الله تعالی ددې قول پر بنیاد: ﴿۞ وَٱذۡكُرُواْ ٱللَّهَ فِيٓ أَيَّامٖ مَّعۡدُودَٰتٖۚ فَمَن تَعَجَّلَ فِي يَوۡمَيۡنِ فَلَآ إِثۡمَ عَلَيۡهِ وَمَن تَأَخَّرَ فَلَآ إِثۡمَ عَلَيۡهِۖ لِمَنِ ٱتَّقَىٰۗ﴾ [البقرة: 203] (په شمیرل شویو ورځو کې الله تعالی یادوئ، پس څوک چې په دوه ورځو کې ژر لاړ، نو پر هغه هېڅ ګناه نشته، او چا چې تاخیر وکړ، نو پر ده (هم) هېڅ ګناه نشته، د هغه چا لپاره چې تقویٰ یې غوره کړې وي) [البقرة: 203].

که هغه وغواړي چې عجله وکړي؛ هغه باید د یوولسمې او دولسمې ورځې جمرې وولي، او په دولسمه ورځ د لمر له لوېدو مخکې باید ووځي.

د ویشتلو وخت: په دریو ورځو کې له زوال نه وروسته دی.

او که وغواړي سفر وکړي؛ په اوو شوطونو سره دې د وداع طواف ترسره کړي پرته له سعې څخه.

دریم څپرکی: هغه څه چې له معاملاتو سره تړاو لري

علماوو - رحمهم الله - هغه علم بیان کړی چې په عیني ډول یې زده کول واجب دي. او د هغه مقدار په اړه یې خبرې هم کړي چې په هر مسلمان باندې فرض دي چې زده یې کړي. او د هغو له جملې څخه یې دا یاد کړل: د هغو کسانو لپاره چې په تجارت کې کار کوي د پلورلو او اخیستلو احکام زده کړي. تر څو هغه په حرامو او سود کې په بې خبرۍ کې راګیر نه شي. د دې خبرې تائید د ځینو صحابه و - رضی الله عنهم- له قوله راغلی دی.

عمر بن الخطاب رضي الله عنه فرمايي: (لا يبع في سوقنا إلا من قد تفقه في الدين) (زمونږ په بازار کې پرته له هغه چا څخه څوک پلور نه شي کولای چې په دین کې د بیعې په اړه معلومات و نلري) [1].

علي بن ابي طالب رضي الله عنه فرمايي: "څوک چې له پوهې څخه مخکې تجارت وکړي، په سود کې به ښکېل شي، بیا به په سود کې ښکېل شي، او بیا به په سود کې ښکېل شي. یعنې: په سود به اخته شي [2].

ابن عابدین د العلامي په حواله وايي: (په هر مکلف سړي او مکلفې ښځې باندې فرض دي چې د دین او هدایت له زده کړې وروسته اودس، غسل، لمونځ، روژه زده کړي، او څوک چې د نصاب مالک وي باید د زکات پوهه هم ولري، او چا باندې چې حج واجب وي د حج پوهه باید ولري، او همدارنګه د بیعې پوهه د تاجر لپاره اړینه ده، ترڅو په ټولو معاملو کې د شک او مکروهاتو څخه ډډه وکړي، او همدارنګه د مسلک او هنر خاوندان او هر هغه څوک چې په کار کې بوخت وي باید د هغه په هکله باید پوهه ولري او حکم ورته معلوم وي ترڅو په هغه کې له حرامو څخه ډډه وکړی شي) [3].

---

(1) ترمذي په (۴۸۷) نمبر کې روایت کړی، او وايي: حسن غریب. او الباني حسن ګڼلی دی.
(2) «مغني المحتاج» (22/2) وګوره.
(3) «حاشية ابن عابدين» (42/1) وګوره.

نووي رحمه الله فرمايي: (او لکه خرڅلاو (بيع)، نکاح او داسې نور چې د هغه اصل واجب ندي، نو په دې اړه اقدام کول پرته له دې چې شرطونو باندې ځان پوه کړي حرام دي)[1].

دا د مالي معاملاتو په اړه ځينې قواعد دي چې د اسلامي شريعت لخوا راوړل شوي دي:

۱- د هر هغه څه جواز چې په هغه کې محض او راجح مصلحت وي؛ لکه د حلالو شيانو پېرودل او خرڅول، اجاره او شفعه.

۲- د هر هغه څه مشروعيت چې د خلکو حقونه تضمينوي او ساتي يې؛ لکه ګرو او شاهدي.

۳- د هر هغه څه مشروعيت چې د متعاقدينو په ګټه وي؛ لکه اقاله، اختيار او په بيعه کې شرطونه.

۴- د هر هغه څه مخه نيول چې په خلکو باندې ظلم او د هغوی د پيسو په ناحقه مصرفول په کې شامل وي؛ لکه سود، غصب او انحصار (احتکار).

۵- د هر هغه څه مشروعيت چې د خير په کار کې همکاري پکې شامله وي؛ لکه پور، د عاريې عقد او امانت.

۶- له هر هغه کار څخه منع کول چې له کار او ګټې او سترېيا پرته د مال خوړل پکې شامل وي؛ لکه قمار او سود.

۷- د هرې هغې معاملې څخه منع کول چې هغې کې جهالت او دوکه غالبه وي؛ لکه د هغه څه خرڅول چې د هغه ملکيت نه وي او يا د نامعلوم څيز خرڅول.

۸- د هر هغه څه حرام والی چې په هغه کې چل او دوکه وي؛ لکه د عينې پلورل (بيع العينه).

۹- د هغه څه منع کول چې د الله تعالی له اطاعت څخه يې مشغولوي؛ لکه د جمعې له دويم اذان څخه وروسته خرڅول.

۱۰- د هر هغه څه منع کول چې هغه کې ضرر وي، او يا د مسلمانانو تر منځ د دښمنۍ سبب ګرځي؛ لکه د حرامو څيزونو خرڅول، او د خپل ورور په بيع کې بيع کول.

---

(1) وګورئ: المجموع (۵۰/۱).

او کله چې یو مسلمان لپاره په یوه مسله کې ستونزه او اشکال پیدا شي؛ د هغې په اړه دې له علماوو څخه پوښتنه وکړي، او د شرعي حکم له پوهېدو پرته دې کار ته وړاندې کیږي. څرنګه چې الله تعالی فرمایلي دي: ﴿فَسۡـَٔلُوٓاْ أَهۡلَ ٱلذِّكۡرِ إِن كُنتُمۡ لَا تَعۡلَمُونَ٤٣﴾ [النحل: 43] (نو تاسو د ذکر له خاوندانو (عالمانو) نه پوښتنه وکړئ که تاسو نه پوهېږئ) [النحل: 43].

د ا هغه څه وو چې مو را جمع کړل، او الله تعالی څخه غوښتنه کوو چې موږ ته ګټوره پوهه او نیک عملونه را نصیب کړي، هغه سخي او کریم ذات دی.

وصلى الله وسلم على نبينا محمد وآله وصحبه وسلم تسليمًا كثيرًا.

د موضوعاتو فهرست

سریزه..4

لومړی څپرکی:د عقیدې په اړه 5

د توحید اهمیت:..5

او د لا إله إلا الله (شرطونه دادي:)..................................7

ددې ګواهۍ معنا چې محمد د الله رسول دی: 8

دویم مطلب: د ایمان معنا او رکنونه.......................................8

(په الله -تعالی- ایمان درلودل) او دا درې کارونو ته شامليږي: 9

١- د الله په ربوبیت ایمان لرل: 9

٢- د الله پر الوهیت ایمان لرل: 11

٣- په اسماو او صفاتو باندې ایمان لرل: 12

ب- پر ملایکو ایمان: 17

ج- پر کتابونو ایمان: 18

د- پر پیغمبرانو علیهم السلام ایمان: 18

هـ - د آخرت په ورځ ایمان: 19

الف- پس له مرګه ژوندي کیدلو باندې ایمان لرل: 19

ب- په حساب او بدلې ایمان لرل: 20

ج- په جنت او دوزخ ایمان لرل: 20

و- د خیر او شر په تقدیر باندې ایمان لرل: 20

دریم مطلب: احسان –نیکي- 21

دویم څپرکی: هغه څه چې د عباداتو سره تړاو لري 23

لومړی: د اوبو ډولونه: 23

دويم: نجاست: 23
او نجاست درې درجې دی: 23
د نجاست د پاکولو طریقه: 25
دریم: هغه څه چې په بې اودس کس باندې حرام دي: 25
څلورم: د قضای حاجت آداب: 27
پنځم: د استنجا او اودس ماتي احکام: 27
شپږم: د اودس احکام: 28
اووم: په ماسیو او جرابو د مسحې کولو احکام: 30
نهم: د حیض او نفاس احکام: 33
دویم: د لمانځه حیثیت او فضیلت: 37
څلورم: د لمانځه ارکان: 40
پنځم: د لمانځه واجبات 43
اووم: د لمانځه طریقه: 46
اتم: د لمانځه مکروهات: 49
لسم: د سهوې سجده: 50
یوولسم: هغه وختونه چې لمونځ کول په کې منع دی: 51
دولسم: د جماعت لمونځ: 52
دیارلسم: د جُمعې لمونځ: 53
څوارلسم: د عذر لرونکو خلکو لمونځ: 56
پنځلسم: د دوو اخترونو لمونځ: 59
شپاړسم: د کسوف لمونځ: 61

اتلسم: د جنازې لمونځ: 64
دریم مطلب: زکات 66
۱- د زکات تعریف او مقام: 66
۲- د زکات د وجوب شرطونه: 67
۳- هغه مالونه چې زکات پکې واجبیږي: 68
څلورم مطلب: روژه 76
۲- د رمضان روژې دواجبيدلو شرطونه: 77
د حج او عمرې د واجبوالي شرطونه: 83
د احرام (مواقيت)ځایونه: 84
احرام: 85
عمره: 88
حج: 91
دریم څپرکی: هغه څه چې له معاملاتو سره تړاو لري 93

تعرف على الإسلام

بأكثر من 100 لغة

موسوعة القرآن الكريم
QuranEnc.com

موسوعة تراجم معاني وتفاسير القرآن الكريم

ISLAM HOUSE .com
IslamHouse.com

مرجعية شاملة للتعريف بالإسلام بلغات العالم

موسوعة الأحاديث النبوية
HadeethEnc.com

موسوعة ترجمات الأحاديث النبوية وشروحها

بيان الإسلام
byenah.com

بوابة مبسطة للتعريف بالإسلام وتعلم أحكامه

موسوعة المحتوى الإسلامي
IslamEnc.com

منتقى المحتوى الإسلامي المترجم

ما لا يسع أطفال المسلمين جهله
kids.islamenc.com

منصة ما لا يسع أطفال المسلمين جهله

جمعية الدعوة وتوعية الجاليات بالربوة

جمعية خدمة المحتوى الإسلامي باللغات

تعرف على الإسلام

بأكثر من 100 لغة

موسوعة القرآن الكريم
QuranEnc.com

موسوعة تراجم معاني وتفاسير القرآن الكريم

ISLAM HOUSE .com
IslamHouse.com

مرجعية شاملة للتعريف بالإسلام بلغات العالم

موسوعة الأحاديث النبوية
HadeethEnc.com

موسوعة ترجمات الأحاديث النبوية وشروحها

بيان الإسلام
byenah.com

بوابة مبسطة للتعريف بالإسلام وتعلم أحكامه

موسوعة المحتوى الإسلامي
IslamEnc.com

منتقى المحتوى الإسلامي المترجم

ما لا يسع أطفال المسلمين جهله
kids.islamenc.com

منصة ما لا يسع أطفال المسلمين جهله

978-603-8442-11-1

Ps227